

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Majetkové následky spojené s rozvodem manželství

Property impact related to divorce

Konzultant: Doc. JUDr. Michaela Hendrychová, CSc.

Vypracovala: Mgr. Martina Paseková

Datum vypracování práce: 29. 1. 2012

Děkuji konzultantce mé rigorózní práce Doc. JUDr. Michaele Hendrychové, CSc. za cenné rady a připomínky při zpracování mé rigorózní práce.

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne

OBSAH

ÚVOD	1
ABSTRACT	3
1 SPOLEČNÉ JMĚNÍ MANŽELŮ	4
1.1 SPOLEČNÉ JMĚNÍ MANŽELŮ A ODDLUŽENÍ.....	11
1.2 SMLOUVY MODIFIKUJÍCÍ ROZSAH SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	15
1.3 SPOLEČNÉ JMĚNÍ MANŽELŮ V NÁVRHU NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	19
2 ROZVOD MANŽELSTVÍ.....	21
3 ZÁNİK A VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	28
3.1 VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ V NÁVRHU NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	32
4 ZPŮSOBY VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ	34
4.1 DOHODA O VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	34
4.2 VYPOŘÁDÁNÍ SOUDNÍM ROZHODNUTÍM.....	39
4.3 NEVYVRATITELNÁ PRÁVNÍ DOMNĚNKA	51
5 BYDLENÍ MANŽELŮ PO ROZVODU MANŽELSTVÍ.....	55
6 VYŽIVOVACÍ POVINNOSTI	70
7 VYŽIVOVACÍ POVINNOST ROZVEDENÝCH MANŽELŮ	79
8 VYŽIVOVACÍ POVINNOST RODIČŮ VŮČI DĚTEM.....	92
ZÁVĚR.....	119
SUMMARY	121
SEZNAM LITERATURY	123
KLÍČOVÁ SLOVA.....	131

ÚVOD

Manželství je právní a společenská instituce, která tvoří legislativní základ pro rodinu. Jedná se o trvalé soužití dvou osob různého pohlaví založené zákonem stanoveným způsobem, tj. sňatkem. Ve chvíli, kdy snoubenci uzavírají sňatek, si jistě žádný z nich nedokáže představit, že by jejich manželství mohlo skončit rozvodem. Rozvod je právním aktem ukončení manželství. Jde o morální a právní problém, dotýkající se všech oblastí společenského a rodinného života účastníků. A přesto se v dnešní době v České republice dle statických údajů rozvádí téměř každé druhé manželství. Český statistický úřad uvádí, že průměrná délka trvání manželství při rozvodu činí 12,3 let. V množství rozvodů v Evropské unii se naše země řadí na přední místo spolu s Estonskem a Litvou. Naopak nejméně rozvodů je v Řecku, Itálii a Irsku. Například Malta jako poslední evropská země povolila rozvody až v roce 2011, kdy o tom hlasoval parlament.

Rozvod manželství zasahuje především tři majetkové oblasti společného života manželů a to společný majetek manželů, bydlení manželů a výchovu a výživu společných nezletilých dětí. V rámci rigorózní práce s názvem „Majetkové následky spojené s rozvodem manželství“ se budu zabývat těmito třemi majetkovými oblastmi zasaženými rozvodem. Cílem mé práce je najít nejlepší způsob, jak postupovat v případě, kdy manželství účastníků je hluboce a trvale rozvráceno a jediným východiskem ukončení vzájemných neshod je rozvod. V takovém případě se manželé nacházejí v nové a pro ně neznámé situaci, ve které budou muset vyřešit otázku budoucí výchovy a výživy dětí, rozdělení společného majetku a otázku bydlení. Pokud manželé nebudou schopni spolu komunikovat a snažit se vyřešit celou situaci dohodou, pak může rozvod spustit zdoluhavé, finančně náročné a oboustranně ničující spory, které mohou ovlivnit jejich následný život a především život jejich dětí, které rozvodem manželství trpí nejvíce, neboť tímto přicházejí o své životní jistoty, kterými jsou oba rodiče a společné rodinné zázemí a ocitají se tak nikoli vlastní vinou v nové fázi života. Rozvod může negativně ovlivnit budoucí život dětí a na tuto skutečnost by rodiče při řešení svých problémů souvisejících s rozvodem manželství neměli v žádném případě zapomínat.

Hlavním pramenem, ze kterého jsme čerpala, byla publikace Dvořák, J. Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 2., rozšířené vydání, Praha: ASPI, a. s.,

2007, a Holub, M. Nová, H. Sladká Hyklová, J., Zákon o rodině, komentář a předpisy související, Linde Praha, a. s., 2007, 8. vydání a mnoho dalších publikací uvedených v seznamu literatury na konci této práce.

ABSTRACT

Divorce is a legal act of marriage termination. It is a moral and legal problem effecting all the spheres of social and family lives of the parties, intervening mainly the property sphere of social lives of a couple, concretely the common property of a married couple, living of a married couple and upbringing and maintenance of their under age children.

Within my thesis named „Property impact related to divorce“ I will pursue these three property spheres affected by divorce.

The aim of my thesis is to find the best way how to proceed in cases the marriage is deeply and constantly ruptured and the only solution to discontinue the mutual disputes is to divorce. In such cases the married couple appears in a new and for them unknown situation in which they will have to solve the issue of future upbringing, maintenance of their children, division of the common property and the question of living. If the partners are not able to communicate with each other and try to solve the whole situation, then the divorce can set off lengthy, financially demanding and mutually devastating conflicts, which can influence their further life and primarily lives of their children who suffer from divorce the most since they lose their life certainty which are both parents and common family environment and appear, not at their fault, in a new life stage. Divorce can negatively influence further life of children and parents should never forget about this reality when they solve their problems related to the marriage termination.

The main source I have used has been the publication: Dvořák, J. Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 2., rozšířené vydání, Praha: ASPI, a. s., 2007, a Holub, M. Nová, H. Sladká Hyklová, J., Zákon o rodině, komentář a předpisy související, Linde Praha, a. s., 2007, 8. vydání and many more publications stated in the list of literature at the end of this thesis.

1 SPOLEČNÉ JMĚNÍ MANŽELŮ

Manželství je státem uznávaná a podporovaná právní instituce, kterou zákon o rodině, tj. zákon č. 94/1963 Sb. v ustanovení § 1 definuje jako trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Účelem tohoto soužití muže a ženy je založení rodiny a řádná výchova dětí. Rodina je považována za základní článek společnosti a právní svazek manželský vyjadřuje závažnost takto vzniklého soužití muže a ženy a vyjadřuje i závažnost právních vztahů upravujících soužití v manželství. Zákon soužití muže a ženy v manželství upřednostňuje nad vztahy muže a ženy mimo manželství či registrovaná partnerství.

Uzavřením manželství se upravují a mění nejen osobní vztahy mezi manžely, ale také jejich majetkoprávní vztahy. V právní nauce se o těchto nově vzniklých právních vztazích hovoří jako o statusových a majetkových důsledcích uzavření manželství. Statusovým důsledkem uzavření manželství je změna osobního stavu ze svobodného na ženatého či vdanou, změna příjmení, v některých případech dochází i k nabytí zletilosti a způsobilosti k právním úkonům v plném rozsahu aj.

Ve své práci se však budu věnovat pouze změnám, které nastanou po uzavření manželství v oblasti majetkové, tj. majetkovými důsledky uzavření manželství a stejně tak i majetkovými důsledky spojenými s rozvodem manželství.

Rodina je nejen základním článkem společnosti, ale je i základní hospodářskou jednotkou. Jak jsem již uvedla, zákon preferuje rodinu vzniklou uzavřením manželství a takto vzniklé rodině v rámci majetkových práv a povinností přináší určitá specifika. Se vznikem manželství je spojen vznik tzv. manželského majetkového režimu, na který se vztahuje specifická právní úprava. Naše právní úprava tento manželský majetkový režim nazvala jako tzv. společné jmění manželů a oddělila jej od obecné právní úpravy. Důvodem vzniku tohoto majetkového režimu je především zajištění stability manželství a rodiny. Společné jmění manželů vychází z rovného postavení manželů po stránce ekonomické a zajišťuje vzájemnou pomoc a soudržnost mezi manžely s občas nerovnými výdělečnými možnostmi a také schopnostmi. Již samotný zákon o rodině v ustanovení § 19 hovoří o tom, že o uspokojování potřeb rodiny, založené manželstvím, jsou povinni pečovat oba manželé podle svých schopností a majetkových poměrů.

V odborné knize nazvané Společné jmění manželů v teorii a judikatuře¹ její autoři rozlišují dva základní druhy manželského majetkového režimu, a to režim manželského majetkového společenství a režim oddělených, resp. samostatných majetků manželů. Jak již samotný název napovídá, v rámci režimu oddělených majetků společný majetek manželů nevzniká. Každý manžel má výlučné vlastnické právo k majetku nabytému za trvání manželství. Majetkové společenství manželů může být univerzální a pojmut veškerý majetek manželů, včetně toho, který každý z nich měl před uzavřením manželství. V daném případě neexistuje žádný výlučný majetek. Toto majetkové společenství je typické pro nizozemskou právní úpravu. Další variantou je majetkové společenství omezené, které se vztahuje jen na určitý druh věcí a to těch, které manželé nabyli za trvání manželství. Zákonem je pak určitá kategorie majetku z tohoto společenství vyloučena. Naše právní úprava spolu s většinou evropských kontinentálních právních úprav z této varianty omezeného majetkového společenství vychází.

Společné jmění manželů vzniká ex lege a je zákonnou právní formou uspořádání majetkových vztahů v rámci manželství. Upraveno je v Občanském zákoníku, části II. nazvané „Věcná práva“, pod marginální rubrikou nazvanou „Spoluvlastnictví a společné jmění manželů.“ Návrh nového občanského zákoníku počítá s tím, že by zařadil úpravu společného jmění manželů do části upravující právo rodinné.

Společné jmění manželů je vázáno pouze na manželství, kdy subjekty tohoto společenství mohou být pouze manželé bez ohledu na tom, zda spolu žijí ve společné domácnosti. Existuje mnoho definic společného jmění manželů. Ta nejvýstižnější hovoří o společném jmění manželů jako o dočasném uspořádání vztahů ke společnému majetku, které zaniká nejpozději smrtí jednoho z manželů. Nevzniká ani mezi nesezdanými páry ani v rámci registrovaného partnerství. Samotným uzavřením manželství však společné jmění manželů nevzniká, neboť k jeho vzniku je třeba, aby manželé či alespoň jeden z nich nabyli za trvání manželství určitý majetek, který není zákonem ze společného jmění manželů vyloučen. Za zákonem stanovených podmínek v určitých případech společné jmění manželů uzavřením manželství nevzniká. Těmito případy se budu zabývat podrobněji v dalších kapitolách této práce. Společné jmění manželů vzniká i v manželství neplatném, avšak nevzniká v manželství zdánlivém.

¹ Dvořák, J. Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 2., rozšířené vydání, Praha: ASPI, a. s., 2007, str. 45

Historickým předchůdcem společného jmění manželů byl zákonný princip odděleného majetku manželů. Manželé si však smluvně a to ve formě notářského zápisu mohli založit tzv. společenství statků upravené v občanském zákoníku z roku 1811 v ustanoveních § 1233 až § 1236. Společenství statků dle publikace Společné jmění manželů² nevznikalo ze zákona, nýbrž na základě zvláštní smlouvy mezi manžely. Zpravidla šlo o společenství pro případ smrti dávající manželovi právo na polovinu toho, co zbude po smrti druhého manžela ze statků daných navzájem do společenství. Do tohoto společenství se vnesl jen majetek uvedený ve smlouvě a tento se spravoval podle ustanovení smlouvy nebo dle obecných ustanovení a po skončení manželství se opět rozdělil.

V roce 1949 byl přijat zákon č. 268/1949 Sb., právo rodinné. Tento zákon stanovil, že jmění, jehož nabude kterýkoli z manželů v době trvání manželství (vyjma toho co nabude v rámci dědictví, darem či co slouží osobním potřebám či výkonu povolání) tvoří společný majetek. Na rozdíl od pozdější úpravy bezpodílového spoluvlastnictví manželů nebyla ustanovení o zákonném majetkovém společenství kogentní. Byla zde dána možnost formou notářského zápisu změnit rozsah společného majetku i výkon jeho správy.

V roce 1964 byl přijat občanský zákoník č. 40/1964 Sb. Tímto zákonem došlo k přesunu právní úpravy majetkových vztahů manželů ze zákona o právu rodinném do občanského zákoníku, kde je tato úprava dodnes, avšak s účinností nového občanského zákoníku bude vrácena zpět do oblasti práva rodinného. Byla zakotvena instituce bezpodílového spoluvlastnictví manželů, která byla nahrazena až v roce 1998 společným jměním manželů. Tato ustanovení byla kogentní bez možnosti odlišné dispozice. Bezpodílové spoluvlastnictví bylo tvořeno tím, co mohlo být předmětem osobního vlastnictví a bylo nabyto jedním z manželů v průběhu trvání manželství. Do tohoto právního institutu nespádaly věci získané darem či věci svou povahou a užíváním sloužící osobní potřebě či výkonu povolání jednoho z nich. Bezpodílové spoluvlastnictví manželů bylo vázáno pouze na hmotné věci., nepatřily tam ani dluhy a pohledávky.

Postupem doby docházelo k menším nebo větším novelám, které bezpodílové spoluvlastnictví měnily a striktně rigidní právní úpravu uvolňovaly a přizpůsobovaly

² Holub, M. Pokorný, M. Bičovský, J. Společné jmění manželů, 2. aktualizované vydání, Linde Praha a. s., 2009, str. 19

měnícím se společenským a ekonomickým podmínkám našeho státu. Například novelizací provedenou zákonem č. 131/1982 Sb. bylo doplněno ustanovení § 149 občanského zákoníku a zakotvovalo domněnku o provedeném vypořádání tam, kde manželé toto vypořádání sami v určité době po rozvodu neprovedli. Novelou z roku 1991 (zákon č. 509/1991) byla odstraněna kogentnost předchozí úpravy a zakotven byl § 143a umožňující rozšíření či zúžení rozsahu tohoto majetkového společenství. Další novely byly přijímány v souvislosti s rozmachem podnikatelské činnosti manželů. Nejvýznamnější novela byla přijata zákonem č. 91/1998 Sb., tzv. velká novela, kterou bylo dosavadní bezpodílové spoluvlastnictví manželů nahrazeno širším institutem společného jmění manželů s účinností od 1. 8. 1998. Důvodem této tzv. velké novely byla snaha odstranit dosavadní nedostatky právní úpravy a odstranit mezery, na které právní teorie i právní praxe důvodně již delší dobu poukazovaly.

Věci, které tvořily předmět bezpodílového spoluvlastnictví, se staly součástí nově vzniklého institutu společného jmění manželů za podmínky, že k tomuto datu bezpodílové spoluvlastnictví existovalo. Mezi těmito dvěma instituty je několik rozdílů. Věci sloužící výkonu povolání, které byly vyloučeny z bezpodílového spoluvlastnictví manželů, byly touto novelou zařazeny do společného jmění manželů. Pokud tyto věci byly ve vlastnictví jednoho z manželů v době transformace, zůstávají i nadále součástí výlučného vlastnictví tohoto manžela. Tato skutečnost vyplývá z díkce čl. VIII zákona č. 91/1998 Sb., kdy věci, které ke dni 1. 8. 1998 tvořily bezpodílové spoluvlastnictví manželů, se stávají součástí společného jmění manželů.

Jak jsem se již zmínila, bezpodílové vlastnictví bylo vázáno na hmotné věci. Do společného jmění manželů však zákonodárce zařadil i práva a závazky. Z toho také vyplývá název tohoto institutu, kdy se již toto majetkové společenství nepovažuje za spoluvlastnictví. Na společně získaném majetku nejsou vyjádřeny žádné podíly. Zákon výslovně stanovil domněnku rovnosti obou manželů na společném majetku a upravil odlišně také správu tohoto majetku. Nejvyšší soud v jednom ze svých zhodnocení, uvedeném pod sp. zn. Cpj 86/71³, uvádí, že bezpodílové spoluvlastnictví je chápáno jako podvojně spoluvlastnictví ke společnému majetku, kdy každý manžel je vlastníkem celé věci, má právo věc držet a užívat. Je však omezen stejným právem druhého

³ Zhodnocení Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 2. 1972, sp. zn. Cpj 86/1971, CODEXIS KONCIPIENT

manžela. Nejvyšší soud⁴ se dále vyjádřil i ke vztahu těchto dvou institutů a vyslovil názor, že se jedná o dva rozdílné instituty, a to pojmenováním, předmětem (včetně možností jeho modifikací i před uzavřením manželství), rozsahem i obsahem, i zánikem (bezpodílové spoluvlastnictví manželů bylo možné zrušit za trvání manželství rozhodnutím soudu). Na tomto místě je třeba zmínit, že přes všechny změny, která tzv. velká novela do institutu manželského majetkového společenství vnesla, je judikatura vztahující se k bezpodílovému spoluvlastnictví použitelná i na úpravu společného jmění manželů.

Občanský zákoník v ustanovení § 143 odst. 1 podává výčet majetku, který tvoří institut společného jmění manželů. Tímto majetkem je majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, s výjimkou majetku získaného dědictvím nebo darem, majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství, anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka. Mezi věci sloužící osobní potřebě jednoho z manželů patří dle ustálené judikatury především šatstvo či jiné předměty obvyklé a přiměřené osobní potřebě.

Do společného jmění manželů tedy nelze zahrnovat majetek a majetková práva, který nabyt jeden z manželů ještě před uzavřením manželství. Výnos z tohoto majetku je však nutné do společného jmění manželů zařadit. Pokud byly za věci tvořící předmět výlučného vlastnictví pořízeny jiné věci, pak ani tyto věci nespádají do společného jmění manželů. Jedná se o tzv. transformaci věci.

Na rozdíl od úpravy bezpodílového spoluvlastnictví ustanovení § 143 odst. 1 občanského zákoníku do společného jmění manželů náleží kromě majetku i závazky vzniklé za manželství oběma nebo jen jednomu z nich, nejedná-li se o závazky týkající se majetku ve výlučném vlastnictví jen jednoho z nich nebo závazky, které na sebe převzal manžel bez souhlasu druhého manžela, jejichž rozsah přesahoval míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů. Právní pojem „míra přiměřená majetkovým poměrům manželů“ není zákonem nijak definována a je nezbytné posuzovat ji případ od případu. Není zcela jasné, zda při určování této míry je třeba

⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 9. 2000, sp. zn. 30 Cdo 1803/2000, Právní rozhledy, číslo vydání 6, ročník 2000

přihlédnout k průměrným, objektivním a převažujícím majetkovým poměrům ve společnosti či zda vyjít z konkrétních majetkových poměrů manželů. Podle mého názoru je třeba vycházet z konkrétní majetkové situace manželů a posuzovat každý případ zvlášť. Nejvyšší soud ČR v rozsudku vedeném pod sp. zn. 28 Cdo 2199/2008⁵, uvádí následující: „*Závazky převzaté jedním z manželů bez souhlasu druhého a přesahující míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů nejsou neplatné, ale netvoří součást společného jmění manželů a jsou výlučným závazkem manžela, který je převzal.*“ Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 30. 8. 2005, čj. 29 Odo 162/2005⁶, dále k této věci uvádí: „*Uzavírá-li jeden z manželů smlouvu o úvěru a ve smlouvě vystupuje jako dlužník, je z této smlouvy zavázán a oprávněn jen on a k její platnosti není třeba souhlas druhého manžela. Takový souhlas nepotřebuje ani k uznání závazku z uvedené smlouvy.*“ Manželé uzavřením manželství neztrácí způsobilost samostatně se zavazovat. Problém nastává pouze v případě, kdy závazek sjednaný jedním z manželů se předmětem společného jmění manželů stává. K této skutečnosti se vyjádřil Nejvyšší soud dne 12. 9. 2007, sp. zn. 31 Odo 677/2005⁷ : „*Splnění závazku náležejícího do společného jmění manželů, sjednaného jen jedním z manželů, nemůže věřitel v nalézacím řízení vymoci po druhém z těchto manželů, právo věřitele domáhat se při výkonu rozhodnutí nebo exekucí uspokojení závazku povinného manžela postižením společného jmění manželů, tím není dotčeno.*“ Dle tohoto rozhodnutí tak žalobě věřitele na splnění závazku náležejícího do společného jmění manželů, avšak uzavřeným jen jedním z manželů, nemůže být vůči druhému z manželů úspěšná, neboť ten z manželů, který závazek neuzavřel, nemůže být stranou obligačního poměru. Ze závazku patřících do společného jmění manželů jsou manželé zavázáni společně a nerozdílně. Z tohoto omezeného manželského majetkového společenství jsou vyloučeny práva osobnostní a z majetkových práv především právo na bolestné a ztížení společenského uplatnění či právo na mzdu. Stejně tak do společného jmění manželů nepatří práva a povinnosti z pracovního poměru nebo jiného pracovněprávního vztahu. Naopak do tohoto institutu lze zahrnout např. odškodnění ztráty na výděлку. Stejně tak příjem manželů je součástí společného jmění manželů. Veškerý majetek, který je součástí společného jmění

⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 2199/2008, CODEXIS KONCIPIENT

⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 8. 2005, čj. 29 Odo 162/2005, CODEXIS KONCIPIENT

⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 9. 2007, sp. zn. 31 Odo 677/2005, CODEXIS KONCIPIENT

manželů, musí být získán zákonným způsobem. Předmětem tohoto majetkového společenství se nestávají věci nabyté jedním z manželů odcizením či jiným podvodným jednáním, které právo zakazuje.

Občanský zákoník zakotvuje v ustanovení § 144 tzv. vyvratitelnou domněnku společného jmění a stanoví, že není-li prokázán opak, má se za to, že majetek nabytý a závazky vzniklé za trvání manželství tvoří společné jmění manželů. Tvrdí-li jeden z manželů, že určitá věc je v jeho výlučném vlastnictví a tuto skutečnost nebude schopen řádně prokázat, uplatní se zákonná domněnka, že věc je součástí společného jmění manželů. Toto ustanovení poskytuje zvýšenou ochranu věřitelům kteréhokoli z manželů a to z toho důvodu, že současná právní úprava umožňuje značné modifikace rozsahu společného jmění manželů na základě smluv mezi manžely uzavíraných, kdy tyto smlouvy mohou poškodit práva třetích osob (věřitelů). Pokud manželé tvrdí, že věc do společného jmění manželů nepatří, mohou poukázat na smlouvu mezi manžely uzavřenou podle ustanovení § 143 občanského zákoníku. Je však nezbytné, aby obsah této smlouvy byl třetí osobě (věřiteli) znám.

Do roku 1989 byl občanský zákoník ovlivněn socialistickou koncepcí potlačující individuální vlastnictví, podnikání a smluvní volnost v oblasti bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Konec roku 1989 přinesl mnoho změn týkajících se společenských a hospodářských poměrů v naší společnosti. Jakmile se obnovilo tržní hospodářství, lidé začali podnikat a do té doby rigidní úprava bezpodílového spoluvlastnictví manželů začala značně nevyhovovat nově vytvořeným podmínkám ve společnosti a to především v oblasti společného jmění manželů, tehdy ještě bezpodílového spoluvlastnictví manželů, a podnikání. Problematikou podnikání v souvislosti se společným jměním manželů se však v této práci zabývat nebudu a v následující kapitole se zaměřím především na společné jmění manželů, kteří nepodnikají a dostali se do svízelné životní situace, kdy nejsou schopni řádně a včas plnit své závazky. Zadluženost českých domácností je velice aktuálním problémem současné doby.

1.1 SPOLEČNÉ JMĚNÍ MANŽELŮ A ODDLUŽENÍ

Především v souvislosti s ekonomickou krizí, kterou přinesl rok 2008, se prohloubilo zadlužení občanů České republiky. Lidé si kupují zboží a služby na splátky, které nestíhají splácet, a žít na dluh se stává fenoménem dnešní doby. K tomu napomáhá nespočet inzercí bank a dalších finančních institucí nabízející půjčky, úvěry, leasingy či hypotéky se skrytými poplatky, úroky aj. částkami, které půjčenou jistinu mnohonásobně zvýší. V dnešní době není těžké získat půjčku, ačkoli je v leckterých případech zcela zjevné, že tato nebude splácena řádně a včas. Finanční instituce do hloubky nezkoumají finanční situaci klienta ani jeho solventnost. Tzv. rychlé půjčky jsou neustále inzerovány v médiích, reklamy jsou tak vtíravé a věci, které si za ně mohou pořídít tak lákavé, že lidé ani nepřemýšlejí o tom, kolik vůbec za poskytnutí půjčky zaplatí navíc na úrocích a smluvních pokutách.

Dne 1. 1. 2008 nabyl účinnosti zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, tzv. insolvenční zákon. Tento zákon s sebou přinesl nový institut tzv. oddlužení. Oddlužení je jedním ze způsobů řešení úpadku nepodnikajících fyzických a právnických osob, který motivuje a dlužníkům umožňuje, aby spláceli alespoň částečně své pohledávky s tím, že v případě splnění zákonných podmínek je možné, aby jim byla odpuštěna podstatná část dluhu. Pro odpuštění placení zbytku závazků, jež zůstaly po splnění oddlužení neuspokojeny, je třeba splnit podmínky úpadku a v průběhu 5-ti let svým nezajištěným věřitelům uhradit minimálně 30 % jejich pohledávek. Úpadkem zákon rozumí situaci, kdy má dlužník více věřitelů, peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a tyto závazky není schopen plnit.

Dle ustanovení § 389 insolvenčního zákona může pouze osoba dlužníka navrhnout soudu, aby jeho úpadek či hrozící úpadek byl řešen oddlužením. Jiná osoba nemůže návrh na oddlužení podat. Návrh na povolení oddlužení musí dlužník podat spolu s insolvenčním návrhem. Podá-li insolvenční návrh jiná osoba, musí být dlužník poučen o tom, že návrh na oddlužení musí být podán do 30 dnů ode dne doručení insolvenčního návrhu dlužníkovi. Návrh na povolení oddlužení musí obsahovat vedle obecných náležitostí podání i označení dlužníka, údaje o očekávaných příjmech dlužníka v následující pěti letech, údaje o jeho příjmech za poslední tři roky a návrh na způsob oddlužení. Insolvenční zákon upravuje dva možné způsoby oddlužení, a to zpeněžením majetkové podstaty či plněním splátkového kalendáře.

Pro účely mé rigorózní práce se pozastavím pouze nad situací, kdy manželé – dlužníci chtějí své společné dluhy řešit cestou oddlužení. Oldřich Řeháček⁸ ve svém článku uvádí, že soudní praxe připouští tři možné způsoby řešení oddlužení u manželů a to oddělené oddlužení manželů, společné oddlužení manželů a částečné společné oddlužení manželů.

Soudy nejčastěji řeší úpadek manželů vydáním dvou samostatných rozhodnutí o úpadku a povolení oddlužení. Do samostatné majetkové podstaty se tak zařadí výlučný majetek manžela – úpadce a majetek náležející do společného jmění manželů. V daném případě vzniknou dvě samostatné majetkové podstaty. Tento způsob řešení úpadku nepodnikajících manželů nejlépe odpovídá znění zákona, neboť žádné ustanovení nenaznačuje možnost společného oddlužení manželů a ani nepředpokládá podání společného návrhu na povolení oddlužení na jednom formuláři.

V případě tzv. společného oddlužení manželů je proto nutné podat jeden návrh na zahájení insolvenčního řízení spolu s dvěma návrhy na povolení oddlužení či dva samostatné insolvenční návrhy spojené s návrhy na oddlužení. Soudy v těchto případech zpravidla konají společná řízení a vychází ze zásady, že manželé v podstatě tvoří majetkovou a závazkovou jednotu. Vrchní soud v Praze v usnesení ze dne 15. prosince 2009, sp. zn. KSPL 54 INS 4966/2009, 1 VSPH 669/2009⁹ určil, že i v případě, kdy návrh na zahájení insolvenčního řízení manželů, podá každý z manželů samostatně, je zásadně namístě obě řízení spojit ke společnému projednání tak, aby společné jmění manželů náleželo do jedné majetkové podstaty a aby pro oba tyto dlužníky byl ustanoven jeden insolvenční správce. Tento způsob oddlužení je zatím tvořen pouze judikaturou vrchních soudů.

Vrchní soud v tomto svém přelomovém rozhodnutí přijal následující stanovisko: „nejenom formální souhlas se zahájením takového řízení vyžadovaný v § 392 odst. 3 insolvenčního zákona, ale též tímto kvalifikovaným projevem zároveň souhlasila (manželka navrhovatele) s tím, aby její majetek tvořící jejich společné jmění manželů byl využit pro potřeby oddlužení jejího manžela.“ Společné oddlužení manželů však podle mne nelze použít v každém případě. Pro jeho použití musí být splněny podmínky: 1) manželé jsou společně schopni uhradit svým nezajištěným věřitelům alespoň 30 %

⁸ Řeháček, O. Bulletin advokacie, 2011, č. 7, Osobní bankrot manželů a jeho řešení v soudní judikatuře

⁹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 15. prosince 2009, sp. zn. KSPL 54 INS 4966/2009, 1 VSPH, 669/2009

svých závazků, 2) všechny závazky obou manželů jsou součástí společného jmění manželů, 3) ani u jednoho z manželů neexistuje překážka k povolení oddlužení. Dle konstantní judikatury tak činí soudy vždy, kdy je majetková podstata u obou dlužníků tvořena pouze majetkem ve společném jmění manželů. V případě, že by jeden z dlužníků – manželů vlastnil majetek, který má ve výlučném vlastnictví, nebylo by společné oddlužení realizovatelné, protože by existovaly dvě rozdílné majetkové podstaty a oddlužení by u každého z manželů mohlo proběhnout jiným způsobem.

Otázkou je, jaký majetek se stává předmětem oddlužení? Pokud závazky manželů jsou jejich společnými a manželé mají majetek pouze ve společném jmění manželů, je situace vcelku jednoduchá. Věřitelé jsou v takové situaci uspokojováni z jejich veškerého majetku.

Vrchní soud v Praze¹⁰, ve shora uvedeném usnesení dále uvedl, že jde-li o oddlužení zpeněžením majetkové podstaty, zpeněžuje se veškerý majetek ve společném jmění manželů, který patří do majetkové podstaty dlužníka, bez ohledu na to, zda jako dlužníci jsou účastníky jednoho insolvenčního řízení oba manželé. Dle usnesení Vrchního soudu není rozdíl v tom, zda společné dluhy manželů se řeší v rámci insolvenčního řízení, jehož účastníkem je pouze jeden z manželů, kdy druhý k tomuto připojí svůj podpis, či zda oba manželé podají jako navrhovatelé společný insolvenční návrh. Svým podpisem na návrhu dlužníka na povolení oddlužení dává manžel dlužník svůj souhlas, aby byl k oddlužení použit všechen majetek ve společném jmění manželů jeho i dlužníka a to včetně jejich příjmů, které budou v budoucnu vyplaceny. Je jedno, zda půjde o oddlužení formou zpeněžení majetkové podstaty či plnění splátkového kalendáře. Pokud tento podpis manžel dlužníka nepřipojí a současně nedoloží, že oddlužením nemůže být dotčen majetek z nevypořádaného společného jmění manželů a rozsah vyživovací povinnosti dlužníka vůči manželovi či nezaopatřeným dětem, soud tento návrh odmítne dle ustanovení § 393 odst. 3 insolvenčního zákona. V případě plnění splátkového kalendáře je možné k úhradě použít veškeré příjmy manželů dosažených za trvání manželství.

Krajský soud v Praze ve svém rozhodnutí ze dne 21. 9. 2010, čj. KSPH 40 INS 5210/2010¹¹, uplatnil tzv. částečné společné oddlužení manželů, které spočívá ve

¹⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 15. prosince 2009, sp. zn. KSPL 54 INS 4966/2009, 1 VSPH, 660/2009

¹¹ Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 21. 9. 2010, čj. 40 INS 5210/2010

schválení oddlužení plněním splátkové kalendáře za současného provádění oddlužení dlužníka manžela tak, aby v případě, že splátky určené k rozdělení mezi přihlášené nezajištěné věřitele nebudou postačovat k uspokojení alespoň 30 % pohledávek těchto věřitelů, hradil tento rozdíl ze splátek určených k rozdělení mezi přihlášené nezajištěné věřitele dlužníka manžela. Principem tohoto postupu je sice samostatně probíhající oddlužení obou manželů, kdy však za určitých okolností je možné, aby jeden z manželů „vypomohl“ druhému. Insolvenční správce dohlíží a kontroluje, zda tento způsob oddlužení manželů je spravedlivý a vyvážený. Ani tento způsob oddlužení manželů však není v insolvenčním zákoně výslovně zakotven. Bylo by vhodné, aby v této části došlo v insolvenčním zákoně k novele, která by výslovně zakotvila tyto způsoby řešení oddlužení manželů.

Insolvenční soud se musí při projednávání insolvenčního návrhu zabývat tím, jaký majetek mají manželé ve společném jmění manželů a jaký majetek je ve výlučném vlastnictví jednoho z nich. Stejně tak se musí zabývat i tím, zda závazky spadají či nespadají do společného jmění manželů. Podle názoru JUDr. Zdeňky Prudilové Koníčkové¹² majetek, který není ve smyslu ustanovení § 143 občanského zákoníku součástí společného jmění manželů, lze využít pouze a jen k úhradě dluhů ve výlučném vlastnictví toho kterého manžela. Stejně tak platí, že majetek ve společném jmění manželů nelze využít k úhradě závazků vzniklého na majetku ve výlučném vlastnictví. V rámci oddlužení nedochází k vypořádání společného jmění a oddlužením je tak dotčen veškerý společný majetek obou manželů.

Pokud soud svým usnesením schválí oddlužení, jsou dlužníci povinni po zákonem stanovenou dobu 5-ti let dodržovat schválený splátkový kalendář. Za tuto dobu ale může dojít k mnohým změnám a to například v souvislosti s rozvodem manželství. Mají-li dlužníci nezletilé děti, určí soud na návrh manželů výživné pro tyto děti a právě vyživovací povinnost často ovlivní schopnost hradit nezbytné splátky stanovené v povolení oddlužení. Výživné je postaveno na roveň pohledávek za majetkovou podstatou a musí být tedy placeno v plné výši a před ostatními pohledávkami.

¹² Prudilová Koníčková, Z. Oddlužení a společné jmění manželů, Wolters Kluwer ČR, a. s.

1.2 SMLOUVY MODIFIKUJÍCÍ ROZSAH SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ

Zákonodárci začali od roku 1989 přijímat zákony, které občanský zákoník novelizovaly a postupně uvolňovaly striktní úpravu manželského majetkového společenství. V roce 1991 byla provedena novelizace občanského zákoníku a to zákonem č. 509/1991 Sb. Manželé dostali poprvé možnost, aby si mohli za zákonem stanovených podmínek rozsah, dobu jeho vzniku i správu svého společného jmění, tehdy ještě bezpodílového spoluvlastnictví, upravit dle svých individuálních potřeb a zájmů. Vyžadováno bylo, aby tato modifikace byla provedena buď smlouvou ve formě notářského zápisu či soudním rozhodnutím. V té době začali lidé masově podnikat a zcela neuváženě ohrožovali společné jmění manželů. Zákon tímto ustanovením poskytoval především ochranu nepodnikajícímu manželovi, jehož společné jmění mohlo být neuváženým a riskantním jednáním manžela v rámci jeho podnikatelské činnosti ohroženo.

Ani po tzv. velké novele z roku 1998 zákon neumožnil, aby manželé dohodou institut společného jmění manželů zcela vyloučili. Od roku 1964 do roku 1998 však zákon umožňoval, aby soud svým rozhodnutím majetkové společenství manželů zrušil. Nyní je možné pouze zúžení společného jmění manželů. Stejně tak ani není možné upravovat a měnit velikost podílu, v jakém manželé majetek do společného jmění nabývají, neboť tyto změny podílů by odporovaly samotné koncepci společného jmění manželů vycházející ze zásady rovnosti. Veškeré změny týkající se společného jmění se provádí formou veřejné listiny (notářským zápisem) či soudním rozhodnutím. Tyto smlouvy působí do budoucna.

Rozšířením společného jmění dochází k omezení výlučného vlastnictví jednoho manžela či obou ve prospěch společného jmění manželů a to i o majetek, které je jinak dle ustanovení § 143 občanského zákoníku z tohoto institutu vyloučen. Jde-li o nemovitost, pak na základě této smlouvy o rozšíření společného jmění manželů formou notářského zápisu provede katastrální úřad na návrh jednoho z manželů vklad vlastnického práva i pro druhého manžela.

Zúžením rozsahu společného jmění manželů naopak dochází k vyřazení věcí a závazků z tohoto majetkového společenství a ohledně těchto nastupuje obecný vlastnický, či závazkový režim. O té části majetku, která byla smlouvou ve formě

notářského zápisu ze společného jmění manželů vyloučena, musí být provedeno vypořádání a to dle obecných ustanovení § 149 a násl. občanského zákoníku.

Občanský zákoník v ustanovení § 143a odst. 2 umožňuje, aby si manželé smlouvou ve formě notářského zápisu vyhradili zcela či zčásti vznik společného jmění manželů ke dni zániku manželství, nejde-li o věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. Manželé pak během manželství nabývají majetek do výlučného vlastnictví či podílového spoluvlastnictví. Z předmětu společného jmění manželů nemohou být vyloučeny věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. Zákon tento pojem nijak nevysvětluje a ponechává tak na soudu, aby jej definoval. Dle Komentáře občanského zákoníku¹³ je třeba obvyklou vybavenost společné domácnosti posuzovat z objektivního hlediska s přihlédnutím k běžně přijímanému obecnému standardu ve společnosti. K zámožnosti konkrétní rodiny by soud neměl přihlížet. Termín „obvyklé vybavení domácnosti“ použitý v § 322 odst. 2 písm. a) občanského soudního řádu je mnohem užší.

Manželé mohou své společné jmění manželů modifikovat, kolikrát chtějí, zákon jejich možnosti nijak neomezuje. Vždy je však nutné, aby tak činili prostřednictvím písemné smlouvy ve formě notářského zápisu. Mgr. Michal Králík, Ph. D.¹⁴ uvádí, že společné jmění manželů zúžené podle ustanovení § 143a občanského zákoníku nemůže být rozšířeno do předchozího rozsahu rozhodnutím soudu, neboť do smluvní modifikace společného jmění manželů není soud oprávněn zasáhnout tím způsobem, že by mohl konstitutivním rozhodnutím rozhodovat o obnovení smluvně zúženého rozsahu společného jmění manželů. Vůči třetím osobám se není možné této smlouvy dovolat, není-li třetí osobě její obsah znám. Je nutné, aby byly třetí osoby např. věřitelé, s touto smlouvou vždy včas seznámeni a to vždy pokud tato smlouva předcházela uzavření závazku. Pokud by došlo k soudnímu sporu pak důkazní břemeno dokazování, že třetím osobám byl obsah smlouvy znám, leží na manželích.

Od 1. 7. 2009 jsou všechny notářské zápisy týkající se smluv manželů o rozšíření či zúžení společného jmění či o vyhrazení jeho vzniku ke dni zániku manželství a stejně tak i předmanželské smlouvy předmětem Centrální evidence manželských smluv

¹³ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, 1394 s., str. 973

¹⁴ Králík, M. Právní rozhledy 6/2011, 19. Ročník, 28. 3. 2011, Zúžení SJM smlouvou manželů a možnost jeho rozšíření do předchozího rozsahu rozhodnutím soudu str. 222

vedené Notářskou komorou České republiky. Jde však o neveřejný seznam pouze pro účely dědických řízení. Návrh nového občanského zákoníku počítá se zavedením veřejného seznamu, do kterého se budou na návrh jednoho z manželů smlouvy upravující majetkový režim odlišný od zákonného zapisovat. Jsem přesvědčena, že zavedení veřejného registru smluv je velice praktickým ustanovením a usnadní dokazování v případě, že smlouva o zúžení společného jmění manželů uzavřena byla, avšak nebyla známa třetím osobám a při výkonu rozhodnutí byl postižen i majetek druhého manžela, který tento závazek neuzavřel a není osobou povinnou.

Novela občanského zákoníku provedená zákonem č. 91/1998 Sb. umožnila zúžit společné jmění manželů i na základě rozhodnutí soudu a to v případě závažných důvodů či získal-li jeden z manželů oprávnění k podnikatelské činnosti či se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti. V tomto případě soud společné jmění manželů musí zúžit, jsou-li pro to splněny podmínky. Návrh na toto zúžení společného jmění podává jak nepodnikající manžel, tak může i podnikající. Právo na zúžení společného jmění podle ustanovení § 148 odst. 2 se nepromlčuje. Soud rozhoduje pouze na návrh a v případě závažných důvodů posuzuje konkrétní okolnosti případu a přihlíží k majetkovým poměrům a rozhoduje na základě vlastní úvahy s tím, že své rozhodnutí musí vždy řádně odůvodnit. Soud může zúžit společné jmění i méně než jen na „věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti.“ Dle Komentáře k občanskému zákoníku¹⁵ jej může zúžit i jen na jednotlivé majetkové kusy. Závažným důvodem pro zúžení může být neuvážené chování jednoho z manželů, který neuváženě a bezdůvodně přebírá závazky, které nestačí splácet či gamblérství, špatné chování k nezletilým dětem aj. Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2211/2004¹⁶ uvádí, že úvahu, zda jsou dány závažné důvody pro zúžení majetku lze zpochybnit, jen je-li tato úvaha zjevně nepřiměřená. I v tomto případě je třeba vyjmutý majetek vypořádat dle ustanovení § 149 a násl. občanského zákoníku. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR¹⁷ k tomu uvádí následující: *„Věci, které byly takto ze společného jmění manželů vyloučeny, podléhají vypořádání. Pokud po zániku společného jmění manželů k uvedeným věcem nenásledovalo do tří let jejich vypořádání dohodou, nebyl podán návrh na vypořádání*

¹⁵ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, 1394 s., str. 990

¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 9. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2211/2004, www.nsoud.cz

¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 3. 2007, sp. zn. 20 Cdo 3297/2006 ze dne 15. 3. 2007, CODEXIS KONCIPIENT

rozhodnutím soudu, platí ohledně nemovitých věcí nevyvratitelná domněnka podílového spoluvlastnictví.“

Tzv. velká novela přinesla ohledně modifikace společného jmění manželů ještě jednu podstatnou změnu, která je ve vyspělých evropských státech hojně využívána a někdy je i nezbytným předpokladem pro vstup do manželství. V ustanovení § 143a odst. 3 občanského zákoníku umožňuje muži a ženě, kteří chtějí vstoupit do svazku manželského, uzavřít tzv. předmanželskou smlouvu, ve které si budoucí manželé pro případ rozvodu upraví své budoucí majetkové vztahy. Mohou tak budoucí společné jmění manželů rozšířit, zúžit či vyhradit zcela nebo zčásti jeho vznik až ke dni zániku manželství. Lze v ní upravit v podstatě cokoli, co je právně vymahatelné. V článku Společné jmění manželů v českém právu¹⁸ autor uvádí, že v zahraničí je běžnou praxí do předmanželské smlouvy zahrnovat např. odškodnění v případě rozvodu z důvodu nevěry apod. V České republice však toto řešení naše právní úprava neumožňuje. I tuto smlouvu lze měnit, nahradit jinou či zrušit. I tato smlouva vyžaduje kvalifikovanou formu, tj. písemnou formu notářským zápisem.

Z praxe notářů i soudů vyplývá, že v běžném životě manželé smlouvy modifikující společné jmění manželů uzavírají pouze zřídka. Důvodem toho je laická neznalost toho, co vše do společného jmění manželů spadá. Mnohdy je návrh jednoho ze snoubenců na uzavření předmanželské smlouvy pojmán jako akt nedůvěry. Manželé tyto smlouvy uzavírají až v okamžiku, kdy je k tomu donutí určitá životní situace. Například k zúžení společného jmění manželé přistupují až na popud banky a to v případě, kdy jeden z manželů zdědí nemovitost a chce provést její rekonstrukci pomocí hypotečního úvěru. Banka za těchto okolností půjčí pouze jemu, neboť jde o úvěr účelový k rekonstrukci majetku v jeho výlučném vlastnictví a doporučí manželům, aby společné jmění zúžili. V případě předmanželských smluv v naší společnosti stále převládá názoru, že uzavření takové smlouvy je projevem nedůvěry a nedostatku lásky k druhému.

¹⁸ Růžič, D. Právní Forum 2010/5, ze dne 28. 5. 2010, Společné jmění manželů v českém právu

1.3 SPOLEČNÉ JMĚNÍ MANŽELŮ V NÁVRHU NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU

Nový občanský zákoník¹⁹ přináší změny pro dosavadní úpravu manželského majetkového práva a to především v tom smyslu, že rozšiřuje možnosti snoubencům a manželům uspořádat si majetkové poměry takovým způsobem, který bude nejlépe vyhovovat jejich potřebám. Základní podoba současného společného jmění manželů tak může být ovlivněna zákonem, smlouvou uzavřenou mezi snoubenci či manžely a také rozhodnutím soudu.

Manželské majetkové právo je upraveno v návrhu nového občanského zákoníku v § 682 a následujících a rozlišuje dva hlavní majetkové režimy a to zákonný režim a tzv. modifikovaný režim.

Společné jmění v zákonném režimu je až na malé výjimky shodně upravené jako v současné právní úpravě. Z tohoto zákonného režimu jsou výslovně vyloučeny hodnoty, které nabyl jeden z manželů jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech, které nabyl jeden z manželů náhradou za poškození, zničení nebo ztrátu svého výhradního majetku. Společné jmění není tvořeno dle návrhu nového občanského zákonu ani věcmi sloužícími osobní potřebě jednoho z manželů, které nabyl jeden z manželů darem nebo dědictvím, ledaže dárce při darování nebo zůstavitel v pořízení pro případ smrti projevil jiný úmysl. Výslovnou součástí společného jmění se stává zisk z toho, co náleží výhradně jednomu z manželů, stejně tak i částky výdělků, platu, mzdy, zisku a jiných hodnot z pracovní a jiné výdělečné činnosti a to v okamžiku, kdy manžel, který se o jejich získání přičinil, nabyl možnost s nimi nakládat.

Modifikovaný režim manželského majetkového práva zahrnuje tzv. režim založený rozhodnutím soudu a tzv. smluvený režim.

Ustanovení § 690 návrhu nového občanského zákoníku upravuje tzv. smluvený režim, který si ujednají snoubenci a manželé odlišně od zákonného režimu. Smlouva o manželském majetkovém režimu musí mít formu veřejné listiny a tento režim pak spočívá v režimu oddělených jmění, v režimu vyhrazujícím vznik společného jmění ke dni zániku manželství, jakož i v režimu rozšíření nebo zúžení rozsahu společného jmění v zákonném režimu. Takto smluvený režim lze změnit jak dohodou manželů, tak rozhodnutím soudu. Smlouva o manželském majetkovém režimu nesmí svými důsledky

¹⁹ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku

vyložit schopnost manžela zabezpečovat rodinu. Pokud tuto smlouvu uzavřou snoubenci, nabude účinnosti uzavřením manželství. Tyto smlouvy se zapisují do veřejného seznamu, je-li to v nich ujednáno či na žádost obou manželů.

Ustanovení § 698 návrhu nového občanského zákoníku upravuje tzv. režim založený rozhodnutím soudu. Ze závažného důvodu může soud na návrh manžela společné jmění zrušit nebo zúžit jeho stávající rozsah. Závažným důvodem je skutečnost, že manželův věřitel požaduje zajištění své pohledávky v rozsahu přesahujícím hodnotu toho, co náleží výhradně tomuto manželu, lze-li považovat manžela za marnotratného či pokud manžel soustavně či opakovaně podstupuje nepřiměřená rizika či začne-li podnikat či se stane neomezeně ručícím společníkem právnické osoby. Takto založený režim lze měnit smlouvou manželů či rozhodnutím soudu.

V režimu oddělených jmění upravených v § 703 smí manžel nakládat se svým majetkem bez souhlasu druhého manžela. Podnikají-li v režimu oddělených jmění manželé společně nebo jeden z nich s pomocí druhého, rozdělí si příjmy z podnikání tak, jak si v písemné formě ujednali, jinak si příjmy rozdělí rovným dílem. Pohledávka věřitele jen jednoho z manželů, která vznikla za trvání společného jmění, může být při výkonu rozhodnutí uspokojena i z toho, co je součástí společného jmění.

Nový občanský zákoník počítá se zavedením veřejného seznamu, do něhož budou zapisovány na návrh některého z manželů smlouvy upravující majetkový režim manželů odlišný od režimu zákonného a bude tak patrné, v čem si manželé dohodli režim od zákona odchylný. Současná právní úprava žádnou evidenci těchto smluv neupravuje a tudíž všechny smlouvy modifikující režim společného jmění, vyžadují formu notářského zápisu. Otázku vypořádání společného jmění manželů v kontextu nového občanského zákoníku se budu zabývat v příslušné kapitole této rigorózní práce.

2 ROZVOD MANŽELSTVÍ

Podle posledních statistik se v České republice rozvede každých 20 minut jedno manželství. V celkovém počtu to znamená, že se rozvádí každé druhé manželství. Manželství přestává být považováno za „posvátný“ a trvalý svazek, který je třeba budovat a neustále na něm pracovat. Rozvod již není ojedinělým řešením manželských problémů, jako tomu bývalo v minulosti. Naše současná společnost je k rozvodům velice tolerantní, na rozdíl od hluboce nábožensky založených států jako je Španělsko či Řecko, kde je rozvodovost výrazně podprůměrná.

Ačkoli současná společnost rozvody považuje za dnes již běžnou součást života, stát rozvod nepodporuje a bere tento způsob ukončení manželství jako krajní variantu. Pokud manželé podají soudu návrh na rozvod, soudci rozhodující o jejich manželství, se snaží před samotným zahájením řízení o smír mezi manžely. Snaží se jim vylíčit těžkosti, které přináší rozvod, související s následnou výchovou a budoucností jejich nezletilých dětí, s vypořádáním jejich společného jmění a bydlení. Pokouší se je nabádat k urovnání vztahů, navrhuje jim navštívit specialistu na řešení manželských krizí. Statistiky uvádějí, že z hlediska psychické zátěže se rozvod řadí na druhé místo, hned za úmrtí blízkého člověka. Čím déle manželství trvalo, tím jsou zpravidla dopady rozvodu horší. Vláda pracuje na novele, která by v případě rozvodu manželů soudům umožnila přerušit řízení v případě sporů mezi manžely a odkázala manžele na tzv. mediátora, který manželům pomůže najít kompromis. Mediátor je v České republice novým a pro mnohé neznámým institutem, který ale v případě profesionálního a cílevědomého vedení řízení může pomoci manželům k dosažení dohody. Na konci sezení by měli manželé uzavřít písemnou smlouvu a tuto by měl následně soud schválit. Vláda si tím slibuje, že tento tzv. moderovaný rozvod, ubere soudům minimálně desetinu agendy.

Pro naši právní úpravu představuje rozvod jedinou možnou právní cestu zrušení stavu manželství za života obou manželů na základě projevu jejich vůle. Po zrušení manželství rozvodem zanikají práva a povinnosti manželů a vznikají nová práva a povinnosti a to ke společným nezletilým dětem, vyživovací povinnost či právo vrátit se ke svému dřívějšímu příjmení. Zákon o rodině č. 94/1993 upravuje institut rozvodu v hlavě páté, v ustanovení §§ 24 až 29. V těchto ustanoveních zákonodárce neupravuje pouze samotný rozvod, ale zabývá se také vztahem manželů ke společným dětem a

úpravou jejich výchovy a styku rodičů s dětmi po rozvodu. Do právní úpravy rozvodu manželství zasáhla v roce 1998 tzv. velká novela provedená zákonem č. 91/1998 Sb. Jednou z největších změn v oblasti rodinného práva bylo zavedení tzv. rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství. S účinností nového občanského zákoníku bude zrušen zákon o rodině a rozvod bude nadále upraven v rámci nového občanského zákoníku.

Až do účinnosti zákona č. 91/1998 Sb. upravoval zákon o rodině pouze jednu podobu rozvodu. Nyní však zákon o rodině obsahuje tři varianty rozvodu. V učebnici Občanského práva hmotného²⁰ jsou rozlišeny následující varianty: tzv. základní varianta rozvodu neboli rozvod se zjišťováním příčin rozvratu, rozvod bez zjišťování příčin rozvratu podle § 24a a rozvod ztížený podle § 24b zákona o rodině.

Aby soud mohl manželství účastníků rozvést, je třeba, aby mezi manžely existoval rozvodový důvod, kterým je tzv. kvalifikovaný rozvrat manželství. Kvalifikovaný rozvrat manželského soužití lze definovat jako hluboký a trvalý rozvrat, kdy již nelze očekávat obnovení manželského soužití, který brání dalšímu plnění společenského účelu manželství a obnovení manželského soužití. Jak vyplývá z judikatury Nejvyššího soudu, rozvrat manželství se musí jevit jako neodčinitelný a nenapravitelný. Soud sám na základě vlastního uvážení posuzuje z výpovědí účastníků, zda se jedná o kvalifikovaný rozvrat. Není vázán hodnocením manžela – žalobce. V odůvodnění rozsudku poté uvede, kdy bylo manželství uzavřeno, zda se v jeho průběhu narodily děti, co bylo příčinou rozvratu a zda za rozpad manželství může výlučně jeden z manželů či zda vina rozvratu spočívá v chování obou účastníků. Právě tato skutečnost může hrát významnou roli při následném soudním řízení o výživném rozvedeného manžela, kdy podle ustanovení § 93 zákona o rodině soud může rozvedenému manželovi, který se porušením manželských povinností na rozvratu manželství převážně nepodílel a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma, přiznat proti jeho bývalému manželovi výživné ve stejném rozsahu, jako je vyživovací povinnost mezi manžely podle § 91 odst. 2. Soud by měl vždy posoudit konkrétní případ z hlediska zájmu společnosti, rozvádějících se manželů a především z hlediska zájmu nezletilých dětí.

²⁰ Knappová, M. Švestka, J. Dvořák, J. a kol., Občanské právo hmotné 3, 4.aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI a.s., 2007, str. 64

Podle ustanovení § 24 odst. 2 zákona o rodině soud manželství nerozvede, pokud by to bylo v rozporu se zájmem nezletilého dítěte daným zvláštními důvody, kterým nejčastěji bývá špatný zdravotní stav dítěte, které je psychicky závislé na péči obou rodičů. Uvedené ustanovení je v Komentáři zákona o rodině²¹ označeno jako tzv. tvrdostní klausule vztahující se na všechny druhy rozvodu a zajišťující tak ochranu nezletilým dětem v rozvodovém řízení, ačkoli v rozvodovém řízení o nich není jednáno přímo.

Ustanovení § 24 odst. 1 zákona o rodině je základní a nejčastěji využívanou podobou rozvodu manželství. Jedná se o tzv. rozvod se zjišťováním příčin rozvratu. Klasickým případem jsou manželé, kteří se chtějí rozvést, není již naděje na obnovení manželského soužití, avšak nejsou schopni spolu uzavřít písemnou dohodu upravující pro dobu po rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost či se nemohou shodnout na tom, komu budou po rozvodu svěřeny do výchovy nezletilé děti, takže soud neschválí dohodu rodičů ohledně výživy a výchovy nezletilých. Soud během řízení manžele vyslechne a zjistí co je příčinou rozpadu jejich vztahu. Pokud rozvrat posoudí jako kvalifikovaný a nebude-li existovat překážka v podobě zvláštního zájmu nezletilého dítěte na zachování manželství, pak takové manželství rozvede.

Tzv. velká novela zákona o rodině z roku 1998 přinesla do tehdejší právní úpravy tzv. rozvod bez zjišťování příčin rozvratu podle ustanovení § 24a zákona o rodině., jehož cílem bylo zjednodušení procesního postupu soudu a urychlení rozvodového řízení. Takovýto způsob rozvodu je laickou veřejností označován jako rozvod dohodou či nesporný rozvod.

Aby mohli manželé využít tohoto způsobu rozvodu, je třeba, aby byli schopni mezi sebou vzájemně vycházet a rozumně se domluvili jak na výchově svých nezletilých dětí, tak na dělení společného majetku, následném bydlení a vzájemné vyživovací povinnosti. Pokud manželé u rozvodového řízení předloží platnou písemnou smlouvu s úředně ověřenými podpisy upravující pro dobu po rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnosti, má-li soud k dispozici pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu a soud vezme za

²¹ Holub, M. Nová, H. Sladká Hyklová, J., Zákon o rodině, komentář a předpisy související, Linde Praha, a. s., 2007, 8. vydání, str. 50

prokázané, že manželství účastníků trvalo déle než jeden rok, manželé spolu nežijí minimálně 6 měsíců a oba s rozvodem souhlasí, manželství účastníků rozvede bez toho, aby zjišťoval existenci kvalifikovaného rozvratu. Odpadá tak u soudního jednání často psychicky náročné výpovědi manželů, vzájemné osočování a tzv. „praní špinavého práva“. Přítomnost rozvádějících se manželů u soudu pak není nutná. Novela tímto ustanovením zjednodušila a urychlila rozvodové řízení a v souvislosti s tím i následné majetkové vypořádání. Veškeré dohody uvedené v ustanovení § 24a zákona o rodině jsou soudně vymahatelné.

Manželé mohou uzavřít buď jednu písemnou smlouvu obsahující jak vypořádání vzájemných majetkových vztahů, vypořádání práv a povinnosti společného bydlení i plnění výživného pro dobu po rozvodu, anebo uzavřít smlouvy tři. Jedná se o smlouvy o smlouvě budoucí, nepojmenované. Tyto jsou uzavírány s odkládací podmínkou, kdy jejich účinnost se odkládá na dobu po právní moci rozsudku o rozvodu manželství. Stejně tak i rozsudkem soudu schválená dohoda o úpravě poměrů k nezletilým dětem i přesto, že již nabyla právní moci, je účinná až po právní moci rozvodového rozsudku. Podpisy na smlouvách musí být úředně ověřené. Dle rozsudku Nejvyššího soudu, sp. zn. 22 Cdo 20/2007 ze dne 26. 9. 2007²², je platně uzavřená smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů podle § 24a zákona o rodině neúčinná, pokud k rozvodu manželství dle tohoto ustanovení nedošlo.

Smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztazích dle ustanovení § 24a odst. 1 zákona o rodině je institutem zákona o rodině s dopadem do majetkových poměrů manželů po rozvodu. Pokud se tímto způsobem chtějí rozvést manželé, kteří nemají žádný majetek, pak tuto skutečnost musí shodně potvrdit. Nejvyšší soud ve svém usnesení, sp. zn. 22 Cdo 1009/2006 ze dne 22. 4. 2008²³, uvádí, že v rámci dohody dle ustanovení § 24a zákona o rodině je možné upravit vzájemné majetkové vztahy v jiném rozsahu než v rozsahu vymezeném společným jměním manželů a podle jiných hledisek než ve smyslu zásad § 149 odst. 2 občanského zákoníku. Podle autora textu K institutu rozvodu manželství dohodou podle novely zákona o rodině²⁴ došlo pravděpodobně k pochybení zákonodárce, když v ustanovení § 24a zákona o rodině nezmiňuje institut

²² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 20/2007 ze dne 26. 9. 2007, CODEXIS KONCIPIENT

²³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1009/2006, ze dne 22. 4. 2008, CODEXIS KONCIPIENT

²⁴ Jurčík, R. Rodinné právo, č. 3, 1999, K institutu rozvodu manželství dohodou podle novely zákona o rodině

společného jmění manželů. Aby tato dohoda nemohla být napadena žalobou pro neplatnost, musí řešit i otázku, co s majetkem, který manželé nabudou po uzavření této dohody do právní moci rozvodového rozsudku. Obsahuje-li dohoda vypořádání nemovitosti, je třeba, aby tato dohoda byla po právní moci rozvodového rozsudku předložena spolu s ověřenou kopií tohoto rozsudku příslušnému katastrálnímu úřadu. Nemovitosti ve smlouvě musí být řádně identifikovány a to nejen z hlediska občanského zákoníku, ale také dle ustanovení § 5 zákona č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky. Pokud tyto náležitosti nespĺňuje, nebude k ní v rozvodovém řízení přihlédnuto, neboť taková smlouva je pro svou neurčitost absolutně neplatná. Nebude-li do dohody zařazen veškerý majetek, bude tento vypořádán dle ustanovení § 149 a násl. občanského zákoníku.

V případě smlouvy vypořádávající práva a povinnosti společného bydlení je nutné uvést, kde budou manželé po rozvodu bydlet a který z nich vyklidí byt, ve kterém do rozvodu manželství společně žili. Nežili-li manželé spolu, je třeba tuto skutečnost soudu opět shodně potvrdit. Pokud manželé u soudního jednání nepředloží dohodu o budoucím výživném, není tato skutečnost překážkou řízení o rozvodu dle ustanovení § 24a zákona o rodině. Usuzuje se tak z dikce zákona „a případnou vyživovací povinnost“. Domnívám se tak, že tato dohoda není povinnou součástí smluv dle ustanovení § 24a zákona o rodině, stejného názoru jsou i autoři Komentáře²⁵. Autoři učebnice Občanské právo hmotné²⁶ jsou toho názoru, že protože vyživovací povinnost je povinnost daná zákonem, lze mít za to, že zákonodárce neměl na mysli výživné ve smyslu zákona o rodině, ale spíše tzv. odstupné. V ustanovení § 163 občanského soudního řádu a § 99 odst. 1 zákona o rodině je vyjádřena zásada „rebus sic stantibus“. V případě změny poměrů je možné, aby rozvedený manžel podal žalobu na změnu výživného. Není možné podat žalobu v případě, že byla mezi manžely uzavřena dohoda o poskytnutí jednorázové částky na přiměřenou výživu v budoucnu splatného výživného pro rozvedeného manžela. Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2010, sp. zn. Cpjn 19/2007²⁷ uvádí: „*Písemná smlouva podle § 24a odst. 1 písm. a) zák. o rod. upravující pro dobu po rozvodu manželství "vyživovací povinnost" není obligatorní*

²⁵ Holub, M. Nová, H. Sladká Hyklová, J., Zákon o rodině, komentář a předpisy související, Linde Praha, a. s., 2007, 8. vydání, str. 57

²⁶ Knappová, M. Švestka, J. Dvořák, J. a kol., Občanské právo hmotné 3, 4. aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI a.s., 2007, str. 64

²⁷ Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 5. 2010, sp. zn. Cpjn 19/2007, CODEXIS KONCIPIENT

součástí smluv předkládaných soudu podle tohoto ustanovení. Není-li v předkládaných smlouvách otázka vyživovací povinnosti řešena, nelze dovozovat, že se manželé mlčky dohodli, že vůči sobě nemají pro dobu po rozvodu povinnost platit výživné, a proto kterýkoli z nich může po rozvodu podat žalobu o výživné, aniž by musel tvrdit a prokazovat změnu poměrů.“

V rámci soudního řízení soud pouze konstatuje, že účastníci předložili veškeré potřebné smlouvy. Soud přezkoumá pouze jejich obsahové a formální náležitosti, nezabývá se však jejich věcnou správností a neschvaluje je. Chtějí-li mít manželé jistotu, že jejich návrhu bude soudem vyhověno, je vhodné navštívit advokátní kancelář a nechat si sepsat tyto dohody tak, aby soud nemusel pro obsahové a formální nedostatky dohod, návrh na rozvod zamítnout, či postupovat v rozvodu dle ustanovení § 24 zákona o rodině.

JUDr. Vít Pejšek v měsíčníku Právní rádce²⁸ uvedl, že hlavní rozdíl mezi „nesporným“ a „běžným rozvodem“ vidí v tom, že ti z účastníků, kteří využili „nesporného“ rozvodu, mohou pokládat rozvod za poslední stupeň k vyřešení svých vztahů a rozvrat je tím pro ně ukončen. V případě „běžného rozvodu“ je rozvod manželství teprve prvním stupněm k řešení vzájemných vztahů zahrnujících zejména zrušení společného nájmu k bytu a vypořádání společného jmění.

Pro poslední podobu rozvodu, tzv. rozvod ztížený podle § 24b zákona o rodině, zákon vyžaduje, aby manžel nesouhlasící s rozvodem se na porušení manželských povinností převážně nepodílel, aby mu rozvodem byla způsobena zvlášť závažná újma a mimořádné okolnosti svědčily ve prospěch zachování manželství. Toto vše bude třeba při soudním jednání prokázat. Mimořádnými okolnostmi svědčícími ve prospěch zachování manželství se rozumí především věk a zdravotní stav nesouhlasícího manžela. Toto ustanovení se nejčastěji dotýká starších manželů, kteří spolu strávili většinu života a rozvodem by jeden od druhého z nich ztratil podporu a pomoc po zbytek života. Soud je však v tomto případě časově limitován. Pokud spolu manželé nežijí více jak 3 roky, pak pokud jsou splněny podmínky pro rozvod dle ustanovení § 24 zákona o rodině, soud manželství na základě návrhu stejně nakonec rozvede. V každém jednotlivém případě soud musí sám zvážit na základě provedeného dokazování, zda

²⁸ Pejšek, V. Právní rádce, 2005, č. 4, Lze nakládat s nevypořádaným majetkem ze společného jmění manželů?, str. 17

poskytne ochranu „slabšímu“ manželovi před rozvodem manželství. I tato podoba rozvodu manželství byla zavedena novelou zákona č. 91/1998 Sb.

Pokud manželé zjistí, že spolu již nadále nemohou žít ve společné domácnosti a že jejich manželství přestává plnit svůj účel, pak nejlepším řešením je rozvod dle ustanovení § 24a zákona o rodině, který řeší celou problematiku komplexně a rychle. Manželé se tak především vyhnou dlouhodobým sporům o vypořádání společného jmění. Stejně tak se těmto sporům vyhnou i uzavřením předmanželské smlouvy.

Rozvodem manželství zaniká institut společného jmění manželů a tímto se dostávám k tématu své rigorózní práce, které zní „Majetkové následky spojené s rozvodem manželství“.

3 ZÁNİK A VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ

V současné době manželství ztrácí svou tradiční roli a ukončení manželství rozvodem dnes není ničím ojedinělým, spíše naopak. Manželství účastníků kromě rozvodu zaniká smrtí jednoho z manželů či jeho prohlášením za mrtvého. Jak však již z názvu této rigorózní práce vyplývá, budu se zabývat především majetkovými následky spojenými s rozvodem manželství. Společné jmění manželů je vázáno pouze na dobu trvání manželství. V případě, že se manželé rozvedou, pak právní mocí rozvodového rozsudku zanikne i společné jmění manželů jako souhrn právních vztahů a to jak k majetku, tak i k závazkům. Je důležité zmínit, že společné jmění manželů může zaniknout i za trvání manželství a to ze dvou důvodů. Prvním důvodem je výrok soudu o trestu propadnutí majetku podle ustanovení § 66 odst. 4 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Vypořádání se v daném případě provádí mezi manželem pachatelem a věcně příslušným Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových podle ustanovení § 11 odst. 2 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích. Toto ustanovení poskytuje ochranu druhému manželovi, neboť trestem propadnutí majetku je postižena po vypořádání pouze ta část majetku, která případně pravomocně odsouzenému manželovi. Druhým důvodem pro zánik zákonného majetkového společenství manželů je prohlášení konkurzu podle ustanovení § 268 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, tj. insolvenčního zákona. Prohlášením konkurzu zaniká společné jmění manželů, přičemž do majetkové podstaty spadá pouze ta část společného jmění, se kterou úpadce podnikal. Pokud byl vznik společného jmění vyhrazen ke dni zániku manželství, pak má prohlášení konkurzu stejné účinky jako zánik manželství. Oddlužením společné jmění manželů nezaniká.

Ode dne právní moci rozvodového rozsudku nabývají bývalí manželé každý další majetek zvlášť do svého výlučného vlastnictví či společně do podílového spoluvlastnictví. Společné jmění zaniká ke všem věcem, pohledávkám a právům, které tvořily předmět společného jmění manželů. Ke dni právní moci rozsudku o rozvodu manželství se určuje rozsah společného jmění manželů. Určení rozsahu společného jmění manželů je pak zásadní při jeho vypořádání. Cena tohoto majetku se určuje ke dni rozhodování soudu o jeho vypořádání.

Autoři odborné učebnice Občanský zákoník²⁹ pojednávají o zániku společného jmění ve dvojm smyslu. Za prvé jako o zániku společného jmění ke konkrétnímu majetku nebo závazku. A za druhé jako o zániku společného jmění, který se týká majetku a závazků jako celku. V prvním případě dojde k zániku společného jmění ke konkrétnímu majetku a závazku obvyklým způsobem zániku vlastnického práva a zániku práv a povinností. To však nemá žádný vliv na trvání společného jmění k dalšímu majetku a závazkům. V rámci své práce se chci věnovat pouze problematice zániku společného jmění manželů ke všemu, co tvoří jeho předmět, a to pouze v souvislosti s rozvodem manželství.

Občanský zákoník v ustanovení § 149 odst. 2 uvádí, že zanikne-li manželství, provede se vypořádání a to dle zásad v zákoně uvedených. Vypořádání společného jmění manželů právní nauka zjednodušeně formuluje jako jeho rozdělení mezi manžely. Jde o konečné uspořádání společných majetkových vztahů, na které se vztahovala úprava společného jmění manželů a to se zpětnou účinností ke dni právní moci rozvodového rozsudku. V rámci vypořádání nedochází k pouhému rozdělení věcí, ale jedná se o komplexní vyřešení majetkových vztahů mezi již bývalými manžely. K vypořádání musí dojít i v případě, kdy došlo v průběhu manželství k zániku společného jmění manželů nebo v případě, kdy došlo k zúžení jeho rozsahu. Společné jmění manželů musí být po zániku manželství vypořádáno, nárok na vypořádání nepodléhá promlčení. Pro případ, že by se manželé nedohodli či nepodali soudu návrh na vypořádání, zákonodárce zakotvil do občanského zákoníku nevyvratitelnou domněnku vypořádání.

Zánik a vypořádání společného jmění ve většině případů nespádají v jeden časový okamžik. Mezi rozvodem manželstvím a s ním spojeným zánikem společného jmění a vypořádáním společného jmění může uplynout v některých případech i několik let, kdy manželé nejsou schopni se domluvit na vyřešení svého majetku a jeho rozdělení. Stejná doba může uplynout i v případě, kdy jeden z bývalých manželů podá soudu návrh na vypořádání společného jmění manželů a soudní řízení je ze strany druhého manžela účelově protahováno či jsou vypracovávány složité znalecké posudky na ocenění majetku. V tomto mezidobí jsou bývalí manželé stále oprávněni pečovat o

²⁹ Fiala J., Holub M., Borovský J., Občanský zákoník, poznámkové vydání s judikaturou a literaturou, 12. aktuální a doplněné vydání k 1.9. 2006, Linde Praha a. s., str. 252

svůj majetek společně a společně jej také užívat. Občanský zákoník se žádným způsobem o tomto mezidobí nezmiňuje, což se domnívám, že je nedostatkem naší právní úpravy. Jak jsem již naznačila výše, časová prodleva mezi zánikem a vypořádáním může trvat i několik let a je nutné, aby zákon výslovně vymezil práva a povinnosti bývalých manželů k zaniklému společnému jmění do doby jeho vypořádání. V zákoně o právu rodinném z roku 1949 tuto situaci zákonodárce vyřešil tím, že umožnil přeměnu zaniklého a nevypořádaného bezpodílového spoluvlastnictví manželů v podílové spoluvlastnictví. Takovou přeměnu občanský zákoník již neobsahuje. Autoři Komentáře k občanskému zákoníku³⁰ i další odborníci³¹ se shodují, že tyto právní vztahy vzniklé v době mezi zánikem a vypořádání společného jmění se posuzují podle předpisů o společném jmění manželů a to konkrétně s odkazem na ustanovení § 853 občanského zákoníku.

Ustanovení § 853 občanského zákoníku vyplňuje mezery a nedostatky právní úpravy použitím analogie. V tomto konkrétním případě se jedná o použití tzv. analogie legis, tj. analogie zákona. Komentář k občanskému zákoníku³² definuje analogii zákona následujícím způsobem: „*Pokud se vyskytne faktická situace zákonem neřešená, posoudí se podle ustanovení zákona upravujícího faktickou situaci (skutkovou podstatu) podobnou.*“ Je třeba mít na paměti, že v daném případě již nejde o společné jmění manželů a že po rozvodu manželství již každý z bývalých manželů nabývá majetek do svého výlučného vlastnictví, popř. podílového spoluvlastnictví. Zaniklé, avšak nevypořádané společné jmění manželů se rozšiřuje již jen o výnosy z majetku a pohledávek, které jsou předmětem zaniklého společného jmění manželů.

Nejvyšší soud České republiky se musel otázkou přechodné doby mezi zánikem a vypořádání majetkového společenství manželů také podrobně zabývat. Usnesením Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 22 Cdo 2263/2004,³³ bylo stanoveno: „*Bývalý účastník společného jmění manželů nemůže zcela vyloučit druhého z užívání věci, která dosud nebyla po zániku společného jmění vypořádána, nejde-li o případ, že*

³⁰ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, 1394 s., str. 995

³¹ Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 2., rozšířené vydání, Praha: ASPI, a. s. , 2007, str. 200

³² Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460 až 880, Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, 1114 s., str. 2409

³³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 7. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2263/2004, www.nsoud.cz

účastníci měli ve společném jmění anebo ve vlastnictví dvě věci sloužící témuž účelu.“ Dále se k této otázce vyjádřil i v rozsudku, sp. zn. 22 Cdo 366/99,³⁴ „Každý z bezpodílových spoluvlastníků je samostatně oprávněn k podání žaloby na vydání neoprávněně zadržované věci z bezpodílového spoluvlastnictví. Toto právo má obdobně i v době, kdy bezpodílové spoluvlastnictví již zaniklo, avšak nebylo vypořádáno.“

Vypořádání nastává vždy až po rozvodu manželství. Tzv. velká novela z roku 1998 však přinesla do zákona o rodině nové ustanovení § 24a a spolu s ním i písemnou smlouvu s ověřenými podpisy účastníků upravující vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost. Tato smlouva se však nevztahuje pouze na majetek ve společném jmění manželů, je spojena s rozvodem dle ustanovení § 24a zákona o rodině a je podstatnou náležitostí k tzv. nespornému rozvodu. Soudu musí být předložena tato dohoda spolu se soudem schválenou dohodou o úpravě poměrů k nezletilým dětem. Taková dohoda se uzavírá pouze před rozvodem.

Ustanovení § 150 občanského zákoníku uvádí tři možné způsoby, jak vypořádat společné jmění manželů. Zákon dává přednost vypořádání společného jmění manželů písemnou dohodou. Pokud se spolu bývalí manželé nejsou schopni rozumně domluvit a uzavřít dohodu vyjadřující jejich shodnou vůli vypořádat svůj majetek, pak se jeden z nich může obrátit s žalobou na vypořádání společného jmění manželů k místně a věcně příslušnému soudu. Tímto způsobem řeší své problémy většina bývalých partnerů, ačkoli jde o velice nákladný a zdlouhavý proces. Pokud by neuzavřeli dohodu a ani neměli dostatek finančních prostředků pro řešení sporu prostřednictvím soudu, přichází na řadu nevyvratitelná domněnka upravená v ustanovení § 150 odst. 4 občanského zákoníku. Současná právní úprava umožňuje kombinovat jednotlivé způsoby vypořádání. Nejvyšší soud České republiky ve svém rozsudku ze dne 26. 11. 2009, sp. zn. 22 Cdo 1192/2007³⁵ uvedl: „S prohloubením dispozitivního charakteru norem upravujících společné jmění (stejně jako bezpodílové spoluvlastnictví, a to již po novele občanského zákoníku č. 131/1982 Sb.), se prosadil názor, že manželé nemusí pro vypořádání společného majetku zvolit jediný způsob, ale mohou různé způsoby kumulovat; ohledně části majetku uzavřou dohodu, část učiní předmětem řízení o

³⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 4. 2001, sp. zn. 22 Cdo 366/1999, www.n soud.cz

³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 11. 2009, sp. zn. 22 Cdo 1192/2007, CODEXIS KONCIPIENT

vypořádání a zbytek bude vypořádán na základě zákonné domněnky. Nelze jim proto vnucovat určitý způsob vypořádání; proto podají-li návrh na vypořádání jen části společného jmění, je soud tímto rozsahem vázán (vázán ovšem není navrženým způsobem vypořádání). Soud tak může do vypořádání zahrnout jen ten majetek, který účastníci výslovně učinili předmětem vypořádání; to platí i pro zápočty toho, co bylo vynaloženo ze společného majetku na výlučné majetky manželů a naopak.“ Z toho vyplývá, že v řízení o vypořádání BSM (i SJM) může soud vypořádat jen ten majetek, který účastníci řízení navrhli k vypořádání do tří let od jeho zániku. Právní úprava do novely občanského zákoníku provedené zákonem č. 131/1982 Sb. nedovolovala částečné vypořádání společného jmění manželů. V té době soudy z úřední povinnosti pátraly po majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů a byly povinny vypořádat celou masu tohoto majetku. Pokud předmětem dohody nebylo vše, co tvořilo předmět bezpodílového spoluvlastnictví manželů, byla tato dohoda neplatná. Kombinace jednotlivých způsobů vypořádání nebyla možná. Tato rigidní a málo pružná právní úprava však nebyla postupem doby udržitelná a nahradila ji úprava dispozitivní, která lépe vyhovovala podmínkám ve společnosti a zjednodušila proces vypořádání. Dnešní právní úprava umožňuje vypořádat část majetku prostřednictvím dohody bývalých manželů a část prostřednictvím soudního řízení či nemusí být vypořádána vůbec. Pokud je do dohody zařazena pouze část majetku patřícího do společného jmění manželů, není tato dohoda stižena sankcí neplatnosti.

3.1 VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ V NÁVRHU NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU

Návrh nového občanského zákoníku se zabývá otázkou vypořádání společného jmění v ustanovení § 710 – 716. Návrh již nevyžaduje obligatorní písemnou formu dohody o vypořádání, tuto vyžaduje pouze v případě, byla-li dohoda uzavřena za trvání manželství, nebo pokud předmětem vypořádání je věc, u které písemnou formu vyžaduje i smlouva o převodu vlastnického práva. V případě, že dohoda o vypořádání nebude písemná, pak na žádost jednoho z manželů mu druhý doručí potvrzení o vypořádání.

Vypořádání společného jmění manželů soudním rozhodnutím či domněnkou nedoznalo výraznějších změn. Návrh nového občanského zákoníku se pouze podrobněji zabývá otázkou tzv. zápočtů a to v ustanovení § 716 odst. 2, které uvádí: „Hodnota

toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela, stejně jako hodnota toho, co z výhradního majetku manžela bylo vynaloženo na společný majetek, se při vypořádání společného jmění započítává zvýšená nebo snižená podle toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila nebo snížila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen.“

4 ZPŮSOBY VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ

4.1 DOHODA O VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ

Občanský zákoník upřednostňuje vypořádání společného jmění manželů prostřednictvím dohody manželů. Tento způsob však předpokládá, že bývalí manželé jsou schopni rozumně se domluvit na způsobu vypořádání, vyjít si vstříc a skloubit své požadavky do jedné dohody. Pokud se jim podaří dohodu uzavřít, vyhnou se obvykle časově a finančně náročnému soudnímu jednání a předejdou vzájemné averzi a zhoršení vzájemných vztahů.

Bývalí manželé musí dohodu uzavřít do 3 let od zániku společného jmění manželů, jinak se uplatní ustanovení § 150 odst. 4 občanského zákoníku, tj. nevyvratitelná domněnka vypořádání. Složitější situace nastává v případě, kdy předmětem dohody dle ustanovení § 150 odst. 1 občanského zákoníku jsou nemovitosti evidované v katastru nemovitostí. Ze stanoviska Nejvyššího soudu Rc 44/2000³⁶ vyplývá, že je-li návrh na vklad práva vlastnického nebo jiného věcného práva do katastru nemovitostí dle dohody o vypořádání společného jmění manželů podán po uplynutí tří let od zániku společného jmění manželů, nelze vklad povolit, a to dle ustanovení § 5 odst. 1 písm. e) zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem. V daném případě uplyne prekluzivní lhůta daná zákonem k vypořádání společného jmění manželů. Pokud návrh na vklad nebude v této lhůtě podán u příslušného katastrálního úřadu, stanou se bývalí manželé podílovými spoluvlastníky předmětné nemovitosti a to každý v poměru jedné ideální poloviny vzhledem k celku nemovitosti. Věcně právní účinky dohody o vypořádání, jejímž předmětem je nemovitost, tak nastávají vkladem ke dni podání návrhu na vklad.

Do novely občanského zákoníku provedené zákonem č. 264/1992 Sb., nebyla zákonem vyžadována pro dohodu o vypořádání společného jmění manželů žádná zvláštní forma. Tato mohla být uzavřena i konkludentně. Po 31. 12. 1992 začal občanský zákoník vyžadovat pod sankcí absolutní neplatnosti písemnou formu jakékoli dohody, jejímž předmětem byla nemovitost. Pokud byla předmětná nemovitost evidována v katastru nemovitostí, byl nezbytný pro účinnost této dohody její vklad do katastru nemovitostí. To vše pod sankcí absolutní neplatnosti. Od toho data byla

³⁶ Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2000, sp. zn. Cpjn 38/98, CODEXIS KONCIPIENT

vyžadována v případě uzavření dohody o vypořádání společného jmění písemná forma, avšak pouze v případě, kdy předmětem byla nemovitost. Do roku 1998 občanský zákoník vyžadoval, aby si manželé v případě vypořádání vydali písemné potvrzení o způsobu vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví. Pokud by tak jeden z manželů neučinil, mohl se jeho vydání domáhat u soudu. Ještě v dnešní době je možné se tohoto potvrzení dožadovat a to v případě, že společné jmění manželů bylo vypořádáno před účinností novely z roku 1998.

Od 1. 8. 1998 zákon výslovně vyžaduje obligatorní písemnou formu dohody o vypořádání pod sankcí neplatnosti a to i v případě, že předmětem této dohody není nemovitost. Forma notářského zápisu se nevyžaduje. Pokud je předmětem této dohody nemovitost, nabývá tato účinnosti okamžikem vkladu do katastru nemovitostí. S tímto však polemizují autoři svazku *Občanské právo*³⁷. Ti jsou toho názoru, že dané ustanovení je nepřesné, neboť neuznává rozdíly mezi obligační a věcně právní účinností. Podle nich je třeba toto ustanovení interpretovat tak, že pokud do společného jmění manželů náleží nemovitost evidovaná v katastru nemovitostí, dochází k vypořádání až vkladem do katastru nemovitostí. Vklad do katastru nemovitostí vyvolává účinek odpovídající povaze společného jmění manželů, což znamená, že zápisem do katastru nemovitostí se vymaže ten z bývalých manželů, který přestává být „spoluvlastníkem“. Druhý z bývalých manželů bude nadále výlučným vlastníkem a nebude již omezen stejným vlastnickým právem druhého.

Kromě povinné písemné formy musí být dohoda podle ustanovení § 150 odst. 1 občanského zákoníku v souladu i s dalšími náležitostmi právních úkonů upravených v občanském zákoníku v ustanovení § 37 občanského zákoníku. Pokud by dohoda byla příliš obecná, neobsahovala by konkrétní výčet majetku, jehož se vypořádání týká, mohla by být soudem považována za neplatnou. V případě, že by namísto výčtu majetku bylo předmětem dohody „zbývající vybavení bytu“, pak soudní praxe tuto slovní formulaci považuje za obecnou a neurčitou a takovou dohodu považuje za neplatnou. Rozsah smluvní úpravy není v zákoně předepsán. Je však žádoucí, aby byl v dohodě upraven veškeré majetek manželů. Není však vyloučeno, aby předmětem takové dohody byly jen některé věci. Dohoda o vypořádání společného jmění může být uzavírána i opětovně.

³⁷ Fiala, J. a kol., *Občanské právo*. Praha: ASPI, a. s., 2006, str.113

V důsledku rozvodu a následného vypořádání společného majetku se vztahy mezi manžely často vyhrocují a zloba a nenávist se mezi nimi stupňuje do takové míry, že může přerůst i v různé formy násilí. Potom je tedy třeba v určitých případech zkoumat i to, zda dohoda byla sepsána a podepsána svobodně. Pokud by jeden manžel druhého k sepsání dohody donutil, pak takto donucený manžel se nemůže neplatnosti tohoto projevu vůle domáhat v případě, že na něm setrval i poté, co důvod přinucení přestal působit.

Pokud se jeden z manželů domnívá, že dohoda je neplatná, může podat k soudu žalobu na neplatnost vypořádání provedenou dohodou. Pokud jeden z manželů poruší dohodu o vypořádání, může se druhý obrátit na soud prostřednictvím žaloby na plnění. Dohoda o vypořádání může být uzavřena i formou soudního smíru v průběhu soudního jednání o vypořádání společného jmění manželů. Ten ke své platnosti potřebuje schválení soudem.

Dohoda se podle ustanovení § 150 odst. 2 občanského zákoníku nesmí dotknout práv věřitelů, tito nesmí být touto dohodou poškozeni. Manželé za společné závazky odpovídají společně a nerozdílně. Jakákoli dohoda o tom, kdo bude dlužníkem věřitele a kdo ne, odporuje zásadě ochrany práv třetích osob. Dřívější právní úprava tuto ochranu věřitelů v zákoně výslovně nezakotvila. V praxi však platilo, že dohody manželů o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví nemají dopad na právní vztah mezi nimi a třetími osobami, jež nejsou účastníky těchto dohod. Pokud tedy třetí osoby měly pohledávku za manžely, mohly právně postihnout společný majetek bez ohledu na uzavřenou dohodu stejně jako dnes. Komentář k občanskému zákoníku³⁸ uvádí, že ochrana věřitelů zakotvená v ustanovení § 150 odst. 2 navazuje na ustanovení § 143a odst. 4 občanského zákoníku. Podle tohoto ustanovení se mohou manželé, kteří uzavřeli smlouvu upravující rozsah společného jmění či odkládající vznik společného jmění ke dni zániku manželství, na tyto smlouvy odvolat pouze tehdy, pokud je třetí osobě – věřiteli obsah této smlouvy znám. Občanský zákoník tímto zlepšuje postavení věřitelů tam, kde dlužníkem je manžel, který v rámci vypořádání společného jmění dohodou, nezískává nic.

³⁸ Jehlička, O. Švestka, J. Škárková, M. a kol., Občanský zákoník, Komentář, C.H.Beck, 2006, 10. vydání, str. 611

Na tuto situaci navazuje i rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2088/2000³⁹. Pokud manželé uzavřeli dohodu o vypořádání společného jmění manželů s cílem znemožnit uspokojení pohledávky věřitelů, pak účel této dohody odporuje zákonu a tato dohoda je dle ustanovení § 39 občanského zákoníku neplatným právním úkonem. V některých případech mohou manželé tímto svým jednáním naplňovat i skutkovou podstatu trestného činu poškozování věřitele podle ustanovení § 222 odst. 1 trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.) Dle mého názoru se jedná o absolutní neplatnost právního úkonu, neboť tento svým obsahem odporuje zákonu a to § 150 odst. 2 občanského zákoníku. Někteří právníci považují takový úkon za relativně neplatný, neboť absolutní neplatnost by dle jejich návrhu ohrozila právní jistotu v případě, že by se věřitel této neplatnosti nedovolal. Ustanovení § 40a občanského zákoníku však obsahuje taxativní výčet případů relativní neplatnosti, mezi které nepatří § 150 odst. 2 občanského zákoníku. Rozšíření taxativně vymezených případů výkladem per analogiam není dle komentáře⁴⁰ přípustné. Pro vyslovení neplatnosti je nutné prokázat úmysl obou manželů zkrátit věřitele.

Další možností, jak se mohou věřitelé bránit proti dohodě o vypořádání společného jmění manželů, která se dotýká jejich práv, resp. zkracuje možnost jejich uspokojování z dlužníkovy majetku, je použitím ustanovení § 42a občanského zákoníku, tj. podáním odpůrčí žaloby. Nejvyšší soud ve svém rozsudku, sp. zn. 21 Cdo 2345/2000 ze dne 27. 11. 2011⁴¹ uvádí, že dohodě o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů lze úspěšně odporovat, jestliže bývalí manželé při vypořádání sice postupovali podle § 150 občanského zákoníku (nyní § 149), ovšem konkrétní rozdělení věcí, příp. práv a povinností bylo dlužníkem úmyslně voleno tak, aby stav po vypořádání znemožnil nebo zcela vyloučil uspokojení pohledávky věřitele. Nezamítne-li soud odpůrčí žalobu, nastane stav relativní bezúčinnosti daného právního úkonu vůči věřiteli. Platnost odporovatelného právního úkonu zůstává zachována vůči třetím osobám, zatímco neplatnost právního úkonu, ať absolutní či relativní, působí na rozdíl

³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 6. 2001, sp. zn. 21 Cdo 2088/2000, www.nsoud.cz

⁴⁰ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, 1394 s., str. 375

⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 2345/2000, CODEXIS KONCIPIENT

od odporovatelného právního úkonu vůči všem. Proto má neplatný právní úkon přednost před odporovatelností právního úkonu.

Nejvyšší soud se v jednom ze svých usnesení, sp. zn. 7 Tdo 271/2003, ze dne 13. 3. 2003⁴², zabýval skutkovou podstatou trestného činu poškozování věřitele a došel k následujícímu závěru: „*Při vypořádání společného jmění manželů, z nichž jeden je dlužníkem třetí osoby, musí být zachována rovnováha mezi zájmy druhého manžela a právy věřitelů, která podle § 150 odst. 2 občanského zákoníku nesmí být dohodou manželů dotčena. Pokud bude tato rovnováha podstatným způsobem narušena takovou dohodou o vypořádání, která nápadně, jednostranně a neodůvodněně znevýhodní toho z manželů, který je dlužníkem třetí osoby, budou tím naplněny znaky trestného činu poškozování věřitele podle § 256 odst. 1 písm. a) trestního zákona (v současné době ustanovení § 222 odst. 1 trestního zákoníku). Uzavření dohody se v takovém případě považuje za zcizení části majetku dlužníka*“

V případě, že manželé nemají žádné společné dluhy a nesnaží se věřitele zkrátit na jeho právech, je možné, aby uzavřeli dohodou o vypořádání společného jmění manželů, kdy jeden z nich dostane větší část majetku než druhý. Autoři Učebnice občanského práva hmotného⁴³ jsou toho názoru, že soud ze zákonných zásad pro vypořádání musí vycházet vždy. Pokud však manželé uzavřou dohodu, mohou se od těchto zákonných zásad uvedených v ustanovení § 149 odst. 2, 3 občanského zákoníku odchýlit.

Dohoda o vypořádání společného jmění manželů není přímo vykonatelná, není exekucním titulem. Pokud by jeden z účastníků této dohody tuto nedodržel a nevydal bývalému manželovi movitou věc, která mu na základě dohody náleží, musí se tento oprávněný manžel obrátit na soud s žalobou na vydání věci či zápůřčí žalobou. Pokud by předmětem dohody byly finanční prostředky, je třeba obrátit se na soud se žalobou na zaplacení této částky. U nemovitosti připadá v úvahu buď žaloba na vyklizení, či opět zápůřčí žaloba. V případě soudem schváleného smíru je možné, aby se manžel, obrátil na soudního exekutora či na soud s návrhem na nařízení exekuce. Pokud bývalí manželé neuzavřou ani dohodu o vypořádání či nepodají soudu žalobu na vypořádání společného jmění manželů a uplatní se tak domněnka podle § 150 odst. 4 občanského

⁴² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 3. 2003, sp. zn. 7 Tdo 271/2003, CODEXIS KONCIPIENT

⁴³ Knappová, M. Švestka, J. a kol., Občanské právo hmotné 1, 4 aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI a.s., 2005, str. 399

zákoníku, pak je možné domáhat se určení, která majetek je ve vlastnictví kterého z manželů žalobou na určení vlastnictví. Podmínkou je osvědčení naléhavého právního zájmu. Po vydání tohoto rozsudku je možné domáhat se své věci žalobou na vydání věci, vyklizení, zaplacení částky a zápůřčí žalobou.

Novela občanského zákoníku provedená zákonem č. 91/1998 Sb. přinesla do občanského zákoníku mnohé změny. Do té doby bylo možno uzavřít dohodu o vypořádání až po zániku tehdy ještě bezpodílového spoluvlastnictví, jinak by byla absolutně neplatná. Nebylo možné ani uzavřít takovou dohodu s odkládací podmínkou. Takovou dohodou by manželé nebyli vázáni. V této době byl zastáván názor, že až teprve po zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželé znají přesný rozsah společného majetku a teprve poté může dojít k jeho vypořádání. Výše zmíněná novela však přinesla změnu a to v souvislosti s ustanovením § 24a zákona o rodině. Jak ze samotné dikce tohoto ustanovení vyplývá, soud manželství rozvede jen, jsou-li mu mimo jiné předloženy písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případně i vyživovací povinnost. Smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů tak musí být ze zákona uzavřena před rozvodem manželství s odkládací podmínkou, že účinky této smlouvy nastanou až po rozvodu manželství. Tato smlouva je výlučně upravena zákonem o rodině a není limitována rozsahem společného jmění manželů.

4.2 VYPOŘÁDÁNÍ SOUDNÍM ROZHODNUTÍM

Z vlastní zkušenosti advokátního koncipienta vím, že jen malé množství rozvádějících se manželů je schopno sednout si ke společnému stolu a dohodnout se na tom, co ze společného jmění připadne jednomu a co druhému manželovi. Často si manželé dělají schválnosti, nechťejí slevit ze svých požadavků a uzavření dohody se tak stává nadlidským výkonem, ačkoli právě tento způsob vypořádání je pro manžele tím nejlepším, nejrozumnějším a zároveň také nejméně nákladným způsobem vypořádání. V případě, že opravdu neexistuje možnost uzavřít dohodu o vypořádání společného jmění manželů, pak může na návrh jednoho z nich o vypořádání rozhodnout soud.

Bývalí manželé mohou do tří let od zániku manželství podat soudu žalobu na vypořádání společného jmění manželů podle ustanovení § 150 odst. 3 občanského

zákoníku. Je nezbytné, aby tento návrh byl soudu podán do tří let od zániku společného jmění manželů. Tato lhůta je lhůtou hmotněprávní, prekluzivní a soud k jejímu uplynutí přihlíží i bez návrhu. Sám však v této lhůtě nemusí rozhodnout. Návrhem se rozumí žaloba podle ustanovení § 80 občanského soudního řádu. Výsledkem tohoto soudního řízení je konstitutivní rozhodnutí soudu. Vedle bývalých manželů je k podání žaloby za určitých podmínek aktivně legitimován insolvenční správce, či v případě úmrtí jednoho z manželů, kdy společné jmění zaniklo rozvodem, nikoli jeho smrtí, i jeho dědicové. Pokud v průběhu řízení o vypořádání zemře jeden z účastníků, pak do jeho práv a povinností jako procesní nástupci vstupují jeho dědicové.

Ještě před tím, než soud zahájí řízení, či v průběhu řízení, je možné, aby účastníci řízení uzavřeli smír podle ustanovení § 69 v návaznosti na § 99 občanského soudního řádu, neboť to připouští povaha věci. Soud by pak dle zákona měl účastníky řízení seznámit se stanovisky Nejvyššího soudu a rozhodnutími uveřejněnými ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek a seznámit a navrhnout účastníkům možné varianty konečného rozhodnutí. Soud by pak měl jednání odročit a účastníkům řízení poskytnout lhůtu k tomu, aby si rozmysleli další kroky. Pokud ke smíru přistoupí, soud jej schválí, nebude-li v rozporu s právními předpisy. Autorka publikace Společné jmění manželů a podnikání⁴⁴ je toho názoru, že soud by měl zkoumat výhodnost či nevýhodnost smíru ve vztahu k pravděpodobnosti výsledku sporného řízení a to s ohledem na ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku. Pokud by tak byl navrhovaný smír zcela mimo proporcionalitu vzhledem k předpokládanému výsledku sporu, domnívá se autorka zmíněné publikace, že takový smír by soud neměl schválit pro rozpor s dobrými mravy. S tímto názorem se zcela ztotožňuji.

Vypořádání společného jmění manželů rozhodnutím soudu je tzv. iudicium duplex. Jde o zvláštní řízení, kdy oba účastníci mají postavení žalobce i žalovaného. Jedná se o řízení podle ustanovení § 153 odst. 2 občanského soudního řádu, kdy soud může překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají, jen tehdy, jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky. Při svém rozhodování soud není vázán žalobou a může rozhodnout jinak, než kterýkoli z účastníků navrhuje. Je však zcela vázán rozsahem

⁴⁴ Štěpánová, S., Společné jmění manželů a podnikání, Právo pro denní praxi, Computer Press, a. s., 2006, str. 102

vypořádání. Prof. JUDr. Alena Winterová⁴⁵ uvádí, že vypořádání společného jmění manželů je příkladem výjimky z pravidla ne ultra petita, kterou § 153 odst. 2 občanského soudního řádu vyjadřuje slovy „jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.“ Soud na základě této výjimky může překročit petit žalobcův co do způsobu vypořádání (nikoli však do celkového rozsahu).

Jak jsem již výše zmínila, oba účastníci jsou v tomto řízení považováni za žalobce. Pokud by jeden z účastníků chtěl vzít žalobu zpět, nebude to možné bez souhlasu druhého manžela. Po podání návrhu se může druhý účastník k žalobě vyjádřit a navrhnout způsob vypořádání, označit věci, které by mu měly být přikázány a jejich cenu. Soudce však při svém rozhodování není podaným návrhem ohledně způsobu vypořádání ani vyjádřením protistrany vázán. Pokud byl soudu podán návrh na vypořádání, který splňuje veškeré náležitosti, soud o takovém návrhu musí rozhodnout. Tento rozsudek je podle ustanovení § 159a občanského soudního řádu závazný pouze pro účastníky řízení. Práva třetích osob nejsou dotčena. Vydání částečného rozsudku v řízení o vypořádání společného jmění manželů nepřichází v úvahu. Bylo by i možné, aby tento majetkový spor byl rozhodnut v rozhodčím řízení a to dle ustanovení § 2 zákona č. 216/1994 Sb. o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů.

Aby soudní řízení o vypořádání mohlo proběhnout bez problému, je důležité, aby nebylo zaniklé společné jmění manželů vypořádáno jinak. Jde o hmotněprávní podmínku pro vypořádání. Pokud tomu tak je, pak žalovaná strana může vznést námitku proti tomuto způsobu vypořádání. Žalující strana se může bránit tím, že dohoda, jež byla uzavřena před zahájením soudního řízení, je neplatná. Soud by měl platnost dohody projednat jako předběžnou otázku.

Soud vypořádá jen ty majetkové hodnoty, které bývalí manželé učinili předmětem sporu, tj. označili je v žalobě a v následujících vyjádřeních. Soud z vlastní iniciativy neprovádí žádná šetření o tom, co je dále předmětem zaniklého společného jmění manželů. Do novely občanského soudního řádu č. 171/1993 Sb. soudy musely zjišťovat úplný stav věci. Soudci z vlastní iniciativy vyhledávaly věci, které manželé zapomněli či nechtěli zahrnout do návrhu na vypořádání. Pokud během řízení vyšlo najevo, že určitá věc, která patřila do bezpodílového spoluvlastnictví, nebyla zahrnuta do žaloby, soud žalobu o tuto věc rozšířil. Zmíněná novela tuto vyhledávací praxi soudů

⁴⁵ Winterová, A. Jurisprudence, 2010, č. 5, K překročení žalobního petitu, str. 89

změnila a na místo toho se začala uplatňovat zásada projednací. Vypořádání společného jmění manželů není tzv. nesporným řízením. Soud je vázán žalobním návrhem a nemůže jít „nad návrh účastníků“ a zahrnout do něj věci, které účastníci neučinili předmětem žaloby.

Podstatnou náležitostí návrhu na vypořádání je označení věcí patřících do zaniklého společného jmění manželů, které účastník požaduje vypořádat a které existovaly ke dni zániku společného jmění. Je třeba, aby tyto věci byly dostatečně specifikovány a oceněny. V petitu žaloby je nutné, uvést samotný způsob vypořádání a to např. přikázání věcí do výlučného vlastnictví jednoho z manželů a s tím související případné finanční vyrovnání. Je třeba, aby účastníci v návrhu označili důkazy o skutečnostech tvrzených v žalobě. V měsíčníku Právní rádce⁴⁶ je poznamenáno, že v případech, že některé z položek (majetkových hodnot) žaloby o vypořádání společného jmění manželů včetně petitu jsou neurčité, má soud vyzvat žalobce k jejich doplnění s poučením, že jinak tyto majetkové hodnoty nebudou vypořádány a dojde k zamítnutí vypořádání jednotlivých majetkových hodnot pro jejich neurčitost. Soudy tak postupují dle ustanovení § 43 občanského soudního řádu, kdy účastníkovi, jehož podání je neurčité, určí lhůtu a poučí jej o tom, že je třeba provést opravu či doplnění. Pokud ani přes výzvu není podání opraveno či doplněno a v řízení nelze pro tento nedostatek pokračovat, soud usnesením podání, kterým se zahajuje řízení, odmítne. O těchto následcích musí být účastník poučen. Pokud účastník v žalobě navrhuje vypořádat „vybavení a zařízení bytu“, které však není blíže specifikováno, soudy toto považují za neurčité. V žalobě může být uvedeno, jakou barvu daná věc má, jaká byla její pořizovací cena, jakou značku mají jednotlivé spotřebiče atd. Soudy v těchto řízeních vždy rozhodují na základě právní úpravy platné v době zániku společného jmění manželů.

Ve výroku rozsudku soudu týkající se vypořádání společného jmění manželů musí být podrobně specifikovány věci, jež případnou do výlučného vlastnictví jednoho z manželů či podílového spoluvlastnictví obou a to především z důvodu vykonatelnosti tohoto rozsudku. Na základě rozsudku o vypořádání, jehož předmětem je nemovitost, se provádí zápis změny vlastnického práva k nemovitostem v katastru nemovitostí. Z toho důvodu musí být nemovitosti označeny způsobem uvedeným v § 5 zákona č. 344/1992

⁴⁶ Chalupa, L. Právní rádce, 2005, č. 5, Žaloba na vyklizení a vypořádání společného jmění manželů, str. 13

Sb., o katastru nemovitostí České republiky. Dále je třeba, aby soud ve výroku určil, které pohledávky a dluhy připadnou bývalé manželce a které bývalému manželovi.

Řízení o vypořádání bývají velice rozmanitá a složitá, a to především pokud předmětem řízení jsou nemovitosti, velké množství movitých věcí, investice do společného jmění manželů a podobně. Soudci jsou postaveni před řadu složitých otázek, které musí vyřešit způsobem, který odpovídá zákonu, musí se zabývat řadou skutkových otázek a řadou právních problémů, které v průběhu řízení mohou vznikat. V odůvodnění rozsudku poté musí soudce uvést veškeré skutečnosti, se kterými se musel při soudním řízení vypořádat a musí uvést veškeré okolnosti, jež ho vedly k řešení uvedenému ve výroku rozsudku. Z odůvodnění by předně mělo vyplynout, jak byly určeny podíly obou účastníků, jaká je cena jednotlivých předmětů a jakým způsobem soud došel k finanční částce, kterou musí jeden z manželů zaplatit na vypořádání druhému.

Ustanovení § 149 odst. 2 a 3 občanského zákoníku uvádí výčet zákonných zásad, jimiž se musí soud při svém rozhodování řídit. Vyplývá to z pojmu „především“, který zákon v ustanovení § 149 odst. 3 užívá. Při svém rozhodování by tedy soudy měly zohlednit i jiné skutečnosti, které mohou mít vliv na vypořádání společného jmění a stanovení podílů.

Přední místo mezi zásadami pro vypořádání zaujímá zásada stejné velikosti podílů, vycházející ze zásady rovnosti účastníků a to jak na majetku, tak i na závazcích. V podstatě se jedná o vyvratitelnou domněnku. V Občanském zákoníku, Komentář⁴⁷ je uvedeno, že z tohoto ustanovení vyplývají dvě fáze vypořádání, nejprve kvantitativní, kdy je zjištěn rozsah a cena vypořádávaných věcí, a poté vypořádání kvalitativní, kdy dochází k rozdělení věcí mezi účastníky. K tomuto rozdělení však nemusí dojít, pokud se výlučným vlastníkem věci stane jeden z manželů s povinností vypořádat finančně podíl druhého. Pro velikost podílů v řízení o vypořádání je podle názoru soudní praxe vyjádřené v Soudních rozhledech č. 10/2005⁴⁸ významné, jak se každý z manželů staral o rodinu a jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí, nikoli však čím a v jaké výši přispěl na pořízení společného majetku ze svého odděleného majetku. Může se tedy stát, že podíly na majetku či závazcích budou různě veliké. Rozdílná výše podílů manželů při vypořádání jejich společného jmění manželů může být vyjádřena nejen

⁴⁷ Jehlička, O. Švestka, J. Škárová, M. a kol., Občanský zákoník, Komentář, C.H.Beck, 2006, str. 604, 10. vydání

procentuálně či zlomkem, ale také příkázáním věci jen jednomu z manželů bez jakéhokoli finančního vyrovnání. Jedná se především o případ, kdy manžel nepracoval či se vyhýbal poctivé práci, počínal si nezodpovědně ke své rodině a dětem aj. Dle Nejvyššího soudu je odklon od rovnosti podílů manželů na majetku namístě jen tehdy, pokud zvýšené úsilí jednoho z nich zajistilo nabytí a udržení majetku značené hodnoty. Každý případ je však individuální a musí být hodnocen s ohledem na všechny skutečnosti. I práce ženy na mateřské dovolené, která se musí často velice unavená starat o rodinu a manžela, vyžaduje mimořádné úsilí, které musí být vzato v potaz při rozhodování. Vždy však musí být zohledňovány i další zásady.

Druhá neméně důležitá zásada pro vypořádání společného jmění manželů zní následovně: *„Každý z manželů má právo, aby mu bylo uhrazeno to, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho osobní majetek“*. Občanské právo hmotné⁴⁹ nazývá tuto zásadu jako tzv. realizaci zápočtů ve prospěch společného majetku či ve prospěch majetku samostatného. V podstatě tato zásada znamená provedení reálného vypořádání společného jmění manželů. Výsledkem je, že manželé jednak uhradí své závazky vůči společnému jmění, jednak společné jmění vyrovná závazky vůči samostatným majetkům manželů. Tato zásada však neznamená, že by v každém případě bylo třeba hodnoty věci pořízených za trvání manželství reálně nahrazovat. Především to nepřichází v úvahu u věcí sloužících svou povahou osobní potřebě. Naopak se nejčastěji jedná o započtení toho, co bylo vynaloženo ze společného jmění manželů na opravu např. rodinného domu, který má ve výlučném vlastnictví jeden z manželů. Postačí pouze a soudní praxe s tím souhlasí, aby se zjištěné vzájemné závazky započítaly. Autoři Společného jmění manželů⁵⁰ se domnívají, že soud má sám povinnost zjišťovat, zda a kolik bylo ze společného jmění investováno do odděleného majetku jednoho z manželů. S tímto tvrzením však nesouhlasím, neboť pokud by soudy tuto povinnost měly, pak by se soudní jednání neúměrně a zbytečně protahovala. Nejvyšší soud⁵¹ k tomuto zaujal následující stanovisko: *„V řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů soud vypořádá jen ty věci (majetek) náležející do tohoto*

⁴⁹ Knapková, M. Švestka, J. a kol., Občanské právo hmotné 1, 4 aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI a.s., 2005, str 398

⁵⁰ Holub, M. Pokorný, M. Bičovský, J. Společné jmění manželů, Linde Praha a. s.,2000, str. 184

⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 684/2004 , Soubor rozhodnutí NS č. C 2943

spoluvlastnictví, které účastníci učinili předmětem řízení. Překročit jejich návrhy může jen ohledně ceny vypořádávaného majetku a toho, jak jej mezi manžely rozdělí.“

Pokud by nárok na vypořádání vzájemných investic nebyl uplatněn do tří let od zániku společného jmění manželů, uplatní se zákonná domněnka podle ustanovení § 150 odst. 4 občanského zákoníku. Nároky na provedení zápočtů nepodléhají promlčení, jde-li o práva mezi manžely, promlčení nezačíná ani neběží.

Podle rozsudku Nejvyššího soudu⁵² je nárok na úhradu toho, co bylo vynaloženo na společný majetek založen v okamžiku, kdy byl oddělený majetek jednoho z manželů takto vynaložen, i když jej lze samozřejmě uplatnit až po zániku BSM v souvislosti s jeho vypořádáním. Má-li tento vnos z odděleného majetku podobu finančního plnění (např. je-li částečně použito úspor jednoho z manželů na koupi věci, která patří do BSM), dochází k němu již v okamžiku koupě věci a při stanovení náhrady ve smyslu § 150, věty druhé, obč. zák. se vychází z výše takto vynaložené finanční částky. Naproti tomu ke vnosu, který nemá finanční charakter, ale charakter věcného plnění (typicky právě zabudování věci, náležící vlastnický jednomu z manželů, do společné stavby), nedochází v době, kdy se tento manžel stal vlastníkem věci, jež byla posléze vynaložena na společný majetek, nýbrž až v okamžiku, kdy se tak skutečně stane, tedy vždy později, mnohdy se značným časovým odstupem. Až vynaložením takovéto věci na společný majetek pozbývá tento manžel svého vlastnického práva k ní, a tak pro stanovení výše náhrady je podstatná hodnota vynaložené věci právě v tomto okamžiku.

Podle mého názoru by bylo víc než vhodné, aby občanský zákoník upravoval přesná pravidla pro výpočet zápočtů. Soudům často velice dlouho trvá zjistit, zda, v jaké výši, kdy a z jakého důvodu byly jednotlivé náklady na společný majetek či oddělený vynakládány. V rámci soudního rozhodování byly postupem času zakotveny dvě elementární pravidla uplatňující se při tomto rozhodování. První situace, která může při vypořádání společného jmění manželů nastat, je, že jeden z bývalých manželů požaduje vrácení toho, co ze svého odděleného majetku vložil do společného jmění manželů. Od doby vynaložení investice do zániku společného jmění často uplyne dlouhá doba a může dojít ke znehodnocení věci. Pro zápočet je pak rozhodující takto snížená hodnota a náklady, které byly vynaloženy na tuto věc, již tomuto manželovi budou uhrazeny ve snížené výši. Druhá situace nastává v případě, že od doby investice do společného jmění

⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.9.2003, sp. zn. 22 Cdo 820/2003, www.nsoud.cz

manželů do jeho zániku, se hodnota věci zvýší. Takto zvýšenou hodnotu soud při vypořádání zápočtů nezohledňuje. Soud se ze své vlastní iniciativy nezabývá náhradou nákladů vynaložených jedním manželem z odděleného majetku do společného jmění, pokud o ni tento sám při soudním jednání nepožádá. Jinak tomu je v případě, kdy by byl vynaložen náklad ze společného jmění manželů na oddělný majetek jednoho z nich. K tomu soudy přihlížejí z vlastní iniciativy. Ze zhodnocení Nejvyššího soudu ze dne 3. 2. 1972, sp. zn. Cpj 86/71⁵³, vyplývá, že náhrada běžných udržovacích nákladů vynaložených tím z manželů, jež věc sám výlučně užíval, se nepřiznává. Soudy by však měly zvážit a zabývat se každým konkrétním případem zvlášť a přihlédnout k tomu, zda manžel, jehož určitou částku ze svého odděleného majetku na společný vynaložil, nebyl v užívání takovéto věci ve značné míře omezen a k jejímu znehodnocení nedošlo výlučným užíváním druhého manžela.

Co se děje v případě, kdy věc, na kterou byly vynaloženy náklady, neexistuje? V článku „Vypořádání společného jmění manželů v soudním řízení“⁵⁴ se jeho autoři zabývali případem, kdy jeden z manželů měl ve výlučném vlastnictví nemovitost, na kterou byly vynaloženy společné finanční prostředky, a manžel tuto nemovitost prodal a takto získané finance použil pro svou výlučnou potřebu. V daném případě není důvod pro neprovedení zápočtu. Odlišná situace nastupuje v případě, kdy bylo investováno z odděleného majetku jednoho z manželů do rodinného domu ve společném jmění manželů a tento dům ke dni vypořádání společného jmění manželů neexistuje. Nedošlo-li k tomu, že by byl za získané finanční prostředky koupen nový dům, pak je pro zápočet nákladů vynaložených na společný majetek třeba, aby hodnoty, ohledně nichž se má zápočet provést, v době zániku společného jmění existovaly.

Při vypořádání společného jmění manželů soudem je třeba dbát ochrany nezletilých dětí. Proto i občanský zákoník v ustanovení § 149 odst. 3 uvádí, že při vypořádání se přihlíží k potřebám nezletilých dětí a to dle soudní praxe ke skutečným a konkrétním potřebám v době rozhodování. Toto hledisko může v konkrétním případě ovlivnit rovnost podílu obou manželů při vypořádání. Při soudním jednání se tak zohledňuje, kterému z bývalých manželů byly nezletilé děti soudem svěřeny do péče. Neznamená to však, že manžel mající nezletilé ve své péči získá vyšší podíl na

⁵³ Zhodnocení Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 2. 1972, sp. zn. Cpj 86/7, CODEXIS KONCIPIENT

⁵⁴ Dvořák, J. Spáčil, J. Právní fórum, 2007, č. 7, Vypořádání společného jmění manželů v soudním řízení, str. 247

společném jmění manželů než ten manžel, který děti svěřeny nemá. Tak uvádí i stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 11. 1965, sp. zn. Prz 51/65⁵⁵. V praxi se tyto potřeby zohledňují především při stanovení toho, které konkrétní věci mají být manželovi, které pečuje o dítě, přikázány, který tento může účelně pro potřeby své a svých dětí využít.

Věci, které jsou skutečným majetkem dětí, nesmí být předmětem vypořádání. Ke stejnému závěru došel i rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 19 Co 452/2003⁵⁶, který uvádí, že peněžité částky, které manželé vynaložili na stavební spoření ve prospěch svého nezletilého dítěte, nepatří do společného jmění manželů.

Při vypořádání společného jmění manželů je také třeba zohlednit i péči jednoho z manželů o rodinu a jeho zásluhy o nabytí a udržení společného jmění. I tyto faktory mohou ovlivnit výši podílu. V praxi to znamená, že soudy přihlíží k tomu, zda se jeden z manželů vyhýbal poctivé práci a péči o rodinu, zda užíval v nadměrném množství alkohol, vykonával trest odnětí svobody za úmyslný trestný čin, způsobil škodu, která musela být za trvání manželství uhrazována, a druhý manžel na jejím způsobení neměl žádnou vinu aj. Toto ustanovení se týká především žen v domácnosti, které svůj čas a někdy i slibnou kariéru zasvětily rodině a péči o ní. Je třeba i tuto jejich činnost zohlednit při stanovení podílů na společném jmění manželů, neboť tato práce, byť do společného jmění nepřináší žádné finanční prostředky, má důležitý vliv na běh domácnosti, péči o děti a rodinné zázemí.

Předmětem vypořádání se stávají ty věci, práva a závazky, které žalující manžel pojme do žalobního návrhu. Současná právní úprava umožňuje, aby se jednotlivé způsoby vypořádání společného jmění manželů mezi sebou doplňovaly. Nejčastěji soudy rozhodují tak, že jednotlivé věci přikážou do výlučného vlastnictví jednoho či druhého z bývalých manželů. Pokud by jednomu z nich bylo přikázáno míň věcí či pokud by nebylo reálné rozdělení předmětu tohoto sporu, je možné, aby jednomu účastníkovi byla věc přikázána do výlučného vlastnictví a druhý získal určitou peněžitou kompenzaci. Soudy rozhodují pouze o věcech, které v době jeho rozhodování existují a ke dni zániku společného jmění byly jeho součástí.

Vztahy mezi bývalými manžely většinou nebývají ideální. Soudní řízení o vypořádání jsou často velice emotivně vypjatá a účastníci si navzájem škodí a ubližují.

⁵⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 11. 1965, sp. zn. Prz 51/65, CODEXIS KONCIPIENT

⁵⁶ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 19 Co 452/2003

Není výjimkou, že bývalý manžel či manželka v době od rozvodu manželství do vypořádání společného jmění manželů některé věci zničí či společný majetek rozprodá. Soud by pak měl vzít v potaz, zda bývalí manželé v tomto mezidobí nakládali s věcmi ve společném jmění manželů platným či neplatným způsobem. Nejvyššího soud⁵⁷ se zabýval neplatnými dispozicemi s majetkem ve společném jmění manželů a stanovil: „*Jestliže jeden z manželů nakládal s věcí nebo úsporami, které jsou v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, způsobem, který je v rozporu s ustanovením § 145 odst. 1 občanského zákoníku ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb., pak k tomuto neplatnému právnímu úkonu nelze přihlížet a věc nebo úspory je třeba zařadit do masy bezpodílového spoluvlastnictví a vypořádat.*“ Z toho vyplývá, že vypořádací podíl takového manžela bude o hodnotu takové věci ponížen.

Jak již bylo výše uvedeno, předmětem vypořádání společného jmění manželů jsou i společná práva a závazky, které jsou předmětem žalobního návrhu. V současné době ekonomické krize je zadluženost českých domácností velmi vysoká. Manželé si často berou půjčky, které nestačí splácet a jejich zadluženost roste. Je třeba, aby manželé všechny půjčky a úvěry do žalobního návrhu zahrnuli. Bývalí manželé se na závazcích, které vznikly během manželství, podílejí ve shodném poměru jako na společném majetku. Pokud jeden z nich uvádí existenci závazku vůči třetí osobě a druhý manžel tento závazek popírá, pak by soud měl tento dluh přikázat tomu z manželů, který jej nepopírá. Soudům jsou známé situace, kdy jeden z manželů se domluví s tzv. věřitelem na fiktivní pohledávce za společným jměním manželů a tímto způsobem se obohatí na úkor druhého manžela. Tvrdí-li jeden z manželů promlčení práv a povinností, je třeba, aby je soud přikázal oběma společně. V případě prokázaného promlčení, budou promlčením postiženi či zvýhodněni stejnou měrou. Vypořádají se i úroky, které k dluhu přirostou až v budoucnu. Autoři publikace Společné jmění manželů⁵⁸ se zabývali tím, jak by se soud měl vypořádat se závazkem vzniklým za trvání manželství, kdy půjčku uzavřel pouze jeden z bývalých manželů ještě před uzavřením manželství, ačkoli takto získané finance již byly nabývány do společného jmění. Podle názoru autorů této publikace nejde o společný závazek. Jde o

⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 1. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/99, Soubor rozhodnutí NS č. C 45

⁵⁸ Holub, M. Pokorný, M. Bičovský, J. Společné jmění manželů, Linde Praha a. s., 2000, str. 179

závazek pouze toho z bývalých manželů, které smlouvy o půjčce uzavřel. Je však třeba přihlídnout k účelu využití těchto peněz.

Majetkovým právem, které může být předmětem vypořádání, je i obchodní podíl. Pokud nebyly peněžní prostředky vloženy do obchodní společnosti v době vkladu do obchodní společnosti ve společném jmění, pak se ta část obchodního podílu odpovídající jejich hodně, z vypořádání vylučuje.

Soudní spor o vypořádání společného jmění manželů je sporem majetkovým. Komentář k občanskému zákoníku⁵⁹ pak k tomuto uvádí, že smyslem vypořádání společného jmění manželů soudem není, aby se účastníci zbavovali vlastnictví k věcem, které již vlastnit nechtějí. Protože každý manžel byl za trvání společného jmění vlastníkem celé věci, nelze nařídit při vypořádání soudním rozhodnutím prodej věci, kterou žádný z bývalých manželů nechce. Bývalému manželovi lze při vypořádání přikázat rozhodnutím věc i proti jeho vůli, protože za trvání společného jmění byl vlastníkem celé věci, takže jejím přikázáním do výlučného vlastnictví nezískává nic navíc.

V občanském zákoníku nenajdeme ustanovení, které by nám určovalo hlediska, komu by měly být jednotlivé věci ze společného jmění manželů přikázány. V tomto případě by tak soudy vycházejí z judikatury Nejvyššího soudu, který v jednom ze svých rozsudků⁶⁰ považuje za určující účelné využití věci, aniž by bylo třeba vyrovnání podílů peněžitou částkou. Soudní praxe na základě rozsudku Nejvyššího soudu⁶¹ dále uplatňuje pravidlo, aby byly věci přikázány tomu z bývalých manželů, který je má či měl naposledy v držení a u něhož došlo k jejich amortizaci. Soudy musí zvážit každý jednotlivý případ a rozhodnout tak, komu tu či onu věc přikáže. Záleží tak pouze na jeho úvaze, avšak volnost jeho rozhodování není bezvýjimečná. Nejvyšší soud v jednom ze svých rozhodnutí⁶² uvádí: „*Soud nemůže svým rozhodováním vytvářet trvalý stav, kdy vlastník stavby by nebyl vlastníkem pozemku, na němž stavba stojí.*“ Pokud by se soud z určitého důvodu tímto judikátem neřídil, musí v odůvodnění rozsudku řádně

⁵⁹ Jehlička O., Švestka J., Škárová M. a kol., Občanský zákoník, Komentář, C.H.Beck, 2006, 10.vydání, str.613

⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1054/2004, Soubor rozhodnutí NS č. C 2529

⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 12. 2003, sp. zn. 22 Cdo 980/2003, www.nsoud.cz

⁶² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. 22 Cdo 180/2005, CODEXIS KONCIPIENTA

odůvodnit, jakým způsobem a z jakého důvodu tak učinil. Není však reálné, aby v odůvodnění rozsudku bylo zdůvodněno přikázání každé i méně hodnotné věci. V určitých případech, odůvodňují-li to okolnosti případu, může soud přikázat určitou věc, nejčastěji se bude jednat např. o rodinný dům, do podílového spoluvlastnictví bývalých manželů. Zcela výjimečně je možné, aby všechny věci byly přikázány do vlastnictví jednoho z manželů, kterému by bylo uloženo proplatit celý podíl druhého manžela v penězích.

Při soudním vypořádání společného jmění manželů je důležité stanovit cenu vypořádávaných věcí. Soudy mohou zjistit cenu věcí několika způsoby a to shodnými tvrzeními účastníků ohledně ceny věci. Nedohodnou-li se účastníci, pak přichází na řadu znalecké posudky či ve výjimečných případech vlastní úvaha soudu. Jak jsem již výše uvedla, soudy vycházejí z ceny věci v době vypořádání společného jmění manželů, avšak ze stavu oceňované věci v době zániku společného jmění manželů. Při oceňování konkrétní věci je nejen důležité vypořádat věc, která jako společná existuje, ale je také nezbytné vědět, v jakém stavu se taková věc nachází. Soud pak oceňuje věc s ohledem na její stav v době zániku společného jmění. Soud se již nezabývá tím, zda věc ode dne zániku společného jmění manželů do jejího vypořádání, ztratila na své hodnotě či byla v tomto mezidobí zhodnocena ze zdrojů, které již netvořily součást společného jmění manželů. Nejvyšší soud⁶³ dospěl k závěru: „*Je-li předmětem vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů rozestavěný rodinný dům, jehož budova od zániku BSM do jeho vypořádání vlivem klimatických podmínek a jeho neudržováním a neužíváním oběma účastníky podstatně poklesla, musí tento pokles hodnoty postihnout oba účastníky, ledaže tento stav výlučně zavinił jeden z nich.*“ Toto stanovisko platí i pro movité věci. Při rozhodování se vychází z ceny obvyklé (tržní), tj. z ceny věci obvyklé v daném místě a době rozhodování, neboť tato vyjadřuje aktuální tržní hodnotu dané věci.

Soudní řízení o vypořádání společného jmění manželů bývají zpravidla velice složitá a finančně náročná. Z vlastní praxe vím, že se málokdy stane, že by soudní řízení nebylo odročováno a soud rozhodl při prvním jednání. V průběhu řízení účastníci na podporu svých tvrzení navrhuji svědky, navrhuji znalecké posudky atd. Často se tak děje zcela účelově z toho důvodu, že nemovitosti postupem času získávají na své

⁶³ Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích, sp. zn. 5 Co 391/88, Bulletin NS, č. 2

hodnotě a ten z účastníků, který má zájem na vyplacení svého podílu, může získat vyšší vypořádací podíl. Tato řízení trvají měsíce a někdy i roky. Nejznámějším případem je soudní spor paní Bořánkové a jejího bývalého manžela, který trval celých 14 let a kterým se zabýval i Evropský soud pro lidská práva. Neúměrnou délku soudního řízení považoval soud za rozpor s čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod⁶⁴, tj. právem na spravedlivý proces, a stěžovatelce přiznal spravedlivé zadostiučinění ve výši 5000 Eur za nemajetkovou újmu, dále 10000 Eur jako náhradu za materiální škodu a 500 Eur za soudní výdaje.

4.3 NEVYVRATITELNÁ PRÁVNÍ DOMNĚNKA

Zákon počítá i se situací, kdy se manželé písemně nedohodnou či nepodají žalobu na vypořádání společného jmění manželů k soudu a jejich vztahy ke společnému majetku zůstanou nevypořádány. Aby se předešlo právní nejistotě ohledně takto nevypořádaného zaniklého společného jmění manželů a zároveň, aby se předešlo veškerým sporům ohledně tohoto majetku, zákonodárce novelou č. 131/1982 Sb. účinnou od 1. 4. 1983 do občanského zákoníku vtělil nevyvratitelnou domněnku zakotvenou v ustanovení § 150 odst. 4, která vytváří následující stav:

- a) U movitých věcí, které každý z manželů užívá výlučně pro potřebu svou a své rodiny a domácnosti platí, že se manželé vypořádají dle toho, jak každý z nich tyto věci užívá. Rozhodným bude stav užívání na konci této zákonné lhůty. Pokud by však mezi manžely byly rozpory ohledně vlastnictví určité věci, mohou se žalobou podle ustanovení § 80 písm. c) občanského soudního řádu domáhat určení, kdo je vlastníkem předmětné věci.
- b) Ostatní movité věci, které žádný z manželů neužívá výlučně, jako vlastník pro svou potřebu, spadají do podílového spoluvlastnictví. Podíly obou manželů budou shodné. Soudní praxe tuto skutečnost považuje za tzv. transformaci společného jmění manželů na podílové spoluvlastnictví.
- c) U nemovitostí platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví, podíly obou manželů jsou i zde stejné. Platí to jak pro nemovitosti evidované v katastru nemovitostí, tak i pro neevidované.

⁶⁴ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod v českém znění publikována pod č. 209/1992 Sb.

- d) Pro ostatní majetková práva, pohledávky a závazky, které jsou manželům společné, platí přiměřeně to, co o ostatních movitých věcech, které manželé neužívají výlučně, tzn. že se zpravidla změnilo na dílčí závazky a pohledávky, z nichž je každý z manželů povinen či oprávněn rovným dílem.

Smyslem zavedení této nevyvratitelné právní domněnky byla především snaha zákonodárce odstranit nepříznivý stav, kdy k vypořádání společného jmění manželů (tehdy bezpodílového spoluvlastnictví) nedošlo vůbec či se k němu přistoupilo až po uplynutí několika let, kdy právní vztahy mezi manžely ohledně jejich majetku a stejně tak i jejich právní vztahy k třetím osobám, již byly značně nejasné a neurčité. Pokud tedy bývalí manželé neuzavřou v zákonné lhůtě tří let dohodu o vypořádání společného jmění manželů či nepodají soudu návrh na vypořádání tohoto majetkového společenství, bude po uplynutí této lhůty jejich společné jmění vypořádáno a to i přes jejich nečinnost. V článku „Otázka aplikace nevyvratitelné právní domněnky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, resp. společného jmění manželů“⁶⁵ je uvedeno, že uplatnění nevyvratitelné domněnky nelze považovat za nějaký druh sankce. V tomto případě měl zákonodárce v úmyslu zabezpečit, aby zaniklé bezpodílové spoluvlastnictví nezůstalo nevypořádáno v případě, kdy jsou manželé nečinní.

Tříletá lhůta je lhůtou hmotněprávní a propadnou. Podle současné judikatury Nejvyššího soudu České republiky⁶⁶ tato domněnka nastupuje i v případě, že návrh na vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví byl u soudu podán po uplynutí tříleté lhůty od jeho zániku jen v důsledku nesprávného vyznačení data právní moci rozsudku o rozvodu manželství. Právní stav nastolený touto domněnkou je závazný, jak pro manžele, tak i pro třetí osoby.

U nemovitostí nastoluje uvedené ustanovení právní režim podílového spoluvlastnictví. Tyto důsledky vypořádání zákonnou domněnkou se zapíší u nemovitostí evidovaných v katastru nemovitostí do tohoto katastru na základě ohlášení jednoho z bývalých manželů, které musí splňovat náležitosti uvedené v § 40 odst. 3 vyhlášky č. 26/2007 Sb. doloženého pravomocným rozsudkem o rozvodu manželství spolu s potvrzením příslušného soudu o tom, že nebyla podána žaloba na soudní

⁶⁵ Součková, K. Petrová, R. Bulletin advokacie, 2008, č. 12, Otázka aplikace nevyvratitelné právní domněnky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, resp. společného jmění manželů, str. 29

⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 8. 2003, sp. zn. 22 Cdo 1057/2003, www.nsoud.cz

vypořádání společného jmění manželů, ani že u tohoto soudu žádné takové řízení neprobíhá.

Podle současné právní úpravy nastupuje podílové spoluvlastnictví až v okamžiku uplatnění nevyvratitelné domněnky § 150 odst. 4 občanského zákoníku. Transformace zaniklého a nevypořádání společného jmění manželů do podílového spoluvlastnictví tak, jak ji umožňoval zákon o právu rodinném z roku 1949, již není možná.

Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 2. 8. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2679/2004⁶⁷ konstatoval následující: „v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů soud vypořádá jen ty věci náležející do tohoto spoluvlastnictví, které účastníci učinili předmětem řízení. Překročit jejich návrhy může jen ohledně ceny vypořádaného majetku a toho, jak jej mezi manžely rozdělí. Jestliže se nemovitosti náležející do společného jmění manželů nestaly během lhůty tří let od zániku tohoto spoluvlastnictví předmětem zahájeného řízení o vypořádání, staly se předmětem jejich podílového spoluvlastnictví.“ Krajský soud v Hradci Králové ve svém rozhodnutí vedeném pod č. j. 26 Co 628/2005⁶⁸ naopak uvedl: „Probíhá-li řízení o vypořádání společného jmění manželů, nemůže až do jeho skončení nastoupit zákonná fikce vypořádání ve smyslu ustanovení § 150 odst. 4 občanského zákoníku a to ani ohledně těch věcí, jež účastníci neučinili předmětem řízení.“ Tato dvě rozhodnutí se tak dostala do sporu. Krajský soud se snažil ve svém rozhodnutí zabránit situaci, podle které by opačný výklad mohl připravit některého z manželů o možnost reagovat na podanou žalobu jejím rozšířením či doplněním o věci, které nebyly do návrhu na vypořádání zahrnuty. Toto rozhodnutí je však odbornou veřejností považováno za sporné a odporující dispoziční zásadě ovládající toto řízení. Většina soudců se přiklání k názoru publikovanému ve shora uvedeném rozhodnutí Nejvyššího soudu a to z toho důvodu, že jak již bylo výše uvedeno, část společného jmění manželů může být vypořádána dohodou, část soudním rozhodnutím a na část tohoto jmění se může uplatnit ustanovení § 150 odst. 4 občanského zákoníku.

⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 8. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2679/2004, CODEXIS KONCIPIENT

⁶⁸ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové, sp. zn. 26 Co 628/2005

Občanský zákoník dává bývalým manželům na výběr tři varianty, jak uspořádat své majetkové poměry po rozvodu jejich manželství. Podle mého názoru je nejlepším způsobem, jak vypořádat své majetkové poměry, uzavření písemné dohody o vypořádání společného jmění manželů. Za nejvíce problematický způsob vypořádání považuji podání žaloby na vypořádání společného jmění manželů. V praxi se jedná o velice zdoluhavá, emočně vypjatá a finančně nákladná řízení, neboť náklady účastníků na právní zastoupení a znalecké posudku mohou často dosáhnout hodnoty vypořádávaných věcí. Soud musí objektivně zvážit veškerá hlediska pro rozhodnutí. Ne vždy však dokáže rozhodnout tak, aby obě strany sporu byly spokojeny. Pokud se těmto časově i psychicky náročným soudním přím chtějí manželé vyhnout, je nejlepší uzavřít dohodu. Toto řešení je nejrozumnější. Ne vždy jsou však manželé po rozvodu schopni se v klidu a bez emocí dohodnout na společném majetku, ustoupit tomu druhému, slevit ze svých nároků ve prospěch toho druhého. Zákon také upřednostňuje dohodu.

5 BYDLENÍ MANŽELŮ PO ROZVODU MANŽELSTVÍ

Pokud manželé nevidí jiný způsob, jak ukončit vztah, který již neplní zákonem stanovené funkce a přistoupí k rozvodu, musí počítat s tím, že tento má veliký dopad na řadu záležitostí týkajících se jejich budoucího života. Příkladem toho může být i vyřešení bytové otázky po rozvodu manželství. Vypořádání společného jmění manželů není spojováno s otázkou dalšího bydlení rozvádějících se manželů, jde o dvě odlišné záležitosti, avšak navzájem provázané. Stejně jako výchova a výživa nezletilých dětí po rozvodu.

Pokud manželé bydlí v nemovitosti, kterou mají ve společném jmění manželů, musí řešit nejen způsob, jakým bude tato nemovitost vypořádána, ale je také třeba řešit otázku dalšího bydlení již rozvedených manželů a jejich společných dětí. Podrobně se budu v následující kapitole zabývat především otázkou bydlení na základě společného práva. Okrajově zmíním bydlení jednoho z manželů jako příslušníka domácnosti druhého manžela.

Pokud spolu manželé bydlí na základě společného práva, znamená to, že žijí v bytě či domě, který je v jejich společném jmění manželů, v jejich podílovém spoluvlastnictví či ve společném nájmu manželů. Mají-li manželé dům či byt ve společném jmění manželů, pak nejčastějším řešením této situace je, že taková to nemovitost zůstane ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů a druhý z manželů dostane odpovídající finanční vyrovnání. Nejlepším způsobem řešení bytové otázky je uzavření dohody upravující pro dobu po rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost dle ustanovení § 24a zákona o rodině či dohody o vypořádání společného jmění manželů. Ze zákona z ustanovení § 149a občanského zákoníku vyplývá, že jakákoli dohoda mezi manžely týkající se nemovitostí, musí mít písemnou formu a nabývá účinnosti vkladem do katastru nemovitostí. I na tyto dohody dopadá ustanovení § 2 zákona č. 265/1992 Sb. a práva k nemovitostem tak vznikají, mění se či zanikají dnem vkladu do katastru nemovitostí. Na tomto místě je třeba zmínit rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2193/2005 ze dne 31. 7. 2006⁶⁹. Tento uvádí, že byl-li návrh na vklad vlastnického nebo jiného věcného práva do katastru nemovitostí na základě smlouvy o vypořádání

⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 7. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2193/2005, CODEXIS KONCIPIENT

vzájemných majetkových vztahů podle § 24a zákona o rodině podán po uplynutí tří let od zániku společného jmění manželů, nelze vklad práva povolit a v daném řízení se uplatní domněnka dle § 150 odst. 4 občanského zákoníku.

Pokud však manželé nejsou schopni dohodnout se, jsou možné ještě další dvě varianty řešení otázky společného bydlení. Buď jeden z manželů podá soudu žalobu na vypořádání společného jmění manželů, či uplyne lhůta tří let od právní moci rozvodového rozsudku a byt či dům ve společném jmění manželů se stane předmětem podílového spoluvlastnictví bývalých manželů. V průběhu soudního řízení může jeden z manželů namítat, že předmětná nemovitost není ve společném jmění manželů, neboť tuto nabyl pouze jeden z manželů a tudíž je tato v jeho výlučném vlastnictví. Žádné pochybnosti o tom, že nemovitost je ve společném jmění manželů, nevznikají v případě, kdy návrh na vklad vlastnického práva k nemovitosti byl podán jedním z manželů za trvání manželství. V jakém režimu se nachází nemovitost, kdy jeden z manželů podal návrh na vklad práva vlastnického ještě před uzavřením manželství, i když na pořízení této nemovitosti se oba manželé podíleli společně a kupní cena byla uhrazena již v průběhu manželství? Autorky odborné publikace *Vlastnictví bytu*⁷⁰ stejně tak i soudní judikatura se přiklání k tomu názoru, že výlučným vlastníkem takové nemovitosti se stává ten z manželů, jež podal návrh na vklad ještě před uzavřením manželství bez ohledu na to, zda se na pořízení této nemovitosti finančně podíleli oba či kupní cena byla uhrazena až během manželství. Vycházejí ze zákonné dikce, kdy vlastnické právo k nemovitosti se nabývá na základě vkladu do katastru nemovitostí s účinky vkladu ke dni podání návrhu na vklad. Podstatným okamžikem je den podání návrhu na vklad do katastru nemovitosti. Druhý manžel se pak může u soudu domáhat navrácení investic odpovídajících polovině kupní ceny vložené do zakoupení takové nemovitosti.

Pokud se v dnešní době manželé rozhodnou pořídit si své vlastní bydlení, valná většina párů si bere hypoteční úvěry od bank. Podle soudní praxe⁷¹ je nemovitost pořízená z peněz získaných hypotečním úvěrem, ze kterého je zavázán pouze jeden z manželů, ačkoli tato byla nabyta za trvání manželství, součástí společného jmění

⁷⁰ Selucká, M. Petrová, R. *Vlastnictví bytu*, Právo pro denní praxi, Computer Press, a.s., Brno, 2006, 1. vydání, str. 147

⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 2. 2004, sp. zn. 22 Co 2345/2003, CODEXIS KONCIPIENT

manželů a to i v případě, kdy druhý manželů výslovně souhlasil s tím, že si na uvedenou nemovitost nebude dělat žádný nárok.

Pokud manželé staví dům, pak je pro případ soudního sporu dle judikatury Nejvyššího soudu, konkrétně rozsudku ze dne 19. 9. 2005, čj. sp. zn. 22 Cdo 2615/2004⁷², rozhodující, zda v době uzavření manželství, již byly na stavbě provedeny prvky dlouhodobé životnosti (tj. svislé a vodorovné nové konstrukce, konstrukce střechy i schodiště) a většina ostatních prvků. Z toho lze dovodit, že za trvání manželství je dokončována již existující věc a taková stavba do společného jmění manželů nepatří. Je nerozhodné, zda bylo či nebylo vydáno kolaudační rozhodnutí.

Okamžikem, kdy dojde k vypořádání společného jmění manželů a to přikázáním domu či bytu do výlučného vlastnictví jednoho z manželů, ztrácí druhý manžel přímé užívací právo k bytu a na základě analogie s § 713 odst. 1 občanského zákoníku má nárok na zajištění bytové náhrady.

Za určitých podmínek soud může rozhodnout, že předmětná nemovitost bude v podílovém spoluvlastnictví bývalých manželů. Jde však o zcela výjimečné rozhodnutí a soud jej musí řádně odůvodnit. Soud by tak například neměl vypořádat společné jmění tím způsobem, že stavbu ve společném jmění manželů postavenou na pozemku ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, přikáže do výlučného vlastnictví druhého z manželů. Podle judikatury Nejvyššího soudu a to rozsudku sp. zn. 22 Cdo 180/2005 ze dne 29. 9. 2005⁷³ soud nemůže vytvořit stav, že by nebylo jisté, zda a jaké má vlastník stavby právo k části pozemku, na němž stavba stojí, a kdy by neměl mít zajištěn přístup ke stavbě. Pokud by soud došel k názoru, že v daném případě je žádoucí přikázat nemovitost ve společném jmění manželů do podílového spoluvlastnictví manželů, pak oba manželé obývají byt na základě svého vlastnického práva a to podílového. Neshody ohledně užívání takového bytu je možné řešit podle ustanovení § 139 odst. 2 a 3 občanského zákoníku či zrušením podílového spoluvlastnictví.

Pokud manželé nemají byt, ve kterém bydlí ve společném jmění manželů, a užívají tuto nemovitost na základě nájemní smlouvy, vzniká mezi manžely tzv. společný nájem bytu manžely. Jde o formu společného práva k bytu, odlišného však od § 700

⁷² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 9. 2005, čj. sp. zn. 22 Cdo 2615/2004, CODEXIS KONCIPIENT

⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. 22 Cdo 180/2005, CODEXIS KONCIPIENT

občanského zákoníku upravujícího pouze společný nájem bytu. Tento institut je zakotven v občanském zákoníku v ustanovení § 703 a je shodný pro družstevní i nedružstevní byty. Na rozdíl od společného nájmu bytu mohou být subjekty společného nájmu bytu manžely pouze manželé. U registrovaných partnerů tento zvláštní případ společného nájmu bytu dle ustanovení § 703 nevzniká. Stejně tak nevzniká, ani jde-li o byty služební, byty zvláštního určení či byty v domě zvláštního určení a to ani poté, kdy tyto byty svůj specifický charakter v průběhu trvání nájemního vztahu ztratí. V těchto bytech vzniká mezi manžely společný nájem dle ustanovení § 700 občanského zákoníku. Nejvyšší soud ve svém rozsudku R 47/2007⁷⁴ vyloučil vznik práva společného nájmu nebytového prostoru manžely.

Společný nájem bytu manžely je v občanském zákoníku definován následovně: *„Jestliže se za trvání manželství manželé nebo jeden z nich stanou nájemci bytu, vznikne společný nájem bytu manžely. Vznikne-li jen jednomu z manželů za trvání manželství právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu, vznikne se společným nájmem bytu manžely i společné členství manželů v družstvu; z tohoto členství jsou oba manželé oprávněni a povinni společně a nerozdílně.“* Ustanovení § 703 odst. 1 a 2 občanského zákoníku je kogentní a nelze se tedy od něj odchýlit a to ani jej smluvně vyloučit. Jak uvádí i Nejvyšší soud⁷⁵ v jednom ze svých rozhodnutí: *„Ke vzniku práva společného nájmu bytu manžely podle ustanovení § 704 odst. 1 občanského zákoníku dochází přímo ze zákona uzavřením manželství. Uvedené ustanovení vylučuje, aby si účastníci občanskoprávních vztahů upravili práva a povinnosti odlišně.“* Podle mého názoru však kogentní úprava není nejšťastnější a domnívám se, že postupem doby by se měly tyto vztahy v rámci společného nájmu bytu manžely uvolnit a mělo by se manželům umožnit smluvně si upravit vznik i zánik toto společného nájmu.

Základním předpokladem pro vznik společného nájmu bytu manžely tak je vznik práva nájmu bytu alespoň jednomu z manželů, trvání manželství a existence trvalého soužití. Společný nájem však vznikne i v případě, kdy na straně nájemce je jen jeden z manželů a to ještě před uzavřením manželství. Společný nájem bytu pak vznikne ze zákona uzavřením tohoto svazku. Družstevní byt mohou mít ve společném nájmu pouze manželé a opět tento společný nájem vznikne i v případě, kdy právo na

⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 6. 2006, sp. zn. 26 Cdo 1851/2005, CODEXIS KONCIPIENT

⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 26 Cdo 423/2000, Sou R NS č. 214

uzavření nájemní smlouvy vznikne jednomu z manželů před uzavřením manželství. Protože se v daném případě jedná o tzv. singulární sukcesi, není nutné, aby manželé uzavírali novou nájemní smlouvu jako nájemci. Právo společného nájmu bytu nevzniká v takovém případě, kdy vznikne současně i právo nájmu osobě od manželů odlišné. V takovém případě vznikne pouze společný nájem dle ustanovení § 700 občanského zákoníku.

Jedním z předpokladů pro vznik této zvláštní formy společného nájmu je tzv. trvalé soužití manželů. Soudy tuto skutečnost posuzuje případ od případu. Usuzuje se však, že manželé spolu trvale nežijí, pokud jejich manželství sice trvá, avšak nesdílejí společnou domácnost a manželství vykazuje znaky tzv. kvalifikovaného rozvratu ve smyslu ustanovení § 24 zákona o rodině. Není tedy rozhodné, zda oba manželé společný byt obývají či nikoli. Nebydlí – li manželé spolu, neznamená to automaticky zánik trvaléhožití. Pokud se po určité době manželé rozhodnou společnou domácnost obnovit, pak opět vznikne právo společného nájmu bytu a to okamžikem, kdy oba projevíli úmysl vést opět společnou domácnost. Soudy by pak v případě sporu měly zkoumat, zda obnovení společné domácnosti má znaky trvalosti tohoto stavu. Podle soudní praxe společný nájem bytu manželů nevznikne, pokud manželé vstoupili do manželství s úmyslem trvale žít odděleně či spolu nikdy ani trvale žít nezačali.

Právní úprava společného nájmu bytu manželů je ovlivněna také právní úpravou zákona o rodině a to především § 18 a 19 upravujícím vztahy mezi manželů. Podle Komentáře Občanského zákoníku II⁷⁶ není společný nájem vázán na úpravu společného jmění manželů a to ačkoli má nepochybně majetkovou povahu. Jedná se o smluvní závazkový vztah s pronajímatelem. Vznik či zánik společného nájmu bytu mezi manželů tak nelze upravovat formou dohod o společném jmění manželů. Jedinou výjimku tvoří u bytů družstevních vznik společného členství v družstvu, kdy členský podíl v bytovém družstvu lze v zásadě považovat za předmět společného jmění manželů.

Pokud manželé bydleli v bytě na základě nájemní smlouvy, pak rozvodem manželství zaniká společný nájem bytu manželů. Zánik společného nájmu bytu manželů se zásadně týká obou manželů a to z důvodu tzv. nedílnosti společného nájmu bytu.

⁷⁶ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460 až 880, Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, 1114 s., str. 2052

Pronajímatel tak může dát výpověď z nájmu pouze všem společným nájemcům. Pouze v případě, kdy jeden z manželů trvale opustí domácnost, zanikne tento specifický nájem pouze u tohoto manžela. Nejvyšší soud v jednom ze svých rozsudků⁷⁷ vysvětlil pojem tzv. trvalého opuštění domácnosti. Dle tohoto rozsudku musí jít o svobodný projev vůle manžela opouštějící byt. Jde o úkon faktický i právní, použitelný pouze pro byty nedružstevní.

Společný nájem bytu manžely zaniká jak způsoby uvedeným v ustanovení § 710 občanského zákoníku, tak i způsoby zvláštními uvedeným v ustanovení § 705 a § 707 občanského zákoníku. V této práci se však omezím pouze na zánik tohoto institutu v důsledku rozvodu manželství. Nejprve se budu zabývat zánikem společného nájmu bytu manžely po rozvodu manželství u bytů nedružstevních. Samotným rozvodem však k zániku společného nájmu bytu manžely nedochází. K tomu je třeba, aby manželé buď uzavřeli dohodu či podali soudu návrh na zrušení společného nájmu bytu manžely. Dokud nedojde k dohodě či ke konstitutivnímu soudnímu rozhodnutí o jeho zrušení, společný nájem manželů trvá. Občanský zákoník neuvádí žádnou lhůtu, dokdy by musel být společný nájem bytu manžely zrušen. Rozvodem dochází pouze k tomu, že na společný nájem již nelze aplikovat ustanovení § 18 a 19 zákona o rodině.

Stejně jako v případě vypořádání společného jmění manželů i v daném případě je nejvhodnější a zákonem preferované řešit zánik společného nájmu bytu manžely prostřednictvím dohody. Tuto dohodu musí účastníci uzavřít až v době, kdy rozhodnutí soudu o rozvodu manželství bude pravomocné. Nejvyšší soud v jednom ze svých rozsudků, sp. zn. 20 Cdo 1849/2006 ze dne 31. 7. 2008⁷⁸, rozhodl o nemožnosti uzavřít dohodu podle ustanovení § 705 občanského zákoníku před právní moci rozvodového rozsudku a to i v případě, že by součástí této dohody byla odkládací podmínka. Taková dohoda by byla považována za neplatnou. Novela zákona o rodině z roku 1998 však přinesla změnu v podobě ustanovení § 24a zákona o rodině, který umožňuje, aby manželé ještě před rozvodem za stanovených podmínek uzavřeli smlouvu upravující pro dobu po rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práv a povinností

⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. září 1999, sp. zn. 2 Cdo 1980/97, Soudní judikatura (ASPI,a.s.), číslo vydání 4, ročník 2000, str. 127

⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 7. 2008, sp. zn. 20 Cdo 1849/2006, CODEXIS KONCIPIENT

společného bydlení a případnou vyživovací povinnost. V případě této dohody nejsou odkládací podmínky vyloučeny.

Je vhodné, aby dohoda dle ustanovení § 705 občanského zákoníku byla uzavřena písemně, ačkoli autoři svazku *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*⁷⁹ jsou toho názoru, že dohoda o zrušení společného nájmu bytu s určením, kdo z bývalých manželů bude výlučným nájemcem bytu, může být i ústní. Zákon písemnou formu nepředepisuje. Dohoda by měla především obsahovat projev vůle obou již rozvedených manželů směřující k zrušení společného nájmu, jmenovitě určit toho z nich, který se stane výlučným nájemcem a toho, jehož povinností je se z tohoto bytu vystěhovat. V daném případě náleží manželovi, který byt opouští, právo na zajištění bytové náhrady. Dohoda nebude neplatná, pokud by neobsahovala zmínku o vyklizení jednoho z bývalých manželů a zajištění bytové náhrady. Podle ustanovení § 712 odst. 3 a 6 občanského zákoníku není povinen se bývalý manžel vystěhovat, dokud mu nebude bytová náhrada zajištěna. Pokud taková bytová náhrada zajištěna je, avšak povinný manžel se z bytu nehodlá vystěhovat, je možné domáhat se žalobou u soudu jeho vyklizení podle ustanovení § 126 odst. 3 občanského zákoníku. Současná judikatura považuje za neplatné takové prohlášení bývalých manželů, které by měnilo společný nájem bytu manželů na společný nájem. Toto není možné bez uzavření nové smlouvy se souhlasem pronajímatele. Pokud manželé uzavřou v rámci rozvodu podle ustanovení § 24a zákona o rodině písemnou smlouvu s úředně ověřenými podpisy upravující pro dobu po rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů a práva a povinnosti společného bydlení, pak tato dohoda není považována za dohodu podle § 705 občanského zákoníku. Účastníky této dohody mohou být pouze manželé.

Jsou-li vztahy mezi bývalými manžely vyostřeny a není-li možné dohodu uzavřít, může jeden z nich podat soudu návrh na zrušení společného nájmu bytu. Soud tímto návrhem není vázán, avšak jsou-li splněny zákonné podmínky, musí o návrhu rozhodnout a společný nájem manželů zrušit. Soud rozhoduje pouze za předpokladu, že existuje společný nájem bytu manžely, došlo k rozvodu manželství a nebyla uzavřena žádná dohoda. Stejně jako v případě dohody soud rozhodne o zrušení společného nájmu, určí výlučného nájemce bytu a druhému uloží povinnost byt vyklidit a zajistí mu bytovou náhradu podle ustanovení § 712 odst. 3 občanského zákoníku. Manžel,

⁷⁹ Francová, M. Dvořáková Záborská, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*, Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 107

který se má z bytu vystěhovat, je oprávněn užívat byt, dokud mu tato náhrada nebude zajištěna. Tento byt užívá z titulu práva bydlení podle ustanovení § 712a občanského zákoníku. Bytovou náhradu zajišťuje manžel, který se stal výlučným nájemcem bytu nikoli pronajímatel bytu. Lhůta pro vystěhování počíná běžet až po zajištění náhradního bytu či ubytování. Veškeré výroky tohoto rozhodnutí a to jak o zrušení společného nájmu, určení výlučného nájemce a vyklizení a zajištění bytové náhrady jsou nedělitelné. Zákon soudu ukládá, aby při svém rozhodování dbal na zájmy nezletilých dětí a vzal v úvahu i stanovisko pronajímatele. Pokud by zájmy dětí se stanoviskem pronajímatele byly v nesouladu, je vhodné preferovat především zájem dětí. Podle Nejvyššího soudu⁸⁰, je třeba, aby se soud zabýval i sociálními a zdravotními poměry rozvedených manželů, společenským významem a náročností jejich práce a v neposlední řadě i tím, který z manželů se přičinil o získání nájmu bytu a komu a z jakého důvodu byl byt přidělen.

Zrušení společného nájmu družstevního bytu v případě rozvodu je komplikovanější, neboť spolu se společným nájmem bytu za určitých podmínek vzniká i společné členství v družstvu. Občanský zákoník v ustanovení § 703 odst. 2 k tomuto uvádí: *„Vznikne-li jen jednomu z manželů za trvání manželství právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu, vznikne se společným nájmem bytu manžely i společné členství manželů v družstvu; z tohoto členství jsou oba manželé oprávněni a povinni společně a nerozdílně.“* Právo na uzavření nájemní smlouvy k družstevnímu bytu může vzniknout na základě stanov družstva či rozhodnutím příslušného orgánu družstva. Ustanovení § 703 odst. 2 občanského zákoníku se neuplatní, pokud spolu manželé trvale nežijí. Pokud spolu manželé nežijí v době vzniku práva jednoho z manželů na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu, nevznikne ani společný nájem ani členství manželů v družstvu. Rozhodující je vždy faktický stav. Stejně jako v případě nedružstevních bytů se okamžikem, kdy se manželé rozhodnou obnovit soužití, vzniká znova právo společného užívání bytu. V případě, že by jeden z manželů byl nájemcem družstevního bytu ještě před uzavřením manželství, pak společné členství s druhým manželem nevznikne, společný nájem však ano.

⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 6. 1969, sp. zn. 5 Cz 45/68, CODEXIS KONCIPIENT

Společné členství manželů v bytovém družstvu je dle Komentáře⁸¹ výjimkou ze zásady výlučného členství v družstvu. Manželé jsou pojímáni jako by byli jeden člen družstva. Svá práva a povinnosti vyplývající z toho členství musí, jak je uvedeno i v ustanovení § 703 občanského zákoníku, plnit společně a nerozdílně, mají společný hlas a společný členský podíl, který by se dal dle obchodního zákoníku definovat jako společná účast manželů v družstvu spolu s právy a povinnostmi z této účasti vyplývající. Členský podíl v bytovém družstvu se za určitých podmínek stává předmětem společného jmění manžel jako tzv. ostatní majetkové právo a jako takové podléhá vypořádání. Nejvyšší soud ve svém rozsudku sp. zn. 29 Odo 460/2005 ze dne 25. 4. 2007⁸² uvádí: „ Nabyli-li jeden z manželů za trvání manželství z prostředků patřících do společného jmění manželů obchodní podíl ve společnosti, stává se tím získaný majetek ze zákona součástí společného jmění manželů. Uvedené platí i pro členský podíl v bytovém družstvu.“

V soudní praxi a v judikatuře Nejvyššího soudu byla řešena otázka, zda se na nabytí členského podílu vylučuje aplikovat ustanovení § 143 odst. 1 občanského zákoníku upravujícího výluky ze společného jmění manželů. Jedna část odborné veřejnosti je toho názoru, že kogentní ustanovení § 703 odst. 2 občanského zákoníku je speciálním ustanovením k § 143 odst. 1 občanského zákoníku a vylučují tak možnost uplatnění zákonných výluk. Pokud by došlo k zániku společného jmění manželů, bylo by s členským podílem, který zdědil či nabyl darem jen jeden z manželů, zacházeno jako s vnosem a manžel by tak mohl požadovat kompenzaci toho, co ze svého výlučného majetku vynaložil na majetek společný. Tento názor se opírá o doslovný výklad zákona a domnívám, že v dnešní době již zcela neobstojí. Za mnohem spravedlivější považuji opačný názor.

Zastánci opačného názoru⁸³ uvádí, že zákonodárce tím, že zahrnul členský podíl v bytovém družstvu do společného jmění manželů, podřídil jej i stejnému režimu jako ostatní majetek tam spadající. Ustanovení § 143 odst. 1 občanského zákoníku tak považují za ustanovení speciální k § 703 odst. 2 občanského zákoníku. Tento závěr zdá

⁸¹ Jehlička, O. Švestka, J. Škárová, M. a kol., Občanský zákoník, Komentář, C.H.Beck, 2006, 10. vydání, str.1225

⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 29 Odo 460/2005, CODEXIS KONCIPIENT

⁸³ Spáčil, J. Právní fórum 2010/7, ze dne 30. 7. 2010, Členský podíl v bytovém družstvu jako součást společného jmění manželů

se být spravedlivější a odpovídá změně společenských podmínek i základních principů právního postavení občana a občanského práva. Pokud by tedy členský podíl nabyt převodem jen jeden z manželů za podmínek § 143 odst. 1 písm. a) občanského zákoníku, byl by jeho výlučným majetkem a § 703 odst. 2 občanského zákoníku by se neuplatnil.

Největší diskuze panovaly ohledně zdědění členského podílu jedním z manželů za trvání manželství. Jedna část právních odborníků zastává názor, že pokud jeden z manželů zdědí za trvání manželství členský podíl, vzniká se společným nájmem bytu i společné členství manželů v družstvu. Dle mého názoru je tento výklad v rozporu s obecnými zásadami spravedlnosti. Dvořák J.⁸⁴ ve své publikaci vyjádřil opačný názor, se kterým se sama ztotožňuji. Podle něj v případě, kdy v rámci dědického řízení za trvání manželství jeden z manželů získá právo na uzavření nájemní smlouvy, jejímž předmětem je družstevní byt, pak v takovém případě společné členství v družstvu nevznikne, ačkoli manželům vznikne společný nájem. Ustanovení § 703 občanského zákoníku se tak v tomto případě neuplatní. Je tomu tak proto, že v případě dědění, dědici nevzniká právo na uzavření nájemní smlouvy, neboť tento ze zákona vstupuje do již existujícího nájemního vztahu zůstavitele. Dále poukazuje na to, že manžel, jenž zdědil členský podíl, nemůže být zbaven části svého práva a v případě zániku manželství nemůže být nucen druhému manželovi zaplatit polovinu hodnotu podílu nebo aby byl jeho zděděný členský podíl přikázán druhému manželovi. Dle názoru J. Dvořáka by pak takový postup byl v rozporu s článkem 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a omezoval by právo nabývat majetek a dále by byl v rozporu s článkem 11 odst. 4 Listiny, kdy by omezoval možnost nuceného omezení vlastnického práva.

V případě rozvodu a následném řešení bytové otázky může v případě družstevních bytů nastat dvojí situace závisující na tom, zda spolu se společným nájmem vzniklo i společné členství v družstvu. První a vcelku jednoduché řešení bytové otázky nastává v případě, kdy se společným nájmem družstevního bytu společné členství v družstvu nevzniklo. Znamená to tedy, že manžel, který získal před manželstvím právo na nájem družstevního bytu, zůstává nájemcem tohoto bytu a druhý manžel tímto společným nájemcem přestává být. Na rozdíl od společného nájmu

⁸⁴ Dvořák, J. Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 2, rozšířené vydání, Praha: ASPI a. s., 2007, str.102

nedružstevních bytů není v takovém případě nutná žádná dohoda o zrušení společného nájmu či není třeba ani žádného soudního rozhodnutí. Tento společný nájem družstevního bytu zaniká okamžikem právní moci rozsudku o rozvodu manželství. Dle Nejvyššího soudu⁸⁵ v případě, že členu družstva jeho členství zanikne, zanikne i nájem bytu druhému manželovi.

Složitější situace vzniká v případě, kdy spolu se společným nájmem družstevního bytu vzniklo i společné členství v družstvu. Jak jsem již výše uvedla, členský podíl v bytovém družstvu je předmětem společného jmění manželů a je třeba, aby do vypořádání společného jmění manželů byl zařazen. Rozvodem manželství zanikne společný nájem družstevního bytu i společné členství, na rozdíl od zániku společného jmění manželů, je třeba další právní skutečnosti a to buď dohody či rozhodnutí soudu. Ačkoli jak řízení o vypořádání společného jmění manželů, tak i rozhodování soudu o dalším nájmu družstevního bytu jsou řízení na sobě nezávislá, rozhodnutí podle ustanovení § 705 odst. 2 občanského zákoníku musí předcházet. Soud tak v rámci toho řízení vydá rozsudek o zrušení práva společného nájmu družstevního bytu, zruší společné členství manželů v družstvu a určí, kdo zůstane nájemcem tohoto bytu a kdo má byt vyklidit po zajištění bytové náhrady. Judikatura Nejvyššího soudu vychází z toho, že bytovou náhradu by soud neměl přiznat v případě, že manžel již má bydlení zajištěno jiným způsobem. Soud by měl dle mého názoru při svém rozhodnutí zvážit, zda zajištění bytové náhrady je nutné a pokud má manžel, který nezůstane nájemcem družstevního bytu, dostatečné finanční prostředky na pořízení vlastního bydlení, pak tomuto manželovi právo na bytovou náhradu nepřiznávat.

I v případě zrušení společného nájmu družstevního bytu zákon upřednostňuje, aby spolu bývalí manželé uzavřeli dohodu. T. Dvořák ve svém článku⁸⁶ uvádí, že lze platně uzavřít i smlouvu dle ustanovení § 24a zákona o rodině o tom, kdo z rozvádějících se manželů se stane po rozvodu výlučným členem bytového družstva a výlučným nájemcem družstevního bytu. Zároveň uvádí, že zánik společného členství je vázán výhradně na zánik manželství nikoli na zúžení společného jmění manželů.

⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 10. 2001, sp. zn. 26 Cdo 988/2000, CODEXIS KONCIPIENT

⁸⁶ Dvořák, T., Obchodněprávní revue č. 1/2010, Společné jmění manželů a členský podíl v bytovém družstvu – některé otázky vzájemných vztahů

Členský podíl se tak stává výlučným majetkem toho z manželů, který zůstává nájemcem bytu a druhému z bývalých manželů vznikne nárok na vypořádání. Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 21 Cdo 4994/2007 ze dne 18. 12. 2008⁸⁷ uvedl následující: „*Již tím, že se se jeden z rozvedených manželů stal „výlučným členem“ bytového družstva a že mu připadla (veškerá) členská práva a povinnosti spojená s členstvím v družstvu, má vůči svému rozvedenému manželovi z důvodu vypořádání hodnoty (dosud společných) členský práv a povinností dluh, který je třeba zohlednit při vypořádání jejich společného jmění manželů, nebyl – li dobrovolně splněn dříve. Z vypořádání hodnoty členských práv a povinností spojených se zaniklým společným členstvím v družstvu tedy vzniká rozvedenému manželovi pohledávka již na základě dohody nebo rozhodnutí soudu o tom, že se druhý z nich stává jako člen družstva nájemcem družstevního bytu, a nikoli teprve na základě vypořádání jejich společného jmění manželů, při němž bylo k této pohledávce, „výlučným“ členem družstva dosud neuspokojené, přihlédnuto.“*

V soudní praxi se postupem času ustálil názor na to, v jaké hodnotě má být členský podíl ke dni právní moci rozvodového rozsudku vypořádán. Velký senát občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu se ve svém rozsudku, sp. zn. 31 Cdo 2428/2000 ze dne 14. 11. 2002⁸⁸, přiklonil k názoru, že při vypořádání hodnoty členského podílu nelze při stanovení její výše vycházet ze zůstatkové hodnoty členského podílu ani z hodnoty vypořadacího podílu. Jde o hodnotu, jejíž cena se pro účely uvedeného řízení stanoví cenou obvyklou, tj. cenou, kterou by bylo možno za převod členského podílu v rozhodné době a místě dosáhnout (tržní cena). V případě, že by se při vypořádání hodnoty členského podílu vycházelo ze zůstatkové ceny členského podílu, došlo by ke zvýhodnění postavení toho z rozvedených manželů, který se po rozvodu manželství stal jediným nájemcem a současně členem bytového družstva. Tzv. tržní cena je značně vyšší částkou, za kterou v určitých případech lze pořídit i jiný byt.

Jak jsem již uvedla v kapitole o vypořádání společného jmění manželů, se při oceňování vypořadávajícího majetku vychází z jeho stavu v době zániku společného jmění manželů, avšak z cen odpovídajících době, kdy se provádí vypořádání. Teprve tímto vypořádáním dochází k plnému nabytí vlastnického práva k věci a proto i ocenění

⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 12. 2008, sp. zn. 21 Cdo 4994/2007, CODEXIS KONCIPIENT

⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 11. 2002, sp. zn. 31 Cdo 2428/2000, CODEXIS KONCIPIENT

věci musí vycházet z ceny dosažitelné v době, ve které se vypořádání provádí. Podle dalšího rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 22 Cdo 900/2004⁸⁹, se při oceňování členského podílu v bytovém družstvu v rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů vychází ze stavu tohoto podílu v době zániku společného členství rozvedených manželů v družstvu, avšak z ceny odpovídající době, kdy se vypořádává. V jiném rozhodnutí však Nejvyšší soudu uvedl, že při stanovení ceny těchto majetkových práv, vychází z ceny obvyklé, a to ke dni zániku společného členství rozvedených manželů v družstvu. Sama se spíše přikláním k názoru, kdy by se při oceňování hodnoty členského podílu v bytovém družstvu v rámci vypořádání společného jmění manželů mělo vycházet z obvyklé ceny tohoto podílu v době zániku společného členství rozvedených manželů v družstvu. Důvodem toho je, že pokud členský podíl již na základě dohody či soudním rozhodnutím připadl jednomu z manželů, který je výlučným členem družstva, může tento manžel disponovat s tímto členským podílem již okamžikem zrušení společného členství v družstvu, neboť hodnota toho členského podílu je již zřejmá.⁹⁰

Domnívám se, že by bylo vhodné sloučit řízení o tom, kdo bude členem družstva a zároveň nájemcem družstevního bytu s vypořádáním společného jmění manželů. Předělo by se pak situaci, kdy manžel, jenž se nestal nájemcem a členem družstva, musí čekat i několik let na soudní rozhodnutí o vypořádání společného jmění manželů. Na druhou stranu pokud by došlo do doby rozhodnutí o vypořádání společného jmění manželů k náhlému růstu cen, pak by musel manžel nahradit druhému více, než v době vypořádání společného nájmu a členství.

.Pokud hodnota členského podílu nebude vypořádána ani dohodou ani v rámci soudního řízení přichází dle rozsudku Nejvyšší soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2565/2003⁹¹ na řadu použití ustanovení § 150 odst. 4 občanského zákoníku a členský podíl se vypořádá na základě nevyvratitelné domněnky jako tzv. ostatní majetkové právo manželům společné. V tomto případě se mění režim společného jmění manželů na podílové spoluvlastnictví. Podíly bývalých manželů jsou stejné a je tedy možné, aby soud přiznal pouze polovinu hodnoty členského podílu bez možnosti zohlednit ustanovení § 149

⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 22 Cdo 900/2004, CODEXIS KONCIPIENT

⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 3. 2011, sp. zn. 22 Cdo 2465/2010. Právní přehledy 12/2011

⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 2004, sp. zn. 22 Cdo 2565/2003, www.nsoud.cz

odst. 3 občanského zákoníku. Domněnka se nevztahuje na zrušení společného členství a určení, kdo z rozvedených manželů bude či nebude výlučným členem družstva.

Autoři Komentáře⁹² uvádí, že právo na vypořádání majetkové hodnoty členského podílu se nemůže promlčet dříve, než dojde ke zrušení společného práva nájmu družstevního bytu a určení, kdo bude byt nadále užívat jako výlučný nájemce a člen družstva. Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2380/2007 ze dne 22. 5. 2008⁹³ počne obecná tříletá promlčecí lhůta běžet dnem následujícím poté, co dojde ke zrušení práva společného nájmu družstevního bytu.

Pokud má jeden z manželů ve výlučném vlastnictví byt, v němž žije spolu se svým manželem, je v případě rozvodu situace dalšího bydlení zcela jednoznačná. Manžel, který není vlastníkem tohoto bytu a užíval jej jako tzv. příslušník domácnosti druhého manžela – vlastníka, je povinen tento byt opustit. Pokud by tak neučinil, rozhodne soud o vyklizení nemovitosti se zajištěním bytové náhrady. Před několika lety bylo zcela běžné, že novomanželé zůstávali bydlet v domě či bytě s rodiči jednoho z nich. I v tomto případě musí manžel, jenž se do domu „přizpůsobil“, tento byt opustit a měla by mu být druhým manželem zajištěna bytová náhrada.

Otázkou bydlení po zániku manželství se zabývá i nový občanský zákoník v § 741 – § 745. I na tomto místě zákoník upřednostňuje dohodu manželů ohledně toho, kdo bude v domě či bytě dále bydlet. Pokud dohodu neuzavřou, pak soud zruší na návrh jednoho z nich podle okolností případu dosavadní právo toho z rozvedených manželů, na kterém lze spravedlivě žádat, aby dům nebo byt opustil. Současně přihlédne k tomu, komu byly svěřeny do péče nezletilé děti a ke stanovisku pronajímatele, půjčitele či jiné osoby v obdobném postavení. Právo v domě bydlet má rozvedený manžel do té doby, dokud mu druhý nezajistí náhradní bydlení. Nejdéle však po dobu 1 roku.

Většina manželů, kteří se rozhodnou ukončit své manželství rozvodem, si často neuvědomují, do jakých zásadních sfér jejich života rozvod zasáhne. Právě bydlení bývá velice citlivou otázkou, kterou musí manželé vyřešit. Stává se, že spory o společný dům či byt se řeší i několik let, manželé jsou častokrát nuceni žít spolu i po rozvodu ve společném bytě a tato situace je velice nepříjemná, jak pro oba již bývalý manželé, tak

⁹² Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, 1394 s., str. 2056

⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 5. 2008, sp. zn. 22 Cdo 2380/2007, CODEXIS KONCIPIENT

pro jejich společné děti, neboť na ně zákonitě dopadá špatná nálada mezi rodiči, stres a vzájemná nevráživost. Rozvádějící se manželé by neměli ani při rozvodu přestat dbát na zájmy nezletilých dětí a měli by jim zajistit správné výchovné prostředí a dobré zázemí. Tyto zájmy by měly povýšit nad zájem poškodit druhého manžela při rozvodu.

6 VYŽIVOVACÍ POVINNOSTI

Povinnost poskytovat výživné je dalším aspektem, který souvisí s rozvodem manželství a má dopad na majetkovou oblast manželů, a to především na majetkovou oblast již rozvedených manželů. Přímou souvislost s rozvodem manželství mají především dva druhy vyživovací povinnosti a to vyživovací povinnost rozvedených manželů a vyživovací povinnost rodičů k dětem.

Až do počátku minulého století tvořila rodina ekonomickou jednotku, kde byli jednotliví členové rodiny závislí jeden na druhém. Od každé rodiny se očekávalo, že se postará o své členy. To znamenalo, že muži se museli postarat o své ženy a děti, členové jedné rodiny byli často závislí na členech příbuzné rodiny atd. Teprve postupem doby začaly vznikat sirotčince, chudobince a také církevní instituce, které se staraly o potřebné lidi, kterým jejich rodina nemohla anebo neposkytla žádnou pomoc. Vždy tu však byla právě rodina, jejíž prvořadou povinností je postarat se o své členy a poskytnout pomoc potřebným členům rodiny. Teprve až v případě, kdy dojde k selhání a rozpadu původního rodinného prostředí nebo pokud takové prostředí nikdy nebylo vytvořeno ani nastoleno, v takovém případě přebírá roli ochránce a pomocníka těmito osobám stát. Mezi prostředky, kterými stát zajišťuje vůči rodině a mládeži svou sociální funkci, je třeba zařadit rozsáhlou oblast sociálních služeb, na jejichž poskytování se přímo nebo nepřímo podílí prakticky všichni občané. Míra těchto aktivit státu se postupem doby měnila, nikdy však nedošlo k tomu, aby tato podpůrná činnost státu byla všeobecná a všestranná. Stát zcela nepřevzal roli pečovatele o životní potřeby jedince. Každá rodina by měla pečovat o děti, o jejich řádnou výchovu a o všestranné uspokojování jejich základních kulturních a hmotných potřeb. Zákon o rodině upravuje tzv. rodičovskou odpovědnost. Ta se přiznává zásadně rodičům a vzniká přímo ze zákona. Tato odpovědnost je definována jako soubor základní práv a povinností rodičů, které uplatňují zejména při péči o zdraví dítěte, o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, při zastupování dítěte, jakož i při správě jeho jmění. Pro takovou to rodinu je pak přirozené dobrovolné plnění vyživovacích povinností, s tím, že tato povinnost je plněna zejména v naturální podobě a spíše jen doplňkově peněžitými částkami. Pokud však rodina v plnění svých základních povinností selže, je pravidlem, že výživné je plněno stanovenými peněžitými částkami a plnění v naturální podobě má

jen doplňkovou funkcí. Vzájemná pomoc členů rodiny je označována jako vyživovací (alimentační). Podíl státu a společnosti na výchově a výživě nezletilých nikterak nezužuje či nenahrazuje povinnosti, které k nim mají jejich rodiče. Okruh povinností daný rodičům nezasahuje do sféry sociálních služeb, které jsou zajišťovány státem. Obě péče mají svou vyhraněnou a navzájem nezaměnitelnou funkci.

Základním zdrojem právní úpravy rodinného práva je Listina základních práv a svobod (ústavní zákon č. 23/1991 Sb., převzat do ústavního pořádku České republiky usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb.) Dalším základním pramenem rodinného práva je Úmluva o právech dítěte z roku 1989. Nejdůležitější úpravou rodinného práva je však zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. Jde o právní úpravu, která se ve svém praktickém dopadu týká každého občana od jeho narození do dosažení zletilosti a poté většiny populace. Po roce 1989 došlo ke změně společenských i ekonomických podmínek, které se odrazily i v rodinných vztazích a to zejména tím, že do nich vnesly nové skutečnosti, které se dříve nevyskytovaly. Jednalo se především o soukromé podnikání, možnost získání vzdělání na soukromých školách, zvýšenou nutnost ochrany majetku nezletilých dětí, možnosti cestování aj. To vše bylo důvodem pro nejpodstatnější změny zákona o rodině č. 94/1963, a to přijetí tzv. velké novely provedené zákonem č. 91/1998 sb. (úplné znění vyhlášeno pod č. 210/1998 Sb.). Došlo tak k výraznému zlepšení postavení a ochrany nezletilých dětí, posílení ochrany majetkových zájmů nezletilých dětí, tedy i vyživovací povinnosti. Touto novelou došlo ke změně ve společných ustanoveních týkajících se úpravy výživného. Soud je tak povinen od té doby zkoumat při hodnocení schopností a možností povinného, zda se povinný dobrovolně nevzdal výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popř. zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Tzv. velká novela zavedla i možnosti, aby soud rozhodl o povinnosti složit peněžní částku pro výživné splatné v budoucnu. A dále došlo k upuštění koncepce zajišťování jen běžného výživného tak, že novela v případech, kdy to majetkové poměry povinného rodiče připouštějí, považuje za odůvodněné potřeby dítěte i tvorbu úspor zabezpečujících zejména přípravu dítěte na budoucí povolání.

V zákoně o rodině není pojem výživného výslovně definován. Pojmy výživné a vyživovací povinnost jsou synonyma a lze je používat ve stejném smyslu. Ve starší literatuře se používají také pojmy alimenty či alimentární povinnost.

Učebnice Občanského práva hmotného III. svazek⁹⁴ definuje výživné jako označení majetkového souboru (věcí a jiných právních předmětů, o nichž platí, že jsou penězi ocenitelné), který poskytuje jedna osoba druhé proto, aby ji vyživovala, tj. aby uspokojovala její životní potřeby⁷³. Jinými slovy se výživným rozumí zabezpečování a úhrada osobních potřeb mezi osobami, které k sobě mají příbuzenský nebo jiný rodinný vztah. Důležitým znakem je, že jde o majetkovou hodnotu, která slouží k úhradě osobních potřeb a základem a důvodem tohoto plnění je existence určitého osobního, rodinného vztahu mezi oprávněným a povinným. Výživné tak má jednak majetkový aspekt (zabezpečování a úhrada potřeb) a jednak osobní aspekt (vztah mezi konkrétními osobami oprávněného a povinného).

Pojem výživného má v právní praxi i v právních předpisech dvojí význam a to širší a užší. V širším významu se výživným rozumí označení institutu rodinného práva, tedy označení pro souhrn práv a povinností, jež vyplývají z řady ustanovení právních předpisů. Tak jej používá i zákon o rodině v nadpise své části třetí. V užším významu se výživným označuje vlastní plnění, k němuž dochází na základě tohoto právního vztahu. Výživné je povinna poskytovat jedna osoba osobě druhé a to buď na základě rozhodnutí a podle rozhodnutí, jež bylo vydáno na základě zákona a podle pravidel jím stanovených, anebo na základě dohody, která byla uzavřena na základě zákona, a v souladu s touto dohodou.

Zákon č. 265/1949 Sb. o právu rodinném nepoužíval pojem „výživné“, nýbrž pojem „úhrada osobních potřeb.“ Tento pojem se však v právní praxi nevžil. Základní právní úprava výživného je v současné době obsažena v zákoně o rodině č. 94/1963 Sb., který nabyl účinnosti dnem 1. 4. 1964. Institutu výživného je věnována celá část třetí, § 85 - § 103 zákona o rodině. Tato část je rozdělena do šesti hlav, kde jednotlivé hlavy upravují jednotlivé druhy vyživovací povinnosti, z nichž hlava šestá, nazvaná „Společná ustanovení“, upravuje otázky společné všem druhům vyživovací povinnosti. Občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. lze podle ustanovení § 104 zákona o rodině použít jen tehdy, jestliže zákon o rodině nestanoví něco jiného. Právním předpisem, který upravuje procesní stránku stanovení a vymáhání výživného je občanský soudní řád č.

⁹⁴ Knappová, M. Švestka, J. Dvořák, J. a kol., Občanské právo hmotné 3, 4. aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI a.s., 2007, str. 150

⁷³ Knappová, M. Švestka, J. Dvořák, J. a kol., Občanské právo hmotné 3, 4. aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI a.s., 2007, str. 152

99/1963 Sb. Právní předpisy upravující výživné mají kogentní povahu. Nemohou být tedy měněny ani dohodou mezi oprávněným a povinným ani dohodou mezi více povinnými ani dohodou, kde by se strana oprávněná s povinným dohodla na vyloučení její vyživovací povinnosti. Jakékoli ujednání ohledně kogentní úpravy výživného jsou pod sankcí absolutní neplatnosti takových právní úkonů. Zejména jsou zakázány jakékoli jiné dispozice s hmotněprávním nárokem na výživné. Pro oprávněného jde o nezadatelné osobní právo a pro povinného jde o povinnost, která nemůže být ani omezena ani vyloučena.

Vyživovací povinnost a právo se vyznačují zvláštními znaky. Jde o jedny z mála povinností a práv, které v soukromoprávní oblasti vyplývají přímo ze zákona o rodině. Znamená to tedy, že k jejich vzniku není třeba právních úkonů, ale že vznikají pokaždé, když nastane stav, s nímž zákon spojuje existenci vyživovací povinnosti. Tato práva a povinnosti nemohou vzniknout každému, nýbrž pouze určitému okruhu osob stanoveným zákonem. Tyto osoby jsou spojeny buď svazkem příbuzenským, nebo manželským a to jak existujícím, tak i bývalým. V případě příspěvku na výživu neprovdané matky spočívá základ povinnosti v osobním (příbuzenském) vztahu mezi otcem dítěte, za kterého matka není provdána, a samotného dítěte. Nejde však o právo (či povinnost) osobní, nýbrž jde o právo (či povinnost) majetkové.

Vyživovací povinnost je nepřevoditelná a to ani právním úkonem povinného ani dohodou povinného a oprávněného. To znamená, že toto právo nelze přenést ani na straně oprávněného, ani na straně povinného na třetí osobu. Právo na výživné je též nepostupitelné.

Ustanovení § 98 odst. 1 zákona o rodině výslovně uvádí, že právo na výživné se nepromlčuje. Zákon o rodině zde vychází z obecnější úpravy této otázky v občanském zákoníku, takže při posouzení problematiky promlčení výživného je třeba přihlížet k oběma předpisům s tím, že ve smyslu ustanovení § 104 zákona o rodině bude mít občanský zákoník pouze podpůrnou platnost. Zákon o rodině rozlišuje promlčení práva na výživné a promlčení práva na jednotlivá opětuující se plnění výživného. Právo na výživné je nepromlčitelné, to znamená, že toto právo může být u soudu s úspěchem uplatněno bez ohledu na to, že delší dobu nebylo plněno. Do novely zákona o rodině provedené zákonem č. 259/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších zákonů, a některé další zákony platilo, že výživné pro

nezletilé děti lze uplatnit jak pro dobu budoucí, tak i 3 roky zpátky od zahájení řízení. Šlo-li však o výživné pro děti zletilé je možno jej přiznat pouze za dobu od zahájení řízení. Platila zde zásada „nemo pro praeterito alitur“ – výživné se neposkytuje za dobu minulou. Současné znění zákona o rodině však hovoří jinak. Ustanovení § 98 odst. 1 zákona o rodině uvádí: „Právo na výživné se nepromlčuje. Lze je však přiznat jen ode dne zahájení soudního řízení; u výživného pro děti i za dobu nejdéle tří let zpět od tohoto dne.“ Zákon zde již nerozlišuje děti zletilé a děti nezletilé. Promlčet se však mohou práva na jednotlivá opětuující se plnění výživného, tj. jednotlivé pohledávky, jakož i ostatní práva na peněžitá plnění vyplývající ze zákona o rodině. Zákon o rodině neobsahoval úpravu délky promlčecí doby. Bylo tedy třeba použít se zřetelem k ustanovení § 104 zákona o rodině ustanovení občanského zákona o promlčení. Uplatnila se zde tedy obecná úprava občanského zákoníku upravená v ustanovení § 110 odst. 3 občanského zákoníku, podle něhož se opětuující plnění promlčují ve třech letech. Pro výživné, které bylo soudním rozhodnutím přiznáno a které bylo splatné před právní mocí tohoto soudního rozhodnutí, se uplatnila promlčecí doba desetiletá ve smyslu ustanovení § 110 odst. 3 občanského zákoníku. V současné době zákon o rodině v ustanovení § 98 odst. 2 uvádí: „Bylo-li výživné pro děti přiznáno pravomocným rozhodnutím soudu, promlčují se opětuující se plnění po deseti letech; ustanovení § 110 odst. 3 občanského zákoníku se zde nepoužije.“

Právo na výživné dále nepřipouští započtení. Z uvedené zásady však existuje jedna výjimka. Započtení je možné dohodou proti pohledávce výživného, nejde-li však o výživné pro nezletilé dítě. V rámci této výjimky však nepřichází v úvahu započtení jednostranným právním úkonem. Posledním charakteristickým znakem plnění vyživovací povinnosti je, že se jedná o plnění, které je dlouhodobé a opakující se. Podle ustanovení § 97 odst. 1 zákona o rodině je výživné třeba platit v pravidelných opětuujících se částkách, které jsou splatné vždy na měsíc dopředu. Autorky publikace *Vyživovací povinnost*⁹⁵ považují toto ustanovení zákona o rodině jako kogentní. Je to především z toho důvodu, že je tak zajištěna pravidelnost plnění v přiměřených časových úsecích, měsících, a to s tím cílem, aby výživné bylo užíváno na průběžně nabíhající, přítomné potřeby. Takto rozložené výživné do měsíčních splátek také

⁹⁵ JUDr. Hana Nová – JUDr. Olga Těžká, *Vyživovací povinnost, Praktická příručka s judikaturou a vzory*, Linde Praha a. s., 1995, str. 24

umožňuje lépe a pružněji reagovat na změny v kritériích, které jsou rozhodující pro stanovení jeho výše.

Předmětem vyživovací povinnosti a práva na výživné je plnění výživného. Zákon o rodině upravuje v části třetí nazvané „Výživné“ předmět a povahu (kvalitu) toho, co se jako výživné plní, v jakém rozsahu (kvantitě) se plní a jakým způsobem a jak dlouho se plní. Výživným se rozumí všechno, co se poskytuje a přijímá za tím účelem, aby byly zajištěny osobní potřeby oprávněné osoby. Do základního okruhu potřeb oprávněné osoby zahrnujeme nejen stravu, ošacení, bydlení a další nezbytné každodenní potřeby především hmotné povahy, ale také potřeby duševní povahy, mezi které se řadí kulturní, sportovní a rekreační potřeby.

Povinnost poskytovat výživné bývá uložena rozhodnutím soudu. Na základě tohoto rozhodnutí soudu vznikne vzájemný právní vztah mezi tím, kdo má výživné poskytovat (osobou povinnou) a tím, komu má být výživné poskytováno (osobou oprávněnou). Česká právní úprava v zákoně o rodině rozsah výživného nestanoví. Neobsahuje ani obecné pravidlo, jak tento rozsah určit, ani výslovně neuvádí, co je třeba považovat za určující hlediska pro stanovení tohoto rozsahu. Obsahuje však pravidla, ze kterých vyplývá, k jakým skutečnostem je soud povinen při určení rozsahu vyživovací povinnosti přihlídnout. Těmito pravidly jsou jednak odůvodněné potřeby oprávněného a schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného. Soudcům též pomáhají i tabulky s doporučeným výživným s ohledem na věk dítě. Tyto však nestanoví výživné závazně, pouze k nim soudy přihlíží. Jde o základní skutečnosti, ze kterých soud v našem právním prostředí vychází při určení rozsahu vyživovací povinnosti. Kromě hodnocení těchto dvou skutečností, má soud povinnost zkoumat, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popř. zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika.

Podle mého názoru je současná právní úprava výživného v zákoně o rodině upravena vhodně a je správná. Ponechává totiž nezávislému soudu volné ruce při posuzování jednotlivých případů. Tyto případy jsou velice rozmanité a nebylo by správné, kdyby byl soud při posuzování rozsahu výživného svazován formálnějšími pravidly a to zejména s ohledem na vyvíjecí se společnost a stále se měnící potřeby jejích členů.

Jak jsem již výše uvedla jedním z charakteristických znaků plnění výživného je to, že se poskytuje opakovaně, setrvale a dlouhodobě. Zpravidla se plní v penězích a v pravidelných opakujících se částkách – dávkách. Zákon o rodině však umožňuje, aby za určitých podmínek bylo plnění v opakujících se dávkách nahrazeno z části nebo zcela jednorázovým plněním. A to zaprvé v případě výživného pro dítě, kdy soud může v případech zvláštního zřetele hodných svým rozhodnutím založit povinnost povinného složit peněžní částku pro výživné splatné v budoucnu (§ 97 odst. 2 zákona o rodině) Druhým případem je institut tzv. odstupného, jenž je upraven v § 94 odst. 2 zákona o rodině. Jeho využití je v dispozici samostatných stran. Spočívá v tom, že např. rozvádějící se nebo již rozvedení rodiče se mohou spolu dohodnout na tom, že povinný manžel uhradí veškeré v budoucnu splatné výživné jednorázově. Soud tedy nijak do této dohody nezasahuje, tento institut spočívá pouze na domluvě stran.

Česká právní úprava rozlišuje pět druhů vyživovacích povinností. Tím hlavním rozlišujícím kritériem je osobní status povinného a oprávněného a jejich vzájemný poměr. Zákon o rodině tedy upravuje následující vyživovací povinnosti:

- vzájemnou vyživovací povinnost rodičů a dětí
- vzájemnou vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými
- vzájemnou vyživovací povinnost manželů
- vzájemnou vyživovací povinnost rozvedených manželů
- právo neprovdané matky na příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů

Ačkoli každá právní úprava je více či méně ovlivněna a podmíněna mravními názory společnosti, je zřejmé, že v oblasti práva rodinného je vliv morálky nejintenzivnější. Je to dáno tím, že právo rodinné upravuje vztahy lidí, kteří si nejsou navzájem cizí a že jde o oblast rodinného života, který je ve značné míře regulován etickými normami. Mezi základní zásady, které ovlivňují celé naše rodinné právo a tím tedy i vyživovací povinnost, patří především zásada rovnosti muže a ženy, rovnosti dětí bez ohledu na jejich manželský a nemanželský původ, soulad zájmu rodiny a společnosti, rovné postavení osob povinných a oprávněných bez jakýchkoli výhod a výsad daných určitým postavením nebo stavem. Morální zásady se promítají i do ustanovení § 96 odst. 2 zákona o rodině, který stanoví, že výživné nelze přiznat v případě, že by to bylo v rozporu se zásadami morálky.

Jednotlivé druhy výživného mají určité společné, ale také odlišné znaky a navzájem si konkurují. Z hlediska pořadí jednotlivých druhů vyživovacích povinností při jejich vzájemné konkurenci považuje zákonodárce za společensky nejvýznamnější vyživovací povinnost rodičů k dětem. Zvláštní postavení a význam má především zajištění výživy nezletilým dětem. Neboť péče a uspokojování osobních potřeb nezletilých dětí je považována za součást péče o všestranný rozvoj nové generace, o kterou se dělí stát, občanské instituce a rodina. To je třeba v tomto směru odlišovat od výživného pro již zletilé dítě, ačkoli jejich právní úprava je v zásadě stejná. Přednost vyživovací povinnosti rodičů k nezletilým dětem se při vzájemném střetu vyživovací povinností projeví tím, že žádná z jiných vyživovacích povinností ji nemůže předejít. Tato přednost vyplývá jak z její společensko – ekonomické funkce, z příslušných předpisů procesních, které jednoznačně vyjadřují zájem společnosti na tomto výživném a to zvláštní procesní úpravou a také ze zvýšené pozornosti a ochrany, kterou jí věnuje platná trestněprávní úprava. Zvláštní postavení má také vyživovací povinnost mezi manžely, neboť je upravena v zákoně o rodině o poznání širším způsobem než ostatní vyživovací povinnosti. Ustanovení § 88 odst. 2 zákona o rodině stanoví pořadí vyživovací povinnosti mezi různými stupni příbuzenství. V tomto ustanovení však nejde o konkurenci různých druhů výživného, ale pouze o stanovení pořadí povinných osob.

Výživné může být také předmětem náhrady vyplývající z odpovědnostního vztahu v rámci institutu odpovědnosti za škodu způsobenou na zdraví. Podle ustanovení § 448 odst. 1 občanského zákoníku hradí odpovědný subjekt v případě smrti poškozeného formou peněžitého důchodu náklady na výživu pozůstalým, kterým zemřelý (povinný) výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat. Jedná se jak o osoby, kterým zemřelý (povinný) poskytoval jen doplňkové plnění, vždy však musí jít o plnění pravidelné, nikoliv příležitostné a dále se jedná o osoby, ke kterým měl zemřelý (povinný) jakýkoli druh vyživovací povinnosti uvedený v zákoně o rodině. V případě, že zemřelý plnil vyživovací povinnost na základě pravomocného rozsudku soudu, pak se při nároku na peněžité důchod dle § 448 odst. 1 občanského zákoníku vychází z částek stanovených v tomto rozhodnutí. Pokud takové rozhodnutí není, stanoví soud výši výživného v rámci řešení předběžné otázky.

V této rigorózní práci se však budu především zabývat dvěma druhy vyživovacích povinností, které mají přímou souvislost s rozvodem manželství. Těmi

jsou vyživovací povinnost rozvedených manželů a vyživovací povinnost rodičů k dětem. Částečně se však budu zabývat i vyživovací povinností mezi manžely, neboť předchozí existence manželství tvoří nezbytný předpoklad existence vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely. Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely se od vyživovací povinnosti mezi manžely liší a to nejen pokud jde o skutečnosti rozhodné pro vznik i zánik těchto povinností, nýbrž také pokud jde o jejich rozsah.

Učebnice Občanského práva hmotného svazek III.⁹⁶ uvádí, že i přesto, že v prvních čtyřech případech se mluví pouze o povinnosti a v jednom případě jen o právu, jsou ve všech pěti případech povinnost a právo ve vzájemné korelaci.

⁹⁶ Knappová, M. Švestka, J. a kol., Občanské právo hmotné 3, 4. aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI a.s., 2007, str. 160

7 VYŽIVOVACÍ POVINNOST ROZVEDENÝCH MANŽELŮ

Se zánikem manželství zanikají osobní i majetková práva a povinnosti manželů, včetně jejich vzájemné vyživovací povinnosti. Naopak však v souvislosti se zánikem manželství dochází ke vzniku některých nových práv a povinností mezi bývalými manžely. Pokud došlo k zániku manželství rozvodem, vznikají mimo jiné předpoklady k založení vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely. V současné době prudce klesá počet uzavíraných sňatků, jedním z důvodů tohoto trendu může být i obava z právních následků neúspěchů svého manželství a to například zrovna v podobě vyživovací povinnosti rozvedeného manžela. V minulosti byla vyživovací povinnost rozvedeného manžela označována jako příspěvek na výživu. Tento příspěvek na výživu byl poskytován velice sporadicky. V důsledku toho, byla tato povinnost poskytovat příspěvek na výživu omezena pouze na dobu 5 let po rozvodu. Pokud oprávněný ani po uplynutí této doby nenabyl schopnosti samostatně se živit, mohl soud tuto povinnost povinnému výjimečně prodloužit. Doba pěti let měla být podle tehdejších zákonodárců dostatečně dlouhá na to, aby osoba oprávněná začala být ekonomicky soběstačná. To znamená, že například žena starající se o malé dítě jej stačí umístit do mateřské školy a najít si zaměstnání. V praxi však často docházelo k tomu, že podmínky, které zde byly v době rozhodování o příspěvku, přetrvávaly i po uplynutí 5 let. Zákonem č. 132/1982, který novelizoval zákon o rodině, byla lhůta 5 let vypuštěna. Vyživovací povinnost tedy v současné době není časově omezena. Podle rozsudku Městského soudu 14 Co 523/98 ze dne 15. 12. 1998⁹⁷ lze uplatnit tuto vyživovací povinnost v rozsahu nyní platného zákona pouze v případě, že manželství oprávněného bylo rozvedeno po účinnosti tzv. velké novely zákona o rodině, účinné od 1. 8. 1998.

Touto velkou novelou zákona o rodině č. 91/1998, jež nabyla účinnosti k 1. 8. 1998, bylo do zákona vtěleno ustanovení § 93 o tzv. sankčním výživném, které chrání manžela, jenž se na porušení manželských povinností převážně nepodílel a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma. Další důležitou změnou bylo zavedení poskytnutí tzv. jednorázového výživného na základě smlouvy (§ 94 odst. 2 zákona o rodině).

⁹⁷ Rozsudek Městského soudu ze dne 15. 12. 1998, sp. zn. 14 Co 523/98, CODEXIS KONCIPIENT

Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely se výrazně odlišuje od vyživovací povinnosti mezi manžely a to zejména pokud jde o skutečnosti rozhodné pro vznik i zánik této povinnosti, tak také pokud jde o její rozsah.

Abych tyto rozdíly přiblížila, pak zde stručně popíši vyživovací povinnost mezi manžely, která je upravena v ustanovení § 91 zákona o rodině. Tato vyživovací povinnost vyplývá ze společenských funkcí rodiny a to především z její ekonomické funkce. Podle ustanovení § 18 a 19 zákona o rodině jsou manželé povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně si pomáhat, respektovat svoji důstojnost, vytvářet zdravé rodinné prostředí, společně pečovat o děti a především podle svých schopností, možností a majetkových poměrů pečovat o uspokojení potřeb rodiny. Vyživovací povinnost mezi manžely plyne z principu rovného postavení muže a ženy v manželství a vzniká ze zákona, ex lege, již samotným uzavřením manželství. Smyslem této povinnosti je vyrovnání nestejně životní úrovně manželských partnerů. Vyživovací povinnost mezi manžely vychází ze zásady dobrovolnosti, vzájemné pomoci, vzájemnosti a stejné životní úrovně mezi manžely, zatímco ostatní druhy vyživovacích povinností vždy vycházejí z určitého stupně odkázanosti oprávněné osoby na výživu.

V rámci řádně fungující rodiny nepovažují manželé své povinnosti k sobě za povinnosti právní, ale za plnění morálních zásad, je to pro ně zcela přirozené a plní to dobrovolně. Sám zákon o rodině dobrovolné plnění této vyživovací povinnosti předpokládá a vychází z ní. Pouze tam, kde manželé vůči sobě tyto povinnosti neplní, mohou být tyto vynuceny právní cestou.

Předpoklady pro vznik vzájemné vyživovací povinnosti mezi manžely lze dovodit ze zákona o rodině. Těmito předpoklady jsou právní existence manželství, nestejná životní úroveň manželů a soulad s dobrými mravy. Tato vyživovací povinnost tedy vzniká na základě zákona a trvá po celou dobu existence manželství až do jeho zániku. Neuplatní se však v manželství zdánlivém, neboť to nevyvolává vůbec žádné právní následky a to i v případě, že ještě nebylo soudem rozhodnuto, že zde manželství není. V případě soužití nesezdaných párů, byť by partneři spolu měli děti a žili spolu dlouhodobě ve společné domácnosti, vzájemná vyživovací povinnost nevzniká.

Vzájemná vyživovací povinnost mezi manžely se uplatní i tehdy, jestliže oba manželé jsou zásadně schopni uspokojovat své hmotné i kulturní potřeby, ale v rozdílné míře. To, zda manželé vedou nebo nevedou společnou domácnost, není podmínkou pro

tuto povinnost. Má to však význam pro způsob plnění této povinnosti. Pokud manželé žijí ve společné domácnosti, je vyživovací povinnost obvykle plněna naturálně, nikoli peněžitě. Důležité je, aby byla zachována již výše zmíněná stejná hmotná a kulturní úroveň obou manželů. Nejde však pouze o zajištění samostatné výživy oprávněného, ale i o poskytnutí prostředků k úhradě všech dalších osobních potřeb (kulturních, rekreačních, zdravotních apod.) Jak uvádí i autoři publikace České rodinné právo⁹⁸, výživné může být stanoveno i tak, aby si oprávněný manžel mohl vytvářet úspory, tudíž nemusí mít jen spotřební charakter. Zásada stejné životní úrovně obou manželů je důležitá nejen proto, že určuje rozsah stanovené vyživovací povinnosti, ale že i stanoví podmínky, za nichž tato vyživovací povinnost má být plněna a který z manželů ji má plnit. Vyplývá z ní totiž to, že manžel, který má vyšší realizovatelné příjmy, má vyživovací povinnost vůči manželovi, který tyto příjmy buď nemá vůbec anebo je má nižší. Smyslem je, aby jejich životní úroveň byla vyrovnána. Zásada stejné životní úrovně je dále modifikována i hledisky, které jsou uvedeny v ustanovení § 96 odst. 1 zákona o rodině, tzn. odůvodněnými potřebami a možnostmi a schopnostmi jak oprávněného, tak povinného. Vyplývá tak, kdo je oprávněným a kdo povinným, avšak není vyloučeno, že se situace změní a manželé si své pozice vymění. Při určování výživného mohou vzniknout pochybnosti o tom, do jaké míry a zda vůbec je plnění vyživovací povinnosti podmíněno plněním ostatních manželských povinností tak, jak jsou citovány v ustanovení § 18 zákona o rodině. Těmito povinnostmi jsou povinnost žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí. Autoři Komentáře⁹⁹ jsou toho názoru, že i když zákon neuvádí, že vyživovací povinnost je podmíněna plněním ostatních povinností manželů, nebylo by možné výživné přiznat vzhledem k ustanovení § 96 zákona o rodině. Je tedy třeba, aby soud v každém jednotlivém případě zkoumal, jak manžel požadující výživné sám plní nebo je ochoten plnit povinnosti vyplývající z manželství a na základě toho musí soud uvážít, zda je přiznání výživného v souladu se zásadami morálky nebo by jeho přiznání bylo v rozporu s dobrými mravy. Důvodem pro nepřiznání výživného je například bezdůvodné opuštění společné domácnosti,

⁹⁸ M. Hrušáková, Z. Králíčková, České rodinné právo, 3., přepracované a doplněné vydání, Doplněk, 1999, str. 112

⁹⁹ M. Holub, H. Nová, J. Sladká Hyklová, Zákon o rodině, komentář a předpisy související, 8. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 9. 2007, Linde Praha, a. s., str. 299

nemorální život jednoho z manželů či odsouzení jednoho z manželů za úmyslný trestný čin. Je však třeba, aby soud posuzoval tyto důvody ve spojitosti s dalšími okolnostmi. Je tedy třeba provádět celkovou analýzu vztahů mezi manžely, jejich vývoj a další okolnosti, které přispěly ke stavu, v němž se v té dané době manželství účastníků nachází. Neplnění však jen některé povinnosti uvedené v ustanovení § 18 zákona o rodině samo osobě není důvodem pro nepřiznání nároku manžela na výživné.

V zákoně o rodině nejsou zvláště upraveny podmínky, za nichž se lze domáhat toho, aby byla vyživovací povinnost určena soudem. Nárok na stanovení výživného soudem je tu vždy, pokud manžel neplní svou vyživovací povinnost dobrovolně a to buď vůbec anebo v rozsahu nedostatečném z hlediska požadavku na stejnou životní úroveň obou manželů. Výživné mezi manžely lze stanovit nejdříve ode dne zahájení řízení. Soud při svém rozhodování vychází z poměrů a ze zjištění výše příjmů ke dni svého rozhodování. V řízení musí být prokázáno jakou hmotnou a kulturní úroveň oba manželé mají, jakým způsobem je uspokojována, jaké jsou objektivně jejich potřeby a jaké jsou jejich příjmy a výdaje. Nepřihlíží ke změnám, které ještě nenastaly. Pokud nastane podstatná změna poměrů buď ve schopnostech anebo možnostech některého z manželů anebo v jejich odůvodněných potřebách a pokud se tak dostane životní úroveň manželů do určitého nepoměru, je tu možnost na návrh jednoho z manželů podat soudu návrh na změnu rozhodnutí o stanovení výživného. Plnění vyživovací povinnosti přichází zpravidla v penězích, ale je možné, aby tato povinnost byla zčásti plněna péčí o domácnost. Právo na výživné zaniká dnem právní moci rozsudku o rozvodu.

Domnívám se, že současná právní úprava výživného mezi manžely je, tak jak ji upravuje náš zákon o rodině, právní úpravou spravedlivou, prospěšnou a v evropských zemích zcela obvyklou. Jak jsem již výše uvedla, hlavním cílem a účelem institutu vyživovací povinnosti mezi manžely je zajištění zásadně stejné životní úrovně oběma manželům a tím i naplnění společenské, ekonomické a biologické funkce rodiny. Vyživovací povinnost mezi manžely má přednost před všemi ostatními vyživovacími povinnostmi. Výživné je tedy třeba nejdříve požadovat vůči manželovi.

Vyživovací povinnost jako majetkové právo manželské je spjata se společným jměním manželů a to především proto, že součástí úpravy společného jmění manželů je i otázka nakládání s finančními zdroji, které manželé získávají v průběhu manželství. Podle ustanovení § 143 občanského zákoníku, jak jsem již v rigorózní práci několikrát

zmínila, je ve společném jmění manželů vše, co bylo kterýmkoli z manželů nabyto za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem. Do společného jmění manželů tedy patří i pracovní a jiné obdobné příjmy získané jedním z manželů. Z toho vyplývá, že vyživovací povinnost mezi manžely může být hrazena pouze z příjmů, které patří do společného jmění manželů. Autoři publikace *Vyživovací povinnost*¹⁰⁰ však chápou výživné především jako právo osobní povahy, byť jde o plnění majetkové. Zatímco společné jmění manželů je právem majetkovým. Tyto dva instituty tedy fungují naprosto samostatně, i když jsou vzájemně provázané.

Uvedla jsem, že vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely se od vyživovací povinnosti mezi manžely zásadně liší. Avšak i v rámci této vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely zákon o rodině vycházel ze zásady dobrovolnosti, vzájemnosti plnění a rovnosti subjektů, tak jako u vyživovací povinnosti mezi manžely. Pro tuto vyživovací povinnost však zákon o rodině používá jinou terminologii, jiné předpoklady pro její uplatnění a také jiný rozsah plnění. Zásadní odlišnost i od ostatních vyživovacích povinností spočívá v tom, že společenskoekonomickým základem zde není trvajícím a existujícím příbuzenský nebo jiný osobní vztah. Základem je totiž vztah, který již zanikl. Avšak ačkoli rozvodem manželství došlo k zániku manželského vztahu, spojuje bývalé manžele řada záležitostí, neboť společně prožili část života. To je asi také důvodem, proč zákon o rodině s tímto zaniklým osobním vztahem spojuje vyživovací povinnost.

Výživné rozvedeného manžela je upraveno v části třetí, hlavě IV. zákona o rodině v § 92 - § 94. Účelem tohoto právní institutu je v podstatě snaha vyrovnat nestejně možnosti zabezpečit si přiměřenou životní úroveň, zmírnit tak dopad nestejně ekonomické úrovně manželů, která nastala v důsledku rozvodu. Oproti vyživovací povinnosti manželů, kde má být v první řadě zajištěná zásadně stejná životní úroveň manželů, má tedy vyživovací povinnost rozvedeného manžela nižší rozsah. Předpokladem pro uplatnění práva na výživné rozvedeného manžela je ta skutečnost, že se oprávněný není schopen sám žít. V praxi jde zejména o ženy. Tento jev nazývají některé publikace jako tzv. feminizaci chudoby¹⁰¹. Jednak jde o mladé ženy, které jsou

¹⁰⁰ JUDr. Hana Nová – JUDr. Olga Těžká, *Vyživovací povinnost, Praktická příručka s judikaturou a vzory*, Linde Praha a. s., 1995, str. 147

¹⁰¹ M. Hrušáková, Z. Králíčková, *České rodinné právo*, 3., přepracované a doplněné vydání, Doplněk, 1999, str. 140

většinou na mateřské dovolené či v důsledku péče o malé dítě pracují jen na částečný úvazek. Stejně tak však může jít i o ženy starší, které pečí o děti a domácnost ztratily svou původní kvalifikaci a nejsou schopny si zajistit svou výživu prací nebo svým důchodem. Jde i o ženy, jejichž nepříznivý zdravotní stav jim nedovoluje pracovat. Oproti ženám, které nebyly ve svazku manželském, mají rozvedené ženy s dětmi velkou výhodu. Neprovdaná matka s dětmi nemá nárok na výživné rozvedeného manžela. Často se tak matka s dětmi ocitá ve svízelné finanční situaci, kdy otec dětí jí pouze posílá výživné na děti. V tomto případě se rozvedená manželka ocitá v lepším postavení.

Vyživovací povinnost rozvedeného manžela nevzniká jako následek rozvodu manželství automaticky. Musí být nejdříve splněny určité předpoklady, proto, aby mohl oprávněný manžel dostávat výživné. Prvním klíčovým předpokladem je, že oprávněný manžel není schopen se sám živit. Znamená to tedy, že oprávněný je v tzv. stavu odkázanosti na výživu. Dle judikatury (R 3/78) se za osobu odkázanou na výživu považuje osoba pečující o dítě mladší tří let nebo o dítě starší, avšak invalidní nebo vyžadující zvláštní péči, osobu nemocnou, osobu, která ztratila kvalifikaci v důsledku péče o domácnost a děti v průběhu déle trvajících manželství atd. Uplatňují se zde tedy určité sociální zřetele. Jak uvádí učebnice občanského práva hmotného 3. díl¹⁰² důvody neschopnosti sám se živit nemusí souviset přímo s osobou potřebného (jeho věkem, zdravotním stavem a neschopností vykonávat soustavnou pracovní činnost z důvodu péče o malé děti apod.). Mohou mít však i objektivní povahu spočívající např. v nedostatku vhodných pracovních příležitostí v místě nebo v nedostatku míst v dětském zařízení v místě bydliště. Pro posouzení toho, zda manžel, který se domáhá výživného, je či není schopen své potřeby uhradit, nestačí jen zjištění stupně jeho pracovní neschopnosti, ale je nutné přihlídnout i k jeho výdělkovým a majetkovým možnostem. Z uveřejněné judikatury vyplývá, že schopnost rozvedeného manžela živit se sám neurčují toliko jeho výdělečné schopnosti a možnosti, nýbrž i jeho majetkové poměry. V rámci této úvahy zda a do jaké míry je nutná výživa rozvedeného manžela zajištěna z vlastního majetku, přihlídnou soud k celkovým poměrům rozvedeného manžela, k druhu majetku, k účelu, jemuž je určen apod. I kdyby manžel, který není jinak schopen sám sebe živit, získal na základě dohody o vypořádání společného jmění

¹⁰² Knappová, M. Švestka, J. a kol., Občanské právo hmotné 3, 4. aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI a.s., 2007, str. 169

větší finanční hotovost, mohl by zásadně podle judikatury žádat výživné po svém rozvedeném manželovi, pokud by druhý manžel měl schopnosti a možnosti mu výživné poskytovat. Z rozhodovací praxe soudů vyplývá, že rozvedený manžel nemůže být nucen zpeněžovat svůj majetek, který slouží k zabezpečení přiměřeného životního standardu, aby byl schopen uspokojovat své potřeby. Judikát R 3/76¹⁰³ uvádí, že neschopnost rozvedeného manžela sám se živit není dána jen jeho zdravotním stavem a neschopností pracovat, ale může spočívat i v jiné objektivní okolnosti, jakou je např. péče o invalidní dítě nebo dítě vyžadující stálou péči. Dle R 21/78¹⁰⁴ sama skutečnost, že rozvedená manželka nebo manžel pobírá invalidní důchod, nestačí pro závěr o tom, že rozvedená manželka je schopna sama se živit, pokud z tohoto důvodu není s to uhradit vedle nutných nákladů na stravování také další nezbytné životní potřeby. Pokud povinný manžel není schopen vyživovat druhého, bude se muset potřebný rozvedený manžel nejdříve obrátit na své děti, poté na své rodiče, popř. i na další příbuzné v linii přímé. Dle judikátu R 37/94¹⁰⁵ se rozvedená manželka nemůže úspěšně domáhat uložení povinností přispívat na její výživu vůči rodičům jejího bývalého manžela. Mezi ní a rodiči manžela tu nejde o příbuzenský poměr podle ustanovení § 88 zákona o rodině.

Rozvedený manžel nemá nárok na uhrazení všech životních potřeb, ale pouze na dosažení toho, aby byla zajištěna jeho přiměřená výživa. Rozvedený manžel tedy nemá nárok na zachování stejné životní úrovně, jakou měl za trvání manželství, není zde tedy požadavek na stejnou hmotnou a kulturní úroveň jako u vyživovací povinnosti mezi manžely. Předchozí právní úprava, tj. před novelou zákona o rodině č. 91/1998, opravňovala bývalého manžela pouze k příspěvku na „nutnou obživu“, což často vedlo k výkladu, že jde pouze o příspěvek na stravování. To však bylo pozdější judikaturou vyvráceno a tento pojem byl vykládán tak, že jde nejen o příspěvek na stravování, ale i na další nezbytné životní potřeby. Přiměřenou obživou v současném pojetí rozumíme nejen nezbytné náklady na stravování, ale též na uspokojování dalších nezbytných potřeb rozvedeného manžela, vyplývající z jeho věku, zdravotního stavu a způsobu života. Nemůže se tedy jednat pouze o úhradu nákladů na nejzákladnější životní

¹⁰³ R 3/76, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek vydávaná Nejvyšším soudem ČSFR, Nejvyšším soudem ČR a Nejvyšším soudem SR (v době do 31. 12. 1992) a Nejvyšším soudem ČR (od 1. 1. 1993)

¹⁰⁴ R 21/78, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek vydávaná Nejvyšším soudem ČSFR, Nejvyšším soudem ČR a Nejvyšším soudem SR (v době do 31. 12. 1992) a Nejvyšším soudem ČR (od 1. 1. 1993)

¹⁰⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 4. 1992, sp. zn. 5 Cz 11/92

potřeby, jakými jsou strava a bydlení, ale zároveň nejde o zajišťování nadstandardní úrovně.

Druhým předpokladem pro vznik vyživovací povinnosti rozvedeného manžela je to, aby oprávněný manžel požádal svého bývalého manžela o poskytování výživného a to podle jeho schopností, možností a majetkových poměrů. Pokud by oprávněný manžel svého bývalého manžela nepožádal, ke vzniku vyživovací povinnosti by nedošlo. Nebyla – li by tato schopnost dána, pak se potřebný rozvedený manžel bude muset obrátit nejdříve na své děti a poté rodiče a další příbuzné v linii přímé. Tato povinnost tedy nevzniká bez návrhu oprávněného. Bývalí manželé se mohou na poskytování výživného dohodnout anebo může jeden z nich podat žalobu na soud. Ustanovení § 92 odst. 1 zákona o rodině dohodu jak písemnou, tak ústní upřednostňuje, neboť je to nejjednodušším a také nejlepším řešením dané situace. Ne vždy jsou však vztahy mezi bývalými manžely natolik dobré, aby se byli schopni rozumně a bez negativních emocí dohodnout. Rozsudek Nejvyšší soudu ČR ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 135/2004¹⁰⁶ stanoví, že pokud se manželé dohodnou na tzv. nesporném rozvodu, pak dohoda o výživném nepatří mezi obligatorní náležitosti tohoto druhu rozvodu. Pokud by však tato dohoda o výživném byla přikládána k návrhu na rozvod manželství podle ustanovení § 24a zákona o rodině, pak by musela mít písemnou formu a musely by na ní být ověřeny podpisy účastníků. Taková to dohoda pak nabývá účinnosti dnem právní moci rozsudku o rozvodu manželství a je právním důvodem plnění výživného v jejím smyslu. Soud v tomto případě nerozhoduje o výživném, pouze bere dohodu ve věci vyživovací povinnosti na vědomí. Pokud by v rámci nesporného rozvodu, byla vedle smlouvy o vypořádání vzájemných majetkových poměrů a práv a povinností společného bydlení pro dobu po rozvodu upravena i vyživovací povinnost rozvedeného manžela, bylo by možno považovat nesporný rozvod za komplexní řešení osobních i majetkových vztahů založených manželstvím.

Velmi praktickým je ustanovení § 94 odst. 2 zákona o rodině. Toto ustanovení uvádí: „Právo na výživné zanikne též poskytnutím jednorázové částky na základě písemné smlouvy.“ Je zde tedy možnost, aby povinný uzavřel s oprávněným písemnou smlouvu o poskytnutí jednorázové částky na zaplacení všech v budoucnu splatných částek výživného rozvedeného manžela. Povinný rozvedený manžel se tak jednou

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyšší soudu ČR ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 135/2004, CODEXIS KONCIPIENT

provždy zbaví povinnosti platit výživné. Jsem toho názoru, že tuto smlouvu mohou rozvedení manželé uzavřít jak kdykoli po rozvodu manželství, tak i v rámci tzv. nesporného rozvodu, kdy tato smlouva bude začleněna do smlouvy koncipované ve smyslu § 24a odst. 1 písm. a) zákona o rodině. V západních zemích se o tomto institutu hovoří jako o tzv. odstupném. Právo na výživném však nezaniká uzavřením smlouvy o odstupném, nýbrž až zaplacením dohodnuté částky a to bez ohledu na to, kdy k tomu dojde. Institut tzv. odstupného však má své výhody i nevýhody. Je na účastnících, aby zvážili veškerá rizika. Častokrát je velmi obtížné správně odhadnout přiměřenou výši částky výživného. Na druhé straně však oprávněný získá větší finanční obnos, se kterým může naložit podle své vůle a povinný se tak nadobro vyrovná s touto povinností. Účastníci řízení musejí zvážit veškerá rizika a výhody s tímto spojená, např. nezaručenost stálosti vysokých příjmů u povinného. Důležitou roli zde hrají osobní a psychologické aspekty. Z této smlouvy uzavřené mezi rozvedenými manžely bude možno žalovat na plnění, nebude-li povinnost z ní vyplývající, tedy zaplacení dohodnuté částky, splněna dobrovolně.

Jak jsem se již zmínila, není reálné, aby manželé vždy dosáhli shody ohledně výživného. Vztahy mezi rozvedenými manžely jsou jen zřídka kdy na takové úrovni, aby manželé byli schopni přistupovat k těmto záležitostem s nadhledem a v klidu. Pokud tedy k dohodě nedojde, je nezbytné, aby se oprávněný rozvedený manžel se svým návrhem obrátil na místně příslušný soud. Tímto soudem je dle ustanovení § 85 občanského soudního řádu obecný soud účastníka, proti němuž návrh směřuje, tímto obecným soudem je soud, v jehož obvodu má fyzická osoba bydliště a nemá-li bydliště, okresní soud, v jehož obvodu se zdržuje. Výživné rozvedeného manžela může být přiznáno pouze na návrh. Řízení není možné zahájit z úřední povinnosti. Pokud oprávněný manžel svého bývalého manžela nepožádá, ke vzniku vyživovací povinnosti nedojde. Návrh na výživné musí mít obecné náležitosti stanovené příslušným ustanovením občanského soudního řádu. Měl by obsahovat vylíčení rozhodujících skutečností a označení důkazů. V návrhu na určení výživného se uvádějí zejména údaje o tom, zda a kdy bylo manželství pravomocně rozvedeno, proč není žalobce schopen sám se živit a jaké jsou osobní, majetkové a výdělkové poměry obou manželů. Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 4. 2006, sp. zn. 30 Cdo

2694/2005¹⁰⁷ požaduje-li žalobkyně peněžité plnění uplatněné ve sporném řízení o určení výživného na rozvedeného manžela, musí být jasně a přesně udána peněžitá částka, kterou žádá a již je soud v řízení i při rozhodování vázán. Tímto judikátem se zaobírá i měsíčník Právní rádce¹⁰⁸, jehož autoři uvádí, že žaloba na plnění dle ustanovení § 80 písm. c) občanského soudního řádu, jakou žaloba na výživné bezesporu je, není přesná ani určitá, jestliže žalobkyně učiní výši plnění závislou na „úvaze soudu“. V takovém případě jde o vadu petitu žaloby, která brání pokračování v řízení. Soud může výživné přiznat nejdříve ode dne zahájení řízení, tj. od podání návrhu. Nárok na výživné musí existovat nejpozději v době vyhlášení rozsudku. Soudy při samostatných jednáních provádějí důkazy výslechem účastníků a svědků, listinnými důkazy či znaleckými posudky. Zpravidla si i vyžádají spisy o rozvodu manželství. Právo na výživné rozvedeného manžela je samostatným právem a není tedy podmínkou pro jeho přiznání ta skutečnost, že po dobu trvání manželství existovala mezi manžely soudem určená vyživovací povinnost.

Domnívám se, že nedostatkem současné právní úpravy výživného rozvedeného manžela je, že zde chybí jakékoli časové omezení pro podání žaloby ve vztahu k rozvodu manželství. Je tedy možné, že by výživné mohlo být oprávněným rozvedeným manželem požadováno i po uplynutí několika let od rozvodu manželství. Bylo by tedy vhodné do zákona o rodině vložit ustanovení, které by obsahovalo lhůtu, ve které by mohl oprávněný rozvedený manžel úspěšně podat žalobu o přiznání výživného. Zamezilo by se tak určité právní nejistotě, které může být povinný rozvedený manžel vystaven.

Třetím předpokladem pro vznik práva na výživné rozvedeného manžela je to, že povinnému rozvedenému manželovi to umožňují jeho schopnosti, možnosti a majetkové poměry. Jak stanoví Učebnice Českého rodinného práva¹⁰⁹ soud při posuzování možností a schopností povinného musí vycházet s ohledem na ustanovení § 96 odst. 1 zákona o rodině z tzv. potenciality namísto fakticity. Při zkoumání schopností, možností a majetkových poměrů žalovaného soud zkoumá dle zmíněného ustanovení § 96 zákona o rodině to, zda se žalovaný nevzdal bez důležitého důvodu vhodnějšího

¹⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2694/2005, CODEXIS KONCIPIENT

¹⁰⁸ Právní rádce č. 02/2007, str. 19

¹⁰⁹ M. Hrušáková, Z. Králíčková, České rodinné právo, 3., přepracované a doplněné vydání, Doplněk, 1999, str.143

zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, případně zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Pokud tedy bývalý manžel je podnikatelem, soud nebude přihlížet k tomu, že je formálně ve ztrátě. Stejně tak bude postupovat i u žalobce. Nebude tedy soudu stačit pouze to, že žalobce je evidován na úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání. Soud by měl v praxi zkoumat a vyžádat si od příslušného úřadu práce potvrzení o volných místech, která odpovídají pracovní kvalifikaci žalobce. Soud by se měl snažit zjistit, zda zde je objektivní nemožnost získat zaměstnání nebo žalobce jen o zaměstnání nemá zájem. Důvody neschopnosti sám se živit mohou být jak subjektivní - způsobené věkem, zdravotním stavem, neschopností vykonávat pracovní činnost z důvodu péče o dítě, tak i objektivní, tj. nedostatek vhodných příležitostí v místě bydliště či nedostatek pracovním míst v regionu. Pokud i sám žalovaný rozvedený manžel je odkázán na výživu, pak se může oprávněný manžel obrátit s výživným na své děti podle § 87 zákona o rodině nebo na své předky podle § 88 zákona o rodině.

Posledním předpokladem pro vznik práva na výživné rozvedeného manžela je ustanovení § 96 odst. 2 zákona o rodině, které stanoví, že výživné nelze přiznat, bylo – li by v rozporu s dobrými mravy. Jde o tzv. omezující ustanovení zákona o rodině. Podle mého názoru se toto ustanovení snaží zabránit nespravedlnostem, které mohou v případě soudních sporů bývalých manželů vzniknout. Soud by se tedy měl při jednání zabývat jak příčinami, které vedly k rozvratu manželství, tak i dalším chováním rozvedeného manžela. Soudci si zpravidla vyžadují spisy o rozvodu manželství, ze kterých čerpají. V praxi to znamená, že pokud by například manželka, která žádá o výživné, zavinila rozvod manželství nevěrou s jiným mužem, nemělo by jí být výživné přiznáno. Jak jsem však uvedla, je třeba, aby se soud zabýval také chováním oprávněného rozvedeného manžela po rozvodu manželství. Dle Komentáře¹¹⁰ tak závěr soudu v tomto směru musí vycházet vždy ze zhodnocení chování manžela v průběhu celého manželství ve všech souvislostech, s přihlédnutím k plnění povinností, které jsou obsaženy v ustanovení § 18 zákona o rodině. Nelze však toto ustanovení aplikovat automaticky, je třeba posoudit každý případ zvlášť, posouzení pojmu dobré mravy tedy záleží na jednotlivých případech a soudci.

¹¹⁰ M. Holub, H. Nová, J. Sladká Hyklová, Zákon o rodině, komentář a předpisy související, 8. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 9. 2007, Linde Praha, a. s., str. 305

Výživné rozvedeného manžela se ve většině případů plní v penězích a tak je i vyčíslena jeho hodnota. V případech, kdy rozvedení manželé spolu stále žijí ve společné domácnosti, tzn., pokud vedou společný život a společně hradí náklady na domácnost, je možné a není to vyloučeno, aby výživné bylo hrazeno i zčásti nebo zcela naturálním způsobem. Tento způsob úhrady může být založen výlučně jen na dohodě rozvedených manželů. Soud vždy stanoví pevnou peněžitou částku, kterou je vyjádřen rozsah této vyživovací povinnosti.

Výše zmíněnou novelou zákona o rodině z roku 1998 bylo zavedeno tzv. sankční výživné, které je upraveno v § 93 odst. 1 zákona o rodině a stanoví, že „*soud může rozvedenému manželovi, který se porušením manželských povinností na rozvratu manželství převážně nepodílel a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma, přiznat proti jeho bývalému manželovi výživné ve stejném rozsahu, jako je vyživovací povinnost mezi manžely podle § 91 odst. 2.*“ Ustanovení § 93 odst. 2 zákona o rodině dále uvádí, že toto výživné může být přiznáno pouze na dobu tří let od rozvodu manželství. Jde o ustanovení chránící oprávněného manžela. Tento nárok je tedy podmíněn tím, že musí být kumulativně splněny dvě podmínky. První podmínkou je, že se oprávněný rozvedený manžel na rozvratu manželství převážně nepodílel porušením manželských povinností. Druhou podmínkou je, že oprávněnému manželovi byla rozvodem způsobena závažná újma. Pokud jsou tyto dvě podmínky splněny, pak bude mít oprávněný rozvedený manžel nárok na zásadně stejnou životní úroveň jako ten manžel, který se na rozvratu manželství převážně podílel. Nárok na toto výživné je časově omezeno na dobu tří let od právní moci výroku soudu o rozvodu manželství. Soud může ve výroku rozhodnutí o výživném stanovit lhůtu, po kterou bude sankční výživné vypláceno, pokud ji soud nestanoví, platí, že nárok na sankční výživné zanikne uplynutím tří let. V případě změny poměrů může dojít i ke dřívějšímu skončení tohoto výživného. Nárok na sankční výživné je spojen především s rozvodem manželství podle § 24b zákona o rodině, tj. s tzv. sporným rozvodem. Toto ustanovení uvádí: „*Návrhu na rozvod, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma, soud nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství. Jestliže však manželé spolu nežijí po dobu delší než tři roky, soud manželství rozvede, jsou-li splněny podmínky § 24.*“ Tento způsob rozvodu zavedla

novela zákona o rodině č. 91/1998 Sb. Pokud tedy soud manželství po uplynutí stanovené lhůty rozvede, lze manžela, kterému tím byla způsobena újma, chránit tím, že po dobu nejdéle tří let od rozvodu manželství mu bude přiznáno výživné v té výši, která by odpovídala vyživovací povinnosti mezi manžely. Autoři Komentáře¹¹¹ spojují sankční výživné s rozvodem manželství dle ustanovení § 24b zákona o rodině a podle jejich názoru nelze výživné v této výši přiznat v těch případech, bylo-li manželství rozvedeno před 1. 9. 1998, a to i kdyby byly splněny podmínky ustanovení § 24b zákona o rodině. Podle jiných autorů publikací o zákoně o rodině není spojitost sankčního výživného s ustanovením § 24b obligatorní. Například autoři Českého rodinného práva¹¹² se domnívají, že ustanovení § 93 zákona o rodině najde své uplatnění i v souvislosti s rozvodem podle § 24 zákona o rodině. Dále se domnívají, že vzhledem k tomu, že ustanovení § 24a odst. 1 písm. a) zákona o rodině hovoří pouze o případné vyživovací povinnosti, lze se tak domnívat, že i v případě nesporného rozvodu je možné počítat s širším rozsahem vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely. Sama jsem toho názoru, že sankční výživné lze přiznat i v jiných případech rozvodu, než jen rozvodu podle ustanovení § 24b zákona o rodině.

Právo na výživné rozvedeného manžela zaniká kromě běžných důvodů, jakými jsou např. pominutí stavu odkázanosti, ztráta schopnosti výživné poskytovat, i na základě zvláštních důvodů. Dle ustanovení § 94 zákona o rodině jsou těmito zvláštními důvody – uzavření nového manželství či smrt povinného manžela a poskytnutí jednorázové částky na základě písemné smlouvy (tj. odstupného). Jakmile uzavře oprávněný manžel nové manželství, nastupuje automaticky vzájemná vyživovací povinnost mezi manžely, založená na zásadě stejné životní úrovně obou manželů. Pokud povinný manžel zemře, nepřechází tato jeho povinnost na dědice. Speciálním případem zániku vyživovací povinnosti je uzavření smlouvy o poskytnutí jednorázové částky a její skutečné vyplacení.

¹¹¹ M. Holub, H. Nová, J. Sladká Hyklová, Zákon o rodině, komentář a předpisy související, 8. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 9. 2007, Linde Praha, a. s., str. 310

¹¹² M. Hrušáková, Z. Králíčková, České rodinné právo, 3., přepracované a doplněné vydání, Doplněk, 1999, str. 145

8 VYŽIVOVACÍ POVINNOST RODIČŮ VŮČI DĚTEM

Nejdůležitější a nejvýznamnější vyživovací povinností je vyživovací povinnost rodičů k dětem. Prostřednictvím této povinnosti se zajišťuje zdravý vývoj příští generace. Výživou dítěte se rozumí opatrování všech životních potřeb pro jeho všestranný rozvoj a to jak po stránce fyzické, tak po stránce duševní. Společensko-ekonomická funkce této vyživovací povinnosti spočívá především v tom, že se týká každého dítěte. Ostatní vyživovací povinnosti jsou vesměs spojeny s určitou situací oprávněného, která odůvodňuje poskytování úhrady osobních potřeb. Vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí je upravena v zákoně o rodině v části třetí, hlavně první, ustanovení § 85 až § 87. Zákon o rodině tuto povinnost vzhledem k její důležitosti klade na přední místo před všechny ostatní druhy vyživovací povinnosti a i obsahově se v řadě ustanovení tato povinnost liší od ostatních vyživovacích povinností.

Základním předpokladem a podmínkou pro vyživovací povinnosti mezi rodiči a dětmi je, aby zde existovalo příbuzenství v linii přímé v prvním stupni. S existencí tohoto příbuzenství je vždy spjata tato vyživovací povinnost. Za trvání tohoto vztahu nejsou rodiče zproštěni své vyživovací povinnosti ani tehdy, jsou-li jejich rodičovská práva omezena dle ustanovení § 44 odst. 1,2 zákona o rodině, anebo jestliže byli rodičovských práv zbaveni dle ustanovení § 44 odst. 3 zákona o rodině. Ani odnětí dítěte z výchovy rodičů podle ustanovení § 45 zákona o rodině nezpůsobuje zánik vyživovací povinnosti. Další podmínkou pro tuto povinnost je, že dítě není schopno samo se živit. Vzhledem k tomu, že po narození dítěte je splnění této podmínky dáno automaticky, má její stanovení význam především pro trvání vyživovací povinnosti v období před dosažením zletilosti, popř. po jejím překročení.

Z povahy výživného rodičů vůči dětem vyplývá, že povinným je rodič a oprávněným je jeho dítě. Pojem „rodič“ je třeba chápat ve smyslu právním, tj. že jím je osoba, která má postavení rodiče podle právního řádu. Jak uvádí Učebnice občanského práva hmotného 3. díl¹¹³, oba rodiče, jsou – li známi a jsou-li na živu, mají vyživovací povinnost vůči svému dítěti a to bez ohledu na to, zda jim rodičovská zodpovědnost náleží, popř. jsou v jejím výkonu nějak omezeni. Jejich povinnost je sice společná, není však shodná ani společná a nerozdílná. Každý z rodičů plní vyživovací povinnost za

¹¹³Knappová, M. Švestka, J. a kol., Občanské právo hmotné 3, 4. aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI a.s., 2007, str. 161

sebe. Nejde tedy o solidární závazek. Výše podílu každého z rodičů je určována jeho možnostmi a schopnostmi a tento podíl není stabilní, nýbrž je proměnlivý, neboť v průběhu doby se mění hlediska, která jsou rozhodující pro rozsah výživného ve smyslu § 96 odst. 1 zákona o rodině. Podle rozsudku Nejvyššího soudu R 35/69¹¹⁴ pokud jeden z rodičů se objektivně ocitne v takové situaci, že svou vyživovací povinnost nemůže plnit, vzroste podíl druhého rodiče, pokud to odpovídá jeho možnostem a schopnostem, aniž by tento podíl měl nárok na úhradu podle § 101 zákona o rodině.

Za rodiče nelze považovat jen biologické rodiče dítěte, nýbrž také ty, jejichž rodičovství k dítěti vyplývá z rozhodnutí soudu o osvojení. Má-li dítě pouze matku a otec je neznámý, má vyživovací povinnost k dítěti pouze matka. Pokud dítě nemá žádného z rodičů, vzniká vyživovací povinnost prarodičům dítěte. Není rozhodné, zda rodiče dítěte jsou či nejsou manžely. Pro faktické plnění vyživovací povinnosti a způsob tohoto plnění, stejně tak pro existenci či neexistenci povinnosti soudu rozhodnout o vyživovací povinnosti je ovšem důležité, zda rodiče žijí spolu ve společné domácnosti nebo zda žijí odděleně. Jak již bylo uvedeno výše, výživné je právem osobní povahy a předpokládá vždy rodinně právní poměr mezi účastníky. S osobním vztahem jako základem vyživovací povinnosti souvisí i to, že jde o nárok, který nelze převést na jiného, nelze se ho vzdát či s ním jinak disponovat.

Pokud jde o podmínky vyživovací povinnosti, zákon o rodině nerozlišuje mezi zletilými a nezletilými dětmi. Vyživovací povinnost vzniká tedy okamžikem narození dítěte, popř. ode dne právní moci rozhodnutí o osvojení, a trvá do té doby, dokud dítě není schopno samo se živit. Zletilost zde tedy nemá význam, stejně tak ani způsobilost uzavřít pracovní smlouvu. Neexistuje tak žádná věková hranice, jejímž dosažením by tato vyživovací povinnost bez dalšího zanikla. Soud v těchto případech spíše zkoumá, zda přiznání výživného těmto dětem, které již nabyly zletilosti, není v rozporu s „dobrymi mravy“. Soud tedy především zjišťuje, zda dítě opravdu studuje nebo má tak závažné zdravotní potíže, že se nemůže živit samo. K tomuto problému se vyjádřil i Ústavní soud ve svém rozhodnutí č. III ÚS 606/04¹¹⁵, kde uvádí: „ Rozpor s dobrými mravy jako důvod nepřiznání výživného dle § 96 odst. 2 zákona o rodině je spjat

¹¹⁴ R 35/69, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek vydávaná Nejvyšším soudem ČSFR, Nejvyšším soudem ČR a Nejvyšším soudem SR (v době do 31. 12. 1992) a Nejvyšším soudem ČR (od 1. 1. 1993)

¹¹⁵ rozsudek Ústavního soudu České republiky č. 606/04 ze dne 15. 9. 2005

s jednáním osoby, která se přiznání výživného domáhá a nikoliv s jednáním osob jiných, ať již povinných tj. těch, vůči kterým směřuje nárok na plnění vyživovací povinnosti, anebo osob třetích.“

Dosažení zletilosti má význam pouze z hlediska procesního. Do 18 let věku dítěte může být řízení o výživném zahájeno i bez návrhu, po dosažení zletilosti již pouze na návrh oprávněného. Byl – li návrh podán před dosažením zletilosti a během řízení se stane nezletilý zletilým, pak nadále rozhoduje soud péče o nezletilé, avšak již zletilý má samostatné postavení. To znamená, že má práva a povinnosti jako každý dospělý účastník. Musí být vyslechnut, musí mu být doručováno, má právo podat odvolání atd.

Ustanovení § 85 odst. 1 zákona o rodině uvádí: „*Vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá do té doby, pokud děti nejsou samy schopny se živit.*“ Dítě je schopno samo se živit ve chvíli, kdy je způsobilé zajišťovat si ze svého své odůvodněné potřeby. Věková hranice se tedy v praxi u jednotlivých dětí bude značně různit. Některé dítě bude schopno samo se živit již po ukončení odborného učiliště, tj. v 18 letech, jiné až po dostudování vysoké školy. Z tohoto ustanovení zákona o rodině však nelze vyvodit závěr, že rodič nezletilého dítěte, které není schopno samo se živit, nemá vůči němu vyživovací povinnost a že tato povinnost mu vznikne až soudním rozhodnutím, ani že vyživovací povinnost zaniká vždy, jakmile dítě dosáhne jakýchkoli výdělečných schopností a možností. Rozsudek R 100/67¹¹⁶ uvádí, že schopnost dítěte k tomu, aby se samo živilo, není závislá na dosažení určité věkové hranice, není tedy důvodem k tomu, aby bylo plnění vyživovací povinnosti rodiče k dítěti omezováno předem dosažením určité věkové hranice dítěte a to např. nabytím zletilosti. Autorky publikace *Vyživovací povinnost*¹¹⁷ uvádí, že tato vyživovací povinnost by měla být přeci jen limitována určitou věkovou hranicí, neboť i v případě např. vědecké přípravy na budoucí povolání nemůže trvat neomezeně dlouho. Dle názoru autorek by měly soudy akceptovat hranici 26 let, danou předpisy sociálními, alespoň jako kritérium obecné.

Zdrojem finančních prostředků, ze kterých dítě své odůvodněné potřeby získává, zpravidla bývá odměna za pracovní či jinou výdělečnou činnost. Jakou činnost

¹¹⁶ R 100/67, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek vydávaná Nejvyšším soudem ČSFR, Nejvyšším soudem ČR a Nejvyšším soudem SR (v době do 31. 12. 1992) a Nejvyšším soudem ČR (od 1. 1. 1993)

¹¹⁷ JUDr. Hana Nová – JUDr. Olga Těžká, *Vyživovací povinnost*, Praktická příručka s judikaturou a vzory, Linde Praha a. s., 1995, str. 105

si dítě zvolí, závisí především na jeho fyzických a psychických předpokladech. Rozsudek R 74/69¹¹⁸ uvádí, že schopnost nezletilého dítěte se samostatně živit nelze posuzovat jen se zřetelem k dosažení k věku a stupni tělesné a duševní vyspělosti, ale i se zřetelem k tomu, jak je nezletilé dítě po mravní a charakterové stránce připraveno – jmenovitě výchovným působením rodičů - podílet se svou činností na společensky užitečné práci. Je – li nutné zařazení dítěte vzhledem k jeho nedostatkům v jeho chování do výchovného zařízení (ústavní nebo ochranné výchovy), v němž dítě nemá možnost opatřit si prostředky k obživě vlastní prací, není dítě schopno živit se samo a trvá vyživovací povinnost rodičů k němu. Není rozhodné, že se dítě živilo před umístěním do výchovného zařízení samo a že již nebyly dány zákonné podmínky pro plnění vyživovací povinnosti rodičů k němu. Rodiče dítěte jsou odpovědní za všestranný duševní i tělesný rozvoj svého dítěte a měli by proto dbát o to, aby dítě našlo zdroj své obživy v takovém oboru, pro který má jejich dítě schopnost a nadání a v němž se může náležitě uplatnit. V případě, že se dítě po ukončení středoškolských studií uchází o studium na vysoké škole a neuspěje z důvodu omezeného počtu uchazečů a poté nastoupí do zaměstnání se záměrem ucházet se o studium na vysoké škole další rok, je třeba vycházet z toho, že schopnost dítěte živit se samo není definitivní vzhledem k jeho možnostem, schopnostem a nadání. Pokud tedy v dalším roce uspěje v přijímacím řízení a začne vysokou školu studovat, vyživovací povinnost rodičů k němu se obnoví. Vždy je však třeba na druhé straně posoudit možnosti a schopnosti rodičů. Jiná situace nastává, pokud dítě přeruší studium vysoké školy a nastoupí do zaměstnání, které mu umožňuje samostatně se živit. Kdyby se postupem času dítě rozhodlo, že práci přeruší za účelem studia, jímž chce nabýt kvalifikaci pro jiné povolání, neobnovuje se zásadně tato vyživovací povinnost. Soudní praxe v současné době bere při svém rozhodování v úvahu širší souvislosti mezi vykonávaným povoláním a novým studiem, zabývá se a hodnotí důvody přerušování studia a další okolnosti, které jsou významné pro zhodnocení společenského dopadu věci a preferují zájem dítěte na zvýšení své kvalifikace. V souvislosti s rozšiřujícími se možnostmi doplnění vzdělávání a kvalifikace řeší soudy otázku, zda je určitý typ vzdělání již nadstandardním doplňováním znalostí bez návaznosti na budoucí povolání nebo zda se ještě jedná o přípravu na budoucí povolání. Pro toto rozhodování může být důležité, zda je určitá instituce, na které dítě studuje,

¹¹⁸ R 74/69, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek vydávaná Nejvyšším soudem ČSFR, Nejvyšším soudem ČR a Nejvyšším soudem SR (v době do 31. 12. 1992) a Nejvyšším soudem ČR (od 1. 1. 1993)

zařazena do sítě škol Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR či zda se jedná o prezenční studium či kombinované nebo dálkové a umožňuje tak dítěti pracovní zařazení.

Jinou okolností, která může ovlivňovat stanovení rozsahu vyživovací povinnosti je vlastní příjem oprávněného. Je nutné, aby příjem oprávněného přinášel trvalý nebo dlouhodobý užitek.

Vyživovací povinnost k dítěti, které se nemůže samo živit z důvodu svého nepříznivého zdravotního stavu, také není časově omezena. Je však třeba vzít v úvahu přiznání invalidního důchodu. Pokud si tedy dítě není schopno zajistit kvůli svému zdravotnímu stavu vlastní obživu, má se za to, že jeho potřeby jsou zajištěny dávkami státní sociální podpory tak, jak to uvádí zákon č. 100/1988 Sb. o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších zákonů. Dítě si však nemusí své odůvodněné potřeby zajišťovat pouze z finančních prostředků z výdělečné činnosti. Existují situace, kdy je dítě dostatečně zajištěno prostředky, které plynou z výnosu vlastního majetku a to jak zděděného, tak darovaného. V dnešní době je zcela běžné, že dítě je vlastníkem nemovitostí, cenných papírů atd. Aby takovýto majetek mohl ovlivnit rozsah vyživovací povinnosti, musí přinášet trvalý nebo dlouhodobý užitek. V tomto případě se dá mluvit o výhodnějším postavení oprávněného, nelze však s odkazem na to, že odůvodněné potřeby oprávněného jsou kryty příjmy z jeho majetku, vyživovací povinnost k dítěti neplnit. Při rozhodování soudu o výši výživného však soud nepřihlíží např. k prostředkům, které dítě získalo z titulu náhrady škody či z pojistné smlouvy. Rozsudek R 76/68¹¹⁹ uvádí, že ojedinělý příjem dítěte (např. v době školních prázdnin), které se jinak připravuje studiem na budoucí povolání, neovlivňuje zpravidla vyživovací povinnost rodičů.

Komentář¹²⁰ uvádí, že pod pojem „živit se“ se přiřazuje i uspokojování potřeby bydlení. Právo bydlet u rodičů vyplývá z rodinných vztahů, jakož i z povinnosti rodičů starat se o děti, pokud ty nejsou schopny se samy živit. Autoři komentáře se domnívají a vyplývá to i z celkového společenského mínění, že i po zániku vyživovací povinnosti

¹¹⁹ R 76/68, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek vydávaná Nejvyšším soudem ČSFR, Nejvyšším soudem ČR a Nejvyšším soudem SR (v době do 31. 12. 1992) a Nejvyšším soudem ČR (od 1. 1. 1993)

¹²⁰ M. Holub, H. Nová, J. Sladká Hyklová, Zákon o rodině, komentář a předpisy související, 8. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 9. 2007, Linde Praha, a. s., str. 275

rodičů vůči dětem jsou děti oprávněny užívat byt svých rodičů a to na základě vztahu rodině právního.

Vyživovací povinnost jako právo osobní povahy zaniká smrtí oprávněného i smrtí povinného. Dále zaniká okamžikem, kdy je dítě schopno samo se živit. Zaniká však i z jiných důvodů a to např. uzavřením manželství za předpokladu, že manžel oprávněného dítěte je schopen plnit svou vyživovací povinnost mezi manžely, dále pak osvojením dítěte nebo jeho zrušením či např. popřením otcovství. Při osvojení dítěte přechází vyživovací povinnost na osvojitele právní mocí rozsudku o osvojení. Právní mocí rozsudku o popření otcovství k dítěti zaniká vyživovací povinnost tohoto otce k dítěti. Rozsudek Nejvyššího soudu R 52/68¹²¹ uvádí, že v rozhodnutí, jímž je žalovaný určen otcem nezletilého dítěte, upraví soud zpravidla nejen výživu, ale i výchovu dítěte dle ustanovení § 113 odst. 2 občanského soudního řádu. Při rozhodování o vyživovací povinnosti žalovaného k dítěti, k němuž předtím úspěšně popřel otcovství manžel matky, je třeba vycházet z toho, že byl manžel matky považován až do pravomocného skončení řízení o popření otcovství za otce dítěte a trvala jeho vyživovací povinnost k dítěti. Z tohoto důvodu je úkolem soudu nejprve zjišťovat, v jakém rozsahu plnil manžel matky na výživu dítěte a teprve podle těchto zjištění rozhodnout o vyživovací povinnosti žalovaného. Neúčinnost rozhodnutí o výživném pro nezletilé dítě proti otci je pak důvodem pro zastavení výkonu rozhodnutí podle ustanovení § 268 odst. 1 písm. b) občanského soudního řádu, a to i v případě, že se rozhodnutí, které je podkladem výkonu, stalo neúčinným až po nařízení výkonu rozhodnutí. Pokud dítě uzavře manželství, vzniká vyživovací povinnost mezi manžely. Tato vyživovací povinnost předchází jak vyživovací povinnost dětí, tak i vyživovací povinnost rodičů. Rodiče přispívají dítěti, které uzavřelo manželství pouze v případě, kdy vyživovací povinnost nemůže plnit manžel vzhledem ke svým omezeným schopnostem a možnostem. Nárok na výživné je nárokem majetkové povahy. Ve věcech výživného je případný nedoplatek na výživném ke dni smrti povinného pohledávkou oprávněného vůči pozůstalosti. Tato vyživovací povinnost nepřechází na dědice. Zemře-li jeden z rodičů dítěte, je k výživě povinen druhý z rodičů. Pokud ani ten nemůže poskytovat výživné, přechází vyživovací povinnost na předky rodičů.

¹²¹ R 52/68, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek vydávaná Nejvyšším soudem ČSFR, Nejvyšším soudem ČR a Nejvyšším soudem SR (v době do 31. 12. 1992) a Nejvyšším soudem ČR (od 1. 1. 1993)

V naší společnosti by mělo být samozřejmé, že rodiče dítěte plní svou vyživovací povinnost k dětem dobrovolně. Naše právní úprava dobrovolné plnění předpokládá a upřednostňuje. Při normálním chodu věcí je zpravidla vyživovací povinnost plněna formou přímé osobní péče o dítě a uhrazováním jeho osobních potřeb. Pokud však jeden z rodičů svou zákonnou vyživovací povinnost ke svému dítěti neplní, pak o této povinnosti rozhodne soud. Platit výživné tak zaváže toho z rodičů, kterému dítě nebylo svěřeno do výchovy. Soudy o této povinnosti nejčastěji rozhodují v souvislosti s rozvodem. Než totiž dojde k samotnému rozvodu rodičů, musí nabýt právní moci rozsudek o úpravě poměrů k nezletilým dětem, jehož součástí je i určení výše výživného. Nežijí – li tedy rodiče nezletilého spolu, může soud určit částku, kterou má ten nebo onen z nich platit na výživu nezletilého dítěte, jen bylo-li zároveň rozhodnuto, komu je dítě svěřeno do výchovy nebo byla-li schválena dohoda rodičů o jeho výchově. Občas soudy rozhodují o vyživovací povinnosti i u rodičů, kteří žijí v manželství ve společné domácnosti a jeden z rodičů svou vyživovací povinnost k nezletilým či zletilým dětem neplní. Pokud jde o nezletilé děti, jejichž rodič nebo oba rodiče nepřispívají na výživu, pak úkolem státu je, aby těmto nezletilým dětem zajistil potřebnou ochranu. Jakmile soud zjistí, že rodiče nebo rodič neplní svou vyživovací povinnost dobrovolně, je oprávněn zahájit řízení i bez návrhu. Soud je oprávněn přiznat výživné pro dítě i za dobu nejdéle tří let zpětně od tohoto dne. Jde o výjimku z ustanovení § 98 odst. 1 zákona o rodině, neboť toto ustanovení uvádí, že výživné lze přiznat pouze ode dne zahájení řízení. Zákon o rodině tak nezletilému dítěti dříve poskytoval zvýšenou zákonnou ochranu, neboť nezletilé dítě není schopno hájit své zájmy, tak jako již zletilé děti. Jak jsem však již výše uvedla, novelou zákona o rodině z roku 2008 došlo ke změně ustanovení a v zákoně se již nehovoří o nezletilém dítěti, ale o dítěti. Soud tedy ve svém rozhodnutí vždy stanoví den, který je rozhodný pro začátek povinnosti plnit. Pokud jde o dítě je rozhodný den, od kterého přestal rodič dobrovolně výživné platit, ledaže by od tohoto dne uplynula doba delší než 3 roky. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 3. 1966, sp. zn. 5 Cz 10/66¹²² uvádí, že jestliže je určována vyživovací povinnost za dobu minulou, pak nesmí být opomenuto zjištění, jaké částky byly rodičem na výživném již poskytnuty, zda tyto částky odpovídaly hlediskům uvedeným v § 96 odst. 1 zák. o rod., zda rodič nepřispíval případně na

¹²² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 3. 1966, sp. zn. 5 Cz 10/66, CODEXIS KONCIPIENT

výživu nezletilých dětí i jinak, např. naturálně, což by bylo nutno též zhodnotit. Přitom by ovšem bylo nutno uvážit, zda nešlo pouze o příležitostná plnění v době styku otce s dětmi, která by svou povahou nepřekračovala výdaje, jež nelze na výživné započítat proto, že šlo o běžné dárky, či jiná podobná plnění, která nesměřovala k uspokojování odůvodněných potřeb nezletilých dětí.

Pro rozsudek je rozhodující stav v době vyhlášení podle ustanovení § 154 odst. 1 občanského soudního řádu. Jakákoli ujednání rodičů, podle nichž by vyživovací povinnost k dítěti přejímal jen jeden z rodičů a druhý z rodičů by byl této povinnosti zproštěn, je vůči dítěti právně neúčinné. Stejně tak je i vůči dítěti právně neúčinné ujednání mezi rodiči a třetí osobou, dle kterého by vyživovací povinnost k dítěti přejímala za rodiče jiná osoba.

Ustanovení § 96 odst. 1 zákona o rodině uvádí dvě základní hlediska pro stanovení výše výživného, která se vztahují na všechny druhy výživného. Těmito hledisky jsou odůvodněné potřeby oprávněného a možnosti a schopnosti povinného. Tato dvě hlediska nelze posuzovat izolovaně a vykládat je jedno bez druhého. Odůvodněné potřeby závisí do značné míry na možnostech a schopnostech rodičů a mohou se lišit i u dětí stejného věku a srovnatelných fyzických a duševních vlastností. Hlavním úkolem soudu při rozhodování o výživném je tedy určit jeho výši, tak aby tato výše nejlépe odpovídala odůvodněným potřebám dítěte. Při určování výše výživného soud vychází ze zákonného ustanovení § 85 odst. 2 zákona o rodině, podle něhož mají oba rodiče povinnost přispívat na výživu svých dětí podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Toto ustanovení dále uvádí, že dítě se má podílet na životní úrovni svých rodičů. Speciálním kritériem pro určení výše výživného je ustanovení § 85 odst. 3 zákona o rodině, které uvádí, že při určení rozsahu vyživovací povinnosti se přihlíží k tomu, který z rodičů a v jaké míře osobně pečuje o dítě. Žijí-li rodiče spolu, přihlédně se i k péči rodičů o společnou domácnost.

Dle publikace *Vyživovací povinnost*¹²³ se odůvodněnými potřebami dítěte rozumí náklady na krytí osobních potřeb dítěte a to jak potřeb hmotných, tak potřeb kulturních. Odůvodněné potřeby jsou však u každého dítěte individuální a liší se dle okolností každého konkrétního případu. Závisí tedy především na věku dítěte, zdravotním stavu dítěte a na způsobu a obsahu jeho přípravy na budoucí povolání.

¹²³ JUDr. Hana Nová – JUDr. Olga Těžká, *Vyživovací povinnost, Praktická příručka s judikaturou a vzory*, Linde Praha a. s., 1995, str. 73

S přibývajícím věkem se potřeby každého dítěte zvyšují, především v souvislosti s nástupem na základní školu, střední školu a s přibývajícím koníčky atd. Nejčastějšími důvody pro zvýšení stanoveného výživného bývá přechod od kojeneckého věku do věku předškolního, nástup na základní školu a nástup na střední školu spojený s pubertálním vývojem dítěte. Všechny tyto události ovlivňují rozsah i obsah potřeb a tím dochází k jejich zvyšování. Pokud se týká nejmenších dětí jejich potřeby lze obvykle redukovat na zajištění jejich vlastní výživy, popř. výbavičku, pleny atd. V tomto období plní matka svou vyživovací povinnost k němu výlučně výkonem osobní péče o ně. Odůvodněné potřeby vzrůstají především s nástupem dítěte do základní školy. Rodič mající dítě ve výchově vynakládá nemalé prostředky na výlohy bezprostředně související se školní docházkou, s jeho vzděláním a jeho mimoškolními aktivitami. Dalším významným mezníkem pro náhlý růst potřeb je období dospívání dítěte, s ním spojená puberta a nástup na střední školu. Přibývají tak náklady spojené s přípravou na budoucí povolání, dochází k fyzickému růstu dítěte spojenému s nákupem nového oblečení atd. Mnoho středních škol v současné době vyžaduje po rodičích dětí nemalé finanční částky, které jsou vynakládány jak na učebnice, pomůcky, ale i aktivity související se školní docházkou. Nemalé náklady jsou pak vynakládány i na koníčky, kterým se některé děti věnují na vysoké úrovni.

Další okolností ovlivňující odůvodněné potřeby dítěte je jeho zdravotní stav, fyzické i psychické dispozice, vloh a zaměření. Výživné by mělo být vždy stanoveno v takové výši, aby dle možností krylo všechny potřeby dítěte, které jsou prospěšné k všestrannému rozvoji jeho osobnosti.

Celkový rozsah vyživovací povinnosti k dítěti určují schopnosti a možnosti rodičů ve spojení s odůvodněnými potřebami dítěte. Zároveň se tak i vyjadřuje míra, jak se každý z rodičů na této povinnosti má účastnit, tzn. se vyjadřuje jeho individuální podíl. To, že každý z rodičů přispívá na výživu společného dítěte podle svých schopností, možností a majetkových poměrů, musí soud posuzovat u každého z rodičů samostatně. Jeho úkolem tedy je, aby při jednání zjistil pravidelné příjmy a výdaje obou rodičů, odůvodněné potřeby dítěte, jeho zdravotní stav, koníčky a jejich nákladnost. Schopnosti a možnosti rodiče se posuzují zejména proto, aby soud zjistil jakého výdělku, anebo jiných příjmů může rodič dosáhnout. Posouzení návrhu na určení výživného pro nezletilé, ale i zletilé děti je věcí volné úvahy soudu odvislé od posouzení

možností a schopností osoby k výživě povinné a odůvodněných potřeb osoby oprávněné. Rodiče dítěte jsou povinni soudu veškeré své příjmy prokázat a předložit také doklady pro zhodnocení svých majetkových poměrů. Při rozhodování soudu o výši výživného jsou především směrodatné dvě věci a to věk a náklady dítěte a dále příjem toho z rodičů, jemuž je výživné stanovováno.

Pro zjištění možností a schopností povinných rodičů soudy vychází z údajů o věku rodičů, jejich kvalifikaci, zdravotním stavu, počtu dalších vyživovacích povinností. Schopnosti rodiče dosáhnout určitého výdělku či příjmu jsou dány především okolnostmi rázu subjektivního, možnosti rodiče jsou dány okolnostmi rázu objektivního. Jak uvádí publikace *Vyživovací povinnost*,¹²⁴ pak za schopnosti rodiče považuje především jeho vlastnosti tělesné a duševní, tedy jeho zdatnost, zdraví, vlohy a nadání, získané zkušenosti i vzdělání. Na základě těchto schopností rodiče je třeba posoudit nikoli obecnou schopnost rodiče pracovat v jakémkoli zaměstnání, ale jeho speciální schopnost vykonávat určité povolání anebo několik povolání určitého druhu. Schopnosti k výkonu určitého povolání však mohou být uplatněny pouze v rámci objektivně existujících společenských možností.

Pokud je rodič bez práce, přihlíží se i k míře nezaměstnanosti v daném regionu, možnosti využití schopnosti kvalifikace vzhledem ke konkrétně existujícím podmínkám, možnostem rekvalifikace atd. Je nutno přihlížet k tomu, zda povinná osoba nepracuje z příčin objektivních, tj. z důvodu špatného zdravotního stavu či nezaviněné nezaměstnanosti anebo z vlastního rozhodnutí a vlastní neschopnosti si místo hledat. Důkazní řízení je v těchto záležitostech složité, neboť je nutno zjišťovat a hodnotit nejen faktickou situaci, ale i objektivní příčiny a okolnosti. Soud se musí zabývat jejich celkovou majetkovou situací, vlastnictvím nemovitostí, automobilů a dalším majetkem, aby tak zjistil životní úroveň povinného. V současné době je velké množství lidí, kteří nepracují a to zejména pro to, že skutečně nemohou najít žádné pracovní uplatnění. V době ekonomické krize spousta společností, zaměstnávajících mnoho zaměstnanců, ukončily svou činnost a v některých regionech je míra nezaměstnanosti opravdu vysoká. Pokud má osoba povinná pracovní omezení z důvodu svého zdravotního stavu či je v předdůchodovém věku, pak je její možnost pracovního zařazení o to menší. Soudy v těchto případech spolupracují s příslušnými úřady práce a zkoumají, zda je dotyčná

¹²⁴ JUDr. Hana Nová – JUDr. Olga Těžká, *Vyživovací povinnost, Praktická příručka s judikaturou a vzory*, Linde Praha a. s., 1995, str. 76

osoba vedena v evidenci daného úřadu práce, který rozhoduje o přiznání příspěvku v nezaměstnanosti, vznáší dotazy na volná místa odpovídající kvalifikaci povinného atd. Výživné lze přiznat i z příjmů získaných tímto způsobem. Výše výživného tím však bude ovlivněna. Spousta nezaměstnaných se v dnešní době u soudů odvolává na ekonomickou krizi a s tím související nemožnost najít odpovídající práci, často to však bývají pouze účelová tvrzení. Pokud je v určitém regionu, např. v Praze, míra nezaměstnanosti nízká a povinný tvrdí, že práci nemůže najít, neměl by soud toto akceptovat.

Naše právní úprava vychází ze zásady tzv. potenciality příjmů nikoli fakticity příjmů. To znamená, že pro posouzení výživného bude rozhodující výdělek či příjem, jehož by rodič mohl dosáhnout, kdyby řádně využíval své schopnosti, nikoli výdělek, který fakticky dosahuje proto, že tyto své schopnosti řádně nevyužívá. Soudy si pak prostřednictvím úřadu práce zjistí, kolik je volných pracovních míst pro kvalifikaci povinného a jakých příjmů může dosahovat. Pokud jsou tedy dány společenské možnosti umožňující povinnému vykonávat povolání, které odpovídá jeho schopnostem, je třeba, aby soud zjistil, zda rodič skutečně svých schopností plně využívá. Pro soud pak bude rozhodující výdělek či příjem povinného, jehož by rodič mohl reálně dosáhnout, kdyby řádně využíval své schopnosti, nikoli tedy výdělek, který fakticky dosahuje proto, že tyto své schopnosti nevyužívá řádně.

Povinný rodič nevyužívá své schopnosti například tehdy, kdy vykonává méně kvalifikovanou práci, než ke které má vzhledem ke svým možnostem a schopnostem předpoklady a je zde reálná možnost dosahovat vyšších výdělků na kvalifikovanější práci, kterou povinný nevyužívá, aniž by k tomu měl vážný důvod. Pokud se tedy povinný rodič spokojí s méně placenou prací, která ani neodpovídá jeho kvalifikaci, pak je třeba, aby soud bral za základ posouzení rozsahu jeho vyživovací povinnosti možný vyšší výdělek. Povinný rodič nevyužívá své schopnosti i v případě kdy, sice povinný zastává zaměstnání odpovídající jeho kvalifikaci, avšak porušuje pracovní kázeň a neplní řádně své pracovní povinnosti, což se odráží i ve výdělcích, kterých dosahuje.

Zákon o rodině pamatuje na případy, kdy povinný rodič změní bez vážného důvodu své zaměstnání a z lépe placeného zaměstnání přejde na zaměstnání s menší odměnou za práci. Ustanovení § 96 odst. 1 zákona o rodině mimo jiné uvádí: „*Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného zkoumá soud, zda se*

povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika.“ V těchto případech je třeba, aby soud zkoumal a posoudil důvody, které povinného rodiče vedly ke změně zaměstnání. Těmito důvody může být zdravotní stav povinného, změna bydliště, organizační důvody aj. Rozsudky Nejvyššího soudu České republiky R 101/67¹²⁵ a R 27/70¹²⁶ uvádí, že pouze tehdy, není-li dán důležitý důvod změny zaměstnání, je třeba při vyměření výživného vycházet z předchozího výdělku povinného.

Řada osob pracuje také tzv. „na černo“, nelegálně, nejsou ani v pracovním poměru, ani nejsou vedeni v evidenci úřadu práce. Zde je pak velmi důležité, aby soudy vycházely z jejich celkových majetkových poměrů. Dalším častým jevem je, že někteří rodiče jsou zaměstnání v řádném pracovním poměru, avšak od zaměstnavatele dostávají mnohem vyšší výplatu, než činí jejich evidenčně vedená a vykazovaná mzda. Tento způsob hospodaření, kdy zaměstnavatelé nevykazují část svých příjmů a výdajů, poškozuje nejen samotného zaměstnance a to vzhledem k jeho zdravotnímu a sociálnímu pojištění, ale poškozuje tím především děti. Je třeba, aby soud poté vedl velmi důkladné dokazování a zjistil, jakými částkami přispívali povinní na úhradu potřeb rodiny v době, kdy spolu rodiče ještě žili a společně hospodařili. Opět je třeba, tak jak i uvádí zákon o rodině, zaměřit se na majetkové poměry povinného. Zda nevlastní nějakou nemovitost, drahý automobil a jakým způsobem tráví volný čas, zda jezdí na luxusní dovolené atd.

Při stanovení rozsahu výživného je zvažována i existence majetku povinného ve smyslu ustanovení § 85 odst. 2 a § 96 odst. 1 zákona o rodině. Zákon č. 91/1998 Sb., který novelizoval zákon o rodině, rozšířil kritéria pro stanovení vyživovací povinnosti rodičů k dětem z dosavadních možností a schopností též o zjišťování majetkových poměrů. Majetek, který přináší povinnému rodiči určitý výnos anebo úsporu nákladů ovlivňuje celkový životní standard povinného, proto je třeba jej zvažovat a přihlížet k němu. Neboť kdyby tento rodič žil s dítětem ve společné domácnosti, podílelo by se dítě spolu se svým rodičem na výhodách, který tento majetek přináší. Tímto majetkem

¹²⁵ R 101/67, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek vydávaná Nejvyšším soudem ČSFR, Nejvyšším soudem ČR a Nejvyšším soudem SR (v době do 31. 12. 1992) a Nejvyšším soudem ČR (od 1. 1. 1993)

¹²⁶ R 27/70, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek vydávaná Nejvyšším soudem ČSFR, Nejvyšším soudem ČR a Nejvyšším soudem SR (v době do 31. 12. 1992) a Nejvyšším soudem ČR (od 1. 1. 1993)

nejčastěji bývá rodinný domek, který umožňuje bezplatné bydlení či jiná nemovitost. Naproti tomu např. sbírka obrazů nepřináší bezprostřední užitek z hlediska vynakládání nákladů na osobní potřeby. Podle ustanovení § 85 odst. 2 zákona o rodině se má dítě právo podílet na životní úrovni svých rodičů, tedy i na majetkových výhodách svých rodičů. Pokud tedy rodič získá nějakou majetkovou výhodu, ať v rámci dědění, darem či výhrou, lze k ní při stanovení výživného přihlídnout. Podle ustanovení § 96 odst. 1 zákona o rodině soud přihlíží k majetkovým možnostem povinného i tehdy, když se vzdá určitého majetkového prospěchu bez důležitého důvodu. Pokud se povinný rodič vzdá dědictví, využije tak svého zákonného práva odmítnout dědictví podle ustanovení § 463 odst. 1 občanského zákoníku. Další situací, která by neměla být považována za vzdání se majetkového prospěchu bez důležitého důvodu, je pokud se povinný rodič vzdá majetkového prospěchu proto, že s jeho získáním souvisí i určitá činnost, která leží mimo okruh jeho zájmů. Ustanovení § 96 odst. 1 zákona o rodině tak směřuje především na ty případy, kdy se povinný určitého majetkového prospěchu vzdal právě proto, aby z něho neměl prospěch i oprávněný. Pokud toto bude zjištěno, musí se to projevit i při stanovení výživného.

Nutnost zjišťovat majetkové poměry vyplynula ze společenské reality. Povinné osoby totiž často poukazyvaly na to, že nemají dostatek finančních prostředků k placení výživného, ačkoli z jiných důkazů předložených u soudu vyplynulo, že celková suma majetku povinného je značná. Proto je nutné, aby soudy nebraly v úvahu jen skutečně dosahované příjmy povinného, ale aby přihlédly i k movitému majetku povinného, např. ke šperkům, ke starožitnostem, k luxusnímu automobilu, k dovoleným atd. Pokud jde o vlastnictví drahých automobilů, soudům se osvědčila spolupráce s orgány evidujícími motorová vozidla, které soudu sdělí nejen tovární značku a rok výroby vozidla, ale také datum, kdy jej povinný nabyl do svého vlastnictví. Majetkové poměry tak lze zajistit různými důkazními prostředky a to výslechem svědků, listinnými důkazy, šetřením na místě atd.

Existuje řada nálezů Ústavního soudu, které zdůrazňují vázanost soudu povinností zjišťovat výši příjmů rodičů. Nález Ústavního soudu III. ÚS 511/05¹²⁷ zdůrazňuje, že při určení rozsahu vyživovací povinnosti soud přihlíží k tomu, který z rodičů a v jaké míře o dítě osobně pečuje a dále poukazuje na to, že při posouzení

¹²⁷ nález Ústavního soudu ČR č. 511/05 ze dne 16. 3. 2006

majetkových poměrů rodičů je nutné přihlídnout nejen k fakticky dosahovaným příjmům rodiče, ale i k celkové hodnotě jeho movitého a nemovitého majetku a způsobu života, resp. k životní úrovni.

V nález Ústavního soudu IV. ÚS 257/05¹²⁸ je konstatováno, že ústavněprávní základ ochrany rodiny a rodičovství je obsažen v čl. 32 Listiny základních práv a svobod, konkrétně pak v čl. 32 odst. 4 Listiny, a tento článek garantuje rodičům právo pečovat a vychovávat děti a naopak dětem zajišťuje právo na rodičovskou výchovu a péči. Systematické zařazení tohoto práva do kategorie práv hospodářských a sociálních se pak nutně musí odrazit v interpretaci tohoto práva a to nikoliv jako práva rodičů a dítěte na to, aby státní moc nezasahovala do rodinné péče, nýbrž naopak i tak, aby takové péči státní moc poskytovala specifickou ochranu. Péče a výchova dítěte předpokládá zajištění materiálních a nemateriálních (citových), psychosociálních, kulturních a dalších podmínek, proto, aby dítě mohlo v přirozeném rodinném prostředí rozvíjet všechny své osobní schopnosti a možnosti, které ve výsledku povedou k odpovídající socializaci dítěte. Jinak řečeno je právem dítěte i rodiče pečujícího o dítě, aby stát této péči poskytoval zvláštní ochranu. Pokud jde o materiální podmínky výchovy dítěte, realizují se prostřednictvím vyživovací povinnosti rodičů k dětem, která je uložena zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, tedy zákonem, který upravuje podrobnosti této ochrany a na který v tomto smyslu odkazuje čl. 32 odst. 6 Listiny. Vyživovací povinnost, na kterou děti mají právo, se vztahuje zásadně na oba rodiče, přičemž stanovení jejího rozsahu je věcí kritérií vyplývajících z konkrétních ustanovení zákona o rodině (schopností, možností a majetkových poměrů rodičů). Jinak řečeno, stát je povinen na základě čl. 32 odst. 4 Listiny poskytnout ochranu tomuto právu dětí tak, že stanoví povinnost tomu z rodičů, které o děti bezprostředně nepečuje, aby nesl náklady stanovené soudem na jeho výživu.

V praxi je však často i přes tato stanoviska ústavního soudu těžké zjistit skutečný rozsah příjmu povinného rodiče. Je tomu tak především u osob samostatně výdělečně činných. U těchto osob bývá obtížné prokázat skutečnou výši příjmů, neboť podnikatelé bývají často účetně ve ztrátě nebo vykazují pouze minimální příjmy. K tomu, aby soud mohl lépe zjistit skutečnou výši příjmů těchto osob, pomáhá ustanovení § 85a odst. 1 zákona o rodině. Toto ustanovení stanoví povinnosti rodiče, který má příjmy z jiných než

¹²⁸ nález Ústavního soudu ČR č. 257/05 ze dne 26. 1. 2006

závislé činnosti podléhající dani z příjmu. Tento rodič je podle tohoto ustanovení zákona povinen soudu prokázat své příjmy, předložit podklady pro zhodnocení svých majetkových poměrů a umožnit soudu zjistit i další skutečnosti potřebné pro rozhodnutí zpřístupněním údajů chráněných podle zvláštních předpisů. Soud může za dané situace požádat o spolupráci i finanční úřad, uložit povinnému předložit peněžní deník, jeho daňová přiznání (pokud je společníkem obchodní společnosti, pak i daňovým přiznáním této společnosti), účetní evidencí, ze které lze v některých případech lépe zjistit, jaké jsou skutečné příjmy a majetkové poměry povinného, doklady o příjmech plynoucích z nemovitostí, sdělit soudu údaje o finančních prostředcích uložených u různých peněžních ústavů. Sám soud se na tyto peněžní ústavy může obrátit s žádostí o sdělení finančních poměrů povinného rodiče. Pro případ, že povinný rodič nesplní a nedoloží to, k čemu jej soud vyzval a tomu se tedy nepodaří zjistit dostatečné podklady pro určení výše výživného, je stanovena v zákoně o rodině mimořádná sankce. V tomto případě pak soud v případě nutnosti vychází z fikce, že průměrný měsíční příjem povinného rodiče činí 12,7 násobek životního minima jednotlivce podle zvláštního právního předpisu a to ustanovení § 2 zákona č. 110/2006, o životním a existenčním minimu. Jde o nevyvratitelnou právní domněnku o výši příjmu takového rodiče a toto ustanovení tak přenáší důkazní břemeno ohledně majetkových poměrů na povinného rodiče. Před novelou zákona o rodině z roku 2006, činil průměrný měsíční výdělek povinného rodiče patnáctinásobek částky životního minima potřebné k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb tohoto rodiče podle zákona o životním minimu č. 463/1991 Sb. Zákonomárci vhodně zvolili použití částky životního minima, neboť tato částka není konstantní a mění se společně se změnou ekonomických podmínek ve společnosti. Není pak tedy třeba měnit příslušné ustanovení zákona o rodině v případě změny poměrů ve společnosti.

Vznik tohoto ochranného ustanovení zákona o rodině vyplynulo z vývoje podnikatelského prostředí a je odrazem reality v naší společnosti. Mnoho povinných rodičů – podnikatelů nepředkládali řádně svá daňová přiznání, neuváděli v nich všechny potřebné skutečnosti či tyto skutečnosti zkreslovali. Poté docházelo k situacím, kdy soud zjistil z daňového přiznání minimální či nulové zisky, avšak na druhé straně existovaly poznatky o vysoké životní úrovni povinného rodiče. Pokud si však například povinný jako podnikatel koupí luxusní automobil, je třeba vhodně posoudit, zda se

skutečně jedná o výdaj nutný k dosažení příjmu. Výživné pro nezletilé děti by však mělo mít vždy před takovým výdajem přednost. Zákodárce měl tímto ustanovením v úmyslu zabránit tomu, aby účelová, nedostatečná spolupráce podnikatelů při zjišťování výše jejich skutečných příjmů, nešla k tíži nezletilých dětí a nepoškozovala jejich zájmy.

Domnívám se, že nynější zákonná ochrana nezletilých ale i zletilých dětí při stanovování výživného ze strany jejich rodičů – podnikatelů, je dostatečná. Soudy mají dostatek prostředků, aby mohly spolehlivě zjistit skutečné příjmy a skutečné majetkové poměry podnikatelů a na základě toho stanovit výši výživného ve správné a odpovídající výši. Soudy by měly tyto významné skutečnosti zjišťovat z úřední povinnosti a spolupracovat se všemi zainteresovanými orgány a institucemi, zejména s finančními úřady, úřady práce, živnostenskými úřady atd.

Soudní praxe nepřihlíží k takovým skutečnostem, jako je např. splácení úvěru povinným bance nebo leasingové splátky na movité věci apod. Přesto však dle judikatury i tyto majetkové otázky by měly soudy zohlednit, neboť právě toto kritérium zahrnuje majetkové poměry povinného. Soudy by měly přihlížet i k tomu, zda povinný žije ve společné domácnosti s novým manželem, manželkou, druhem či družkou. Podle nálezu Ústavního soudu I. ÚS 527/06¹²⁹ je při určování výživného nezbytné přihlížet i k majetkovým poměrům osoby žijící s povinným rodičem ve společné domácnosti, byť tato osoba nemá k nezletilým dětem svého partnera žádnou vyživovací povinnost ze zákona. Ústavní soud konstatoval, že povinný rodič nežije ve vakuu, ohraničeném pouze svými příjmy, z nichž má vyživovací povinnost především plnit. Jeho životní úroveň ve větší či menší míře ovlivňuje množina dalších skutečností, mezi něž lze zařadit zejména soužití v manželství či podobném svazku.

Dalším hlediskem, které má význam při určení výše vyživovací povinnosti, vedle odůvodněných potřeb povinného a vedle schopností a možností rodičů je výkon osobní péče o dítě. Ustanovení § 85 odst. 3 zákona o rodině uvádí: „*Při určení rozsahu jejich vyživovací povinnosti přihlíží se k tomu, který z rodičů a v jaké míře o dítě osobně pečuje. Žijí-li rodiče spolu, přihlédne se k péči rodičů o společnou domácnost.*“ Publikace Vyživovací povinnost¹³⁰ definuje osobní péči rodiče o dítě jako výkony

¹²⁹ nálezu Ústavního soudu I. Ústavního soudu ČR č. 527/06 ze dne 7. 3. 2007

¹³⁰ JUDr. Hana Nová – JUDr. Olga Těžká, Vyživovací povinnost, Praktická příručka s judikaturou a vzory, Linde Praha a. s., 1995, str. 89

rodiče, které dělá ve prospěch dítěte, tedy v zájmu zajištění jeho zdárného vývoje. Jde tedy jednak o výkony související se zajišťováním jeho výchovy, uspokojováním jeho osobních potřeb. Osobní péči o dítě ovlivňuje zejména věk dítěte, kdy s přibývajícím věkem klesá potřeba této péče, dále jí ovlivňuje jeho zdravotní stav či povahové vlastnosti dítěte, jeho vlohy a zájmová činnost. Je tedy třeba osobní péči o dítě hodnotit samostatně případ od případu, neboť každé dítě vyžaduje jinou péči. V případě dítěte v kojeneckém věku je role jeho matky nezastupitelná a jejím výkonem je vyživovací povinnost vyvážena zcela, je pak na otci, aby materiální potřeby dítěte zajistil ze svého výdělku. Postupem věku dítěte se rozsah osobní péče rodiče o dítě snižuje, není třeba se dítěti soustavně věnovat, i tak je však třeba, aby soud při stanovení vyživovací povinnosti přihlédl k tomu, že jeden z rodičů plní svou vyživovací povinnost částečně osobním výkonem péče o dítě. Pokud má rodič dítě ve své péči a každodenně o něj pečuje, určuje to rozsah jeho vlastní vyživovací povinnosti plněné jiným způsobem. Znamená to, že se tak snižuje rozsah jeho vyživovací povinnosti plněné v penězích a přiměřeně se tak zvyšuje rozsah vyživovací povinnosti plněné v penězích druhého rodiče, který dítě ve své péči nemá.

Soud by měl při určování rozsahu výživného zvažovat také péči jednoho z rodičů o společnou domácnost. Tohoto se využije v případě, kdy spolu rodiče dítěte žijí, ale jeden z nich svou vyživovací povinnost dobrovolně neplní, tak jak to uvádí i ustanovení § 86 odst. 2 zákona o rodině.

Rozhodnutí o výši výživného není konstantou, není neměnné. Odůvodněné potřeby dítěte a schopnosti a možnosti rodičů v průběhu doby podléhají změnám. Zpravidla se jedná o změnu zdravotního stavu, narůstající věk, změny v zaměstnání, situace na trhu práce, změna majetkových poměrů aj. S tím souvisí skutečnost, že i příjmy a majetkové poměry povinného rodiče se v době vydání rozhodnutí soudu o výživném a po uplynutí určité doby po vydání tohoto rozhodnutí mohou značně lišit. Na tuto změnu poměrů tak pamatuje ustanovení § 99 odst. 1 zákona o rodině, které uvádí: „Změní-li se poměry, může soud i bez návrhu změnit dohody a soudní rozhodnutí o výživném pro nezletilé děti.“ Spotřebované výživné se však nevrací. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2127/2008¹³¹ uvádí, že rodinně právní vztah je rozdílný od občanskoprávního vztahu z odpovědnosti za bezdůvodného

¹³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2127/2008, CODEXIS KONCIPIENT

obohacení. Výživné pro nezletilé děti je totiž nutno řadit k právům na peněžitá plnění, která vyplývají ze zákona o rodině. Dojde-li ke zrušení nebo snížení výživného za minulou dobu, spotřebované výživné se nevrací. Změna poměrů může nastat na obou stranách závazkového vztahu, to je jak na straně povinného, tak na straně oprávněného. Jak uvádí judikatura, změnou poměrů ve smyslu ustanovení § 99 odst. 1 zákona o rodině nemůže však být např. jen skutečnost, že otci byl vyplacen vypořádací podíl ze zaniklého společného jmění rodičů.

Pokud by šlo o dohody a rozhodnutí o výživném pro zletilé děti, může tak soud učinit pouze na návrh. Znamená to tedy, že u zletilých dětí může soud k návrhu účastníků změnit svůj výrok o výživném, buď jej zvýšit, nebo snížit, ale vždy pouze ode dne podání návrhu a na návrh účastníků. Úprava výživného se děje vždy podle stavu, který je zde v době vydání rozhodnutí soudu. Jak uvádí autoři Komentáře,¹³² musí jít o změnu závažnějšího rázu, nikoli jen o zcela přechodnou změnu, jako je např. krátkodobý pobyt dítěte u druhého rodiče, který ovšem není důvodem dočasného zproštění povinnosti platit výživné. Změna poměrů se musí týkat navíc skutečností, na nichž je založeno dřívější rozhodnutí o rozsahu vyživovací povinnosti rodičů vůči nezletilci. Soud pak musí zjistit, kdy ke změně poměrů došlo a podle zjištěných skutečností určit počátek změněné vyživovací povinnosti. Není tedy rozhodné, kdy byl podán návrh na zahájení řízení o novou právní úpravu výživného nebo kdy bylo vydáno usnesení o zahájení takového řízení, popř. ke kterému dni účastníci navrhli změnu dřívějšího soudního rozhodnutí, nýbrž rozhodným je pouze to, kdy došlo ke změně poměrů.

K projednání veškerých záležitostí týkajících se poměrů nezletilých dětí je příslušný soud péče o nezletilé. Podle § 88 písm. c) občanského soudního řádu je příslušnost soudu daná bydlištěm dítěte, vyplývajícím buď z dohody rodičů anebo z rozhodnutí soudu. Pokud jsou rodiče manželé a chtějí se rozvést a nechat soud rozhodnout o tom, komu budou nezletilé děti svěřeny do péče a jak vysoké výživné bude druhý rodič na nezletilé platit, je třeba, aby před rozhodnutím, který se manželství rodičů nezletilého dítěte rozvádí, upravil soud nejprve jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu. Určí tedy nejprve, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu. Návrh na úpravu poměrů musí splňovat

¹³² M. Holub, H. Nová, J. Sladká Hyklová, Zákon o rodině, komentář a předpisy související, 8. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 9. 2007, Linde Praha, a. s., str. 239

obecné náležitosti stanovené v § 42 odst. 4 občanského soudního řádu. Návrh na úpravu poměrů k nezletilým dětem se může soudu podat jak pro dobu po rozvodu, tak za trvání manželství. V návrhu se uvádí, jaké má nezletilé dítě odůvodněné potřeby, jaký je jeho zdravotní stav a jaké jsou jeho koníčky. Je však třeba, aby matka či otec, který se svým návrhem výživného domáhá, předložil soudu doklady o zdravotním stavu, např. náklady spojené s nákupem brýlí, rovnátek na zuby atd. Stejně tak je třeba doložit doklady o nákladech na sportovní vyžití dítěte, jako jsou kopačky, helma na hokej, náklady spojené s lyžařským kurzem, zájmovými kroužky atd. Dále se uvádí již v samotném návrhu měsíční příjem matky i otce a v konečné fázi se v žalobním petitu uvede, do čí výchovy se nezletilý svěřuje a jak velkou částku matka či otec nezletilého považuje za odpovídající potřebám dítěte. Výživné na nezletilé dítě se stanoví zásadně tak, že se platí k rukám osoby, která dítě vychovává. Nikoli k rukám kolizního opatrovníka, který byl dítěti v řízení před soudem ustanoven v zájmu ochrany jeho zájmů. Většinou to bývá orgán sociálně-právní ochrany dětí, to je např. městský úřad příslušného města. Soudy rozhodují zásadně o vyživovací povinnosti rodiče k nezletilému dítěti do budoucna. Pokud vznikl do rozhodnutí soudu nedoplatek na výživném, uloží současně rodiči, aby uhradil dluh na výživném z doby před rozhodováním o výživě nezletilého dítěte. Soud většinou v rozsudku určí, aby nedoplatek byl uhrazen ve splátkách. Při úvaze soudu o povolení splátek je třeba přihlížet k poměrům rodiče, aby mu jeho životní a sociální možnosti umožnily dostát svým povinnostem, tak i k poměrům dítěte, jemuž nemůže být na újmu, že jeho rodič mu dlouho výživné neplatil. Nemělo by tedy být možné, aby byly v rozsudku povinnému rodiči stanoveny tak nízké splátky, které by přesáhly značně dobu zletilosti dítěte. Návrh se soudu podává ve třech vyhotoveních, neboť dalším účastníkem řízení je i onen orgán sociálně-právní ochrany dětí, tj. ustanovený opatrovník zájmu nezletilých dětí. Tento návrh se nezpoplatňuje. Jako přílohu k návrhu je nutné připojit rodné listy nezletilých dětí, popř. oddací list rodičů a někdy soud vyžaduje i kopii žaloby na rozvod. Žalobu na rozvod manželství spolu s návrhem na úpravu poměrů podávají nejčastěji současně. Jak jsem se již výše zmínila, obě rozhodnutí se vzájemně podmiňují. Je třeba však konstatovat, že zákonná úprava těchto vztahů včetně úpravy vyživovací povinnosti se vztahuje i na úpravu těchto vztahů u dětí narozených mimo manželství nebo na děti, jejichž rodiče se zatím ani rozvádět nechtějí. Podobná úprava pak platí i pro děti zletilé, které však nejsou schopny

samy se živit. Rozsudek, kterým je uloženo plnění výživného, je ze zákona předběžně vykonatelný, tzn., že je přípustný návrh na výkon rozhodnutí bez ohledu na probíhající odvolací řízení, pokud marně uplyne lhůta plnění tímto rozsudkem stanovena.

Soud péče o nezletilé je příslušným pro nezletilého ve všech věcech, které se jej týkají, až do jeho zletilosti. Projednává následná zvýšení a snížení výživného, změny ve výchovných poměrech nezletilého, uděluje souhlas k prodeji majetku nezletilého atd. Pokud se nezletilý přestěhuje, soud postoupí nově příslušnému soudu spis. Nově příslušný soud pak má k dispozici veškeré podklady, stanoviska a rozhodnutí pro další rozhodování. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR R 85/83¹³³ uvádí, že jestliže během řízení o určení vyživovací povinnosti k nezletilému dítěti dítě nabude zletilosti, rozhodne soud péče o nezletilé o nároku dítěte na výživné i za dobu jeho zletilosti, přihlíží ke rozhodným skutečnostem nastalým do dne rozhodnutí soudu. Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé jsou řízením nesporným, ovládaným zásadou vyšetřovací. Soud je tak povinen provést i jiné důkazy než navrhované, které jsou nutné ke zjištění skutkového stavu. Soud by měl tyto právně významné skutečnosti zjišťovat z úřední povinnosti.

Způsob, jakým je plněna vyživovací povinnost rodičů k dětem, se liší podle toho, zda je plněna dobrovolně nebo na základě rozhodnutí soudu. Žijí-li rodiče a děti ve společné domácnosti, bývá pravidlem, že vyživovací povinnost bude plněna převážně naturálně. To znamená, rodiče přímo hradí osobní potřeby dítěte. Samozřejmě je možné, aby docházelo k částečnému plnění této povinnosti v penězích a to proto, aby je dítě mohlo vynaložit na potřebné náklady na potřeby uspokojované mimo domácnost rodičů. V případě, kdy vyživovací povinnost rodičů k dětem je stanovena rozhodnutím soudu, připadá v úvahu pouze plnění v penězích. Rozhodnutí soudu musí znít na určitou částku a tvoří rozsah vyživovací povinnosti. Vyživovací povinnost v penězích musí být stanovena v takovém rozsahu, aby pokryla veškeré osobní potřeby dítěte. V penězích je stanovena i vyživovací povinnost za dobu minulou. Soud může povolit v rozsudku, aby dlužné výživné bylo placeno v měsíčních splátkách, které jsou pak obvykle splatné spolu s běžným výživným. Podle rozsudku Nejvyššího soudu R 44/66¹³⁴ bude soud muset při stanovení dlužného výživného odečíst vše, co bylo od počátku vyživovací povinnosti až do vydání rozhodnutí plněno (jakýmkoli způsobem), takže soud bude

¹³³ R 85/83, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek vydávaná Nejvyšším soudem ČSFR, Nejvyšším soudem ČR a Nejvyšším soudem SR (v době do 31. 12. 1992) a Nejvyšším soudem ČR (od 1. 1. 1993)

¹³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 3. 1966, sp. zn, 5 Cz 10/66, CODEXIS KONCIPIENT

muset určitým způsobem ohodnotit plnění výživného naturálně a výkon osobní péče o dítě, pokud by vyživovací povinnost byla plněna i těmito způsoby.

Soud musí při stanovení vyživovací povinnosti v peněžích určit i její splatnost, která musí být stanovena v souladu s ustanovením § 97 odst. 1 zákona o rodině a to v měsíčních částkách splatných dopředu. Dále je třeba určit i osobu, k jejímž rukám bude výživné placeno. V případě nezletilých dětí bude touto osobou ten, kdo má dítě ve výchově, ať je to jeho rodič nebo někdo jiný. Jde-li o výživné pro zletilé dítě, je splatné přímo k rukám oprávněného.

Ustanovení § 97 odst. 2 zákona o rodině hovoří o tzv. tezuraci výživného. Toto ustanovení uvádí: „*U výživného pro dítě může soud v případech hodných zvláštního zřetele rozhodnout o povinnosti složit peněžní částku pro výživné splatné v budoucnosti. Učiní přitom příslušná opatření zaručující pravidelnou výplatu měsíčních splátek odpovídajících stanovenému výživnému.*“ Toto ustanovení zakotvila novela zákona o rodině z roku 1998. Finanční prostředky pro dítě by měly být uloženy na vázaném účtu u spolehlivého peněžního ústavu. Tento ústav buď vyberou rodiče anebo jej určí soud. Nejedná se však o zproštění vyživovací povinnosti poukázáním jednorázové částky. Jedná se pouze o „zálohu“ na výživné splatné v budoucnosti, neboť vyživovací povinnost trvá do té doby, než jsou děti schopny se samostatně živit, nemůže být tedy soudu známo, jak dlouho bude tento stav odkázanosti dětí na rodiči trvat. Oprávněný rodič tedy neobdrží výživné dopředu, ale má jistotu, že po určitou dobu mu bude výživné pravidelně uhrazováno. Za případ zvláštního zřetele hodný je třeba považovat např. případy, kdy povinný hodlá na delší čas odcestovat do zahraničí, kdy podniká a prokazatelně podstupuje majetková rizika a jsou zde obavy, že by výživné nebylo v budoucnu zajištěno, jde však i o případy, kdy má povinný nepravidelné příjmy. Zákonodárce se prostřednictvím tohoto ustanovení snažil zajistit budoucnost dítěte při stávajících možnostech a majetkových poměrech povinného rodiče tam, kde není plná jistota o řádném plnění po celou dobu trvání vyživovací povinnosti.

Jiná situace nastává v případě, kdy je rodič nezletilého dítěte ve vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody. Tuto situaci upravuje vyhláška č. 10/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Ta vymezuje, kolik lze z výdělku povinného použít na úhradu výživného. Jestliže takový rodič nemá výdělečné a majetkové možnosti buď proto, že je neschopen k práci, nebo proto, že mu správou ústavu nebyla práce přidělena, nelze mu

za takovou dobu ukládat placení výživného. Podle této vyhlášky nesmí úhrn srážek uvedených v ustanovení § 1 odst. 2 vyhlášky č. 10/2000 Sb. překročit 78 % čisté odměny odsouzeného. Na srážky k úhradě výživného na nezaopatřené děti se použije 30 % čisté odměny, není-li dále stanoveno jinak.

V mnoha případech soudy rodiči, který se momentálně nachází ve vazbě a následně ve výkonu trestu odnětí svobody a který je povinen platit výživné k dítěti, tuto povinnost nestanoví, neboť dle jejich mínění je touto vazbou povinnému zabráněno vlastní prací získávat finanční prostředky pro výživu sebe a svého potomka. V současné době však začala judikatura zohledňovat i skutkovou podstatu trestného činu. Pokud se povinný rodič dopustí domácího násilí, kdy trestní jednání směřuje proti dítěti či druhému rodiči dítěte, soudy vyživovací povinnost povinnému rodiči uloží. Podle pro tuto problematiku významného rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 23. 1. 1998, čj. 11 Co 507/97¹³⁵ vychází soud při rozhodování o výživném pro nezletilé dítě, na kterém se povinný rodič dopustil trestného činu týrání svěřené osoby a v současné době je ve vazbě, z možností a schopností povinného, jaké měl před vzetím do vazby. Podle názoru krajského soudu je v takovém případě třeba postupovat analogicky jako v případech, kdy byl rodič odsouzen za trestný čin zanedbání povinné výživy, tedy obecně za trestný čin směřující proti dítěti, o němž v řízení jde. Takové odsouzení a skutečnost, že otec nebyl ve výkonu trestu pracovní zařazen, nebrání tomu, aby soud určil v občanském soudním řízení příspěvek tohoto rodiče na výživu dětí, a to i za dobu minulou, od doby, kdy otec na výživu již nepřispíval. V případě odsouzení za trestný čin zanedbání povinné výživy je třeba i po dobu trestu odnětí svobody ponechat stanovené výživné v dosavadní výši, nesvědčí-li tu jiné okolnosti pro její změnu, případně je třeba vycházet z předchozích výdělečných a majetkových možností osoby povinné.

Nová judikatura tak uvádí, že zbaví-li se rodič svým úmyslným jednáním, pro které na něj byla uvalena vazba, pro něž byl poté odsouzen k trestu vězení, objektivní možnosti plnit svoji vyživovací povinnost vůči svému nezletilému dítěti, nelze pak tuto skutečnost přičítat k tíži dítěte, které má základní právo na rodičovskou výchovu a péči. Nelze tedy brát zřetel na to, že došlo ke změně majetkových poměrů povinného, neboť nikdo nemůže mít důležitý důvod páchat zločinnost. Judikatura dále uvádí, že situaci

¹³⁵ Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 23. 1. 1998, čj. 11 Co 507/97, CODEXIS KONCIPIENT

povinného rodiče, který se nacházejí ve vazbě či ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, je třeba hodnotit tak, že se sám vzdal možnosti dosáhnout určitého příjmu, který by odpovídal jeho možnostem a schopnostem. Dítě by nemělo trpět protizákonným jednáním svého rodiče a být tak odkázáno na výživu pouze druhého rodiče.

Tam, kde to majetkové poměry povinného rodiče umožňují, je možné zajistit budoucnost dítěte tvorbou úspor zabezpečujících zejména přípravu dítěte na budoucí povolání. Tuto tvorbu úspor lze považovat dle ustanovení § 85a odst. 2 zákona o rodině jako odůvodněné potřeby dítěte, pouze za podmínky, že to majetkové poměry povinného rodiče připouštějí. Není však nutné použít tyto úspory pouze na přípravu na budoucí povolání dítěte. Jde pouze o účel uvedený demonstrativně, neboť naše společnost má na přípravě na povolání mimořádný zájem. Zákon zde zdůrazňuje slovo „zejména“. Je tedy možné použít vytvořené úspory i na budoucí povolání, sportovní či uměleckou kariéru, ale také na možnost uzavření výhodné pojistné smlouvy či na zajištění budoucí zdravotní péče (plastické operace atd.) Tyto finanční prostředky by měly být odděleny od běžného výživného. Jsou účelově vázány a nad jejich používáním by měl mít kontrolu buď povinný rodič anebo soud. Stejně tak by měl buď soud anebo povinný rodič vybrat i spolehlivý peněžní ústav, kam by měly být tyto prostředky poukazovány. Je – li zde odůvodněná obava, že by osoba, které bylo dítě svěřeno do výchovy, nenakládala s těmito prostředky řádně, může soud dle ustanovení § 37b zákona o rodině ustanovit opatrovníka pro správu majetku dítěte.

Neplnění vyživovací povinnosti je trestným činem dříve upraveným v § 213 trestního zákona a v současné době je upraven v ustanovení § 196 trestního zákoníku. Ustanovení § 196 trestního zákoníku stanoví, že kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok. Tento trestný čin je zařazen v hlavě IV. pod trestnými činy proti rodině a dětem. Objektem je nárok na výživu, pokud vyplývá ze zákona o rodině. Neposkytuje tak ochranu nárokům, které mají svůj základ například ve smlouvě, v zákonné úpravě týkajících se náhrady škod apod. Toto ustanovení se vztahuje na vyživovací povinnost vyplývající přímo z tohoto zákona, aniž by se zpravidla vyžadovalo její předchozí určení soudem. Trestní odpovědnost pachatele uvedeného trestného činu se tedy odvíjí od jeho povinnosti vyživovat jiného podle příslušných ustanovení zmíněného zákona. Na neplatiče výživného je možno tedy podat trestní

oznámení a to buď orgánům policie, nebo místně příslušnému státnímu zastupitelství. Podle judikatury Nejvyššího soudu jde o zanedbání povinné výživy vždy, je-li neplnění zákonné vyživovací nebo zaopatřovací povinnosti soustavné a delší dobu trvající. Zpravidla by mělo jít o dobu delší 6 měsíců, avšak záleží na konkrétních okolnostech daného případu. Podle R 26/82¹³⁶ se zanedbáním povinné výživy podle ustanovení § 213 rozumí nejen neplnění výživného poskytovaného v penězích, ale i neplnění povinnosti vyživovat jiného v naturální formě a povinnosti zaopatřovat jiného, tedy neplnění povinnosti poskytovat dítěti stravu, ošacení, bydlení, pečovat o jeho zdraví a čistotu, vykonávat nad ním dohled a popř. opatřovat další prostředky potřebné pro všestranný rozvoj ve smyslu ustanovení § 33 odst. 1 zákona o rodině. Další rozsudek R 17/97¹³⁷ uvádí, že za výživné ve smyslu ustanovení § 213 trestního zákona nelze považovat příležitostná plnění v době styku otce s dětmi, která mají povahu dáreků či jiných podobných plnění nesměřujících k uspokojování odůvodněných potřeb nezletilých dětí ve smyslu § 96 odst. 1 zákona o rodině. Trestní zákoník obsahuje i velmi důležité ustanovení o účinné lítosti. Ustanovení § 197 uvádí: „*Trestní odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196) zaniká, jestliže trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlášovat rozsudek*“ Tímto dodatečným splněním vyživovací povinnosti je třeba rozumět vyrovnání částky, kterou obžalovaný mohl zaplatit podle svých výdělkových možností a schopnost, i když snad byl v řízení občanskoprávním uznán povinným platit částky vyšší, jeho skutečným výdělkovým možností a schopností v době trestného činu neodpovídající (III/62). Soud při posuzování trestní odpovědnosti pachatele za neplnění zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného ve smyslu ust. § 213 tr. zák. o trestném činu zanedbání povinné výživy není vázán rozhodnutím, kterým v občanském soudním řízení byla stanovena tato povinnost, včetně jeho rozsahu. Při rozhodování o vině posuzuje soud rozsah vyživovací povinnosti samostatně jako předběžnou otázku podle § 9 odst. 1 tr. ř., přičemž není vázán rozhodnutím, kterým v občanském soudním (opatrovnickém) řízení byla tato povinnost (včetně rozsahu výživného) stanovena. Může tedy vycházet z jiného

¹³⁶ R 26/82, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek vydávaná Nejvyšším soudem ČSFR, Nejvyšším soudem ČR a Nejvyšším soudem SR (v době do 31. 12. 1992) a Nejvyšším soudem ČR (od 1. 1. 1993)

¹³⁷ R 17/97, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek vydávaná Nejvyšším soudem ČSFR, Nejvyšším soudem ČR a Nejvyšším soudem SR (v době do 31. 12. 1992) a Nejvyšším soudem ČR (od 1. 1. 1993)

rozsahu vyživovací povinnosti pachatele, než jaký byl určen pravomocným a dosud nezměněným občanskoprávním (opatrovnickým) rozhodnutím. O účinnou lítost půjde v případě, kdy pachatel dlužné výživné sám uhradí, ale i tehdy když jiným způsobem zařídí, aby za něj dlužné výživné uhradila jiná osoba.

Toto jsou tedy dva druhy vyživovací povinnosti, které mají určitou přímou souvislost s rozvodem manželství. Domnívám se, že tato právní úprava výživného obsažená v příslušných ustanoveních zákona o rodině je úpravou, která je dostačující a funkční a dokáže spolehlivě ochránit zájmy oprávněných osob, zvláště pak zájmy nezletilých dětí.

Ustanovení rodinného práva se v každodenní praxi dotýkají mimořádně velkého počtu subjektů. V současné době dochází k přípravě nového občanského zákoníku. Tento návrh reaguje na potřebu změny v soukromém právu. Návrh nového občanského zákoníku počítá s jeho rozdělením do 5 částí a to Obecné části, Rodinné právo, Absolutní majetková práva, Relativní majetková práva a Ustanovení společná, přechodná a závěrečná. Mělo by jít o mnohem komplexnější právní úpravu, která bude obsahovat více soukromoprávních institutů, bude podrobnější a povede k usnadnění aplikace práva. Přijetí návrhu nového občanského zákoníku s sebou přinese zrušení současné právní úpravy rodinného práva, která je obsažena v zákoně č. 94/1963 o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Část Rodinné právo v sobě zahrnuje dnešní zákon o rodině. Dotýká se jak institutu manželství, tak vztahů mezi příbuznými, zejména pak vztahů mezi rodiči a dětmi. Tyto změny se samozřejmě dotýkají i vyživovací povinnosti. Návrh počítá s určitými změnami týkající se vyživovací povinnosti. Pokud jde o vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely, byla do návrhu občanského zákoníku doplněna omezující se ustanovení, inspirovaná úpravou německou a švýcarskou. Doplnění těchto ustanovení má poukázat na výjimečnost tohoto druhu výživného, která je důsledkem toho, že rozvodem manželství se mezi bývalými manžely ruší rodinné i právní vazby. První omezení, které vylučuje přiznání tohoto druhu výživného, se týká dobrých mravů. Druhé nové omezení spočívá v tom, že toto výživné soud přizná, jen pokud to lze na povinném spravedlivě požadovat, zejména s ohledem na věk povinného, zdravotní stav rozvedeného manžela v době rozvodu a skončení péče o společné dítě rozvedených manželů. Podle tohoto návrhu by soud musel brát v úvahu délku trvání manželství,

podíl na péči o rodinnou domácnost za trvání manželství, skutečnost, že si rozvedený manžel neopatřil přiměřené zaměstnání, ač mu v tom nic nebránilo. Dále se bude muset soud vypořádat s otázkou, zda se manžel mohl zaopatřit řádným hospodařením s vlastním majetkem a zda se rozvedený manžel nedopustil vůči bývalému manželu nebo osobě mu blízké činu povahy trestného činu. Další změna se týká placení výživného. V současnosti platí, až na některé zvláštní případy, že výživné se platí vždy jednou měsíčně. V návrhu zůstává pravidlo měsíčního placení výživného zachováno, návrh však připouští, aby soud mohl rozhodnout i jinak. Také osoba povinná a oprávněná se mohou mezi sebou dohodnout na jiném režimu, který jim bude vyhovovat.

V současné době se objevuje snaha o zavedení objektivizačního principu při určování výživného. Bývalá ministryně spravedlnosti Daniela Kolářová navrhovala, aby bylo sjednoceno vyměřování výživného, které v současné době vyměřuje soud v každém jednotlivém případě podle individuálního posouzení, do doporučujících tabulek.

Navrhovaná tabulka by měla vypadat následujícím způsobem:

Věk dítěte	Díl z platu připadající na výživné
0 – 5 let	11 – 15 %
6 – 9 let	13 – 17 %
10 – 14 let	15 – 19 %
15 – 17 let	16 – 22 %
18 a více let	19 – 25 %

Uvedené tabulky jsou doporučujícím materiálem a nejsou závazné, neboť do rozhodovací praxe soudů lze zasahovat pouze zákonem. V současné době jsou zatím v počátku jejich zrodu a stanovují minimální výživné v závislosti na věku dítěte a čistého měsíčního příjmu povinného rodiče. Záměrem ministerstva je především sjednotit rozhodovací praxi českých soudců a odstranit současnou nejednotnost a arbitrárnost rozhodování o výši výživného, které se často ocitá v rozporu se zásadou předvídatelnosti práva a právní jistoty. Předlohou pro tyto pomocné tabulky byly

tabulky používané v Německu. Tabulky by měly být tedy sjednocujícím metodickým pokynem ministerstva spravedlnosti a vznikly jako výsledek práce speciální pracovní skupiny. Záleží na samotných soudcích, zda budou nebo nebudou chtít tabulek využívat. Vždy je třeba, aby soudce v odůvodnění rozsudku své rozhodnutí řádně odůvodnil. Pokud soudci budou těchto tabulek využívat, je třeba i nadále posuzovat jednotlivé případy individuálně podle zvláštností jednotlivého případu.

Domnívám se, že existence těchto tabulek může být opravdu prospěšná. Existuje mnoho případů, kdy v praxi soudů bylo v téměř shodných případech rozhodnuto naprosto odlišně. Rozhodovací praxe našich soudů je opravdu nejednotná a jsem toho názoru, že tyto nezávazné tabulky by tuto praxi mohly ujednotit a přispět tak k větší předvídatelnosti rozhodování soudů při respektování soudcovské nezávislosti. Podobné tabulky vyměřující výživné se používá i např. v Rakousku, kde se dobře osvědčily.

ZÁVĚR

Rozvod se stává přirozenou součástí našich životů. Jak jinak lze vysvětlit, že se v dnešní době rozvádí téměř každé druhé manželství? Manželství ztratilo svou tradiční roli a zájem mladých lidí o soužití v manželském svazku upadá. Ze své vlastní praxe advokátní koncipientky vím, že manželé řeší rozvodem i malé rozpory bez ohledu na to, že s ukončením společného soužití jsou spojeny další problémy spojené s výchovou a výživou nezletilých dětí, bydlením či problémy finančního rázu. Rozvod není levnou záležitostí a záleží na tarifu advokáta, kterého si strana žalující zvolí. K této částce je však třeba připočítat odměnu za sepsání návrhu na úpravu poměrů k nezletilým dětem za dobu trvání manželství i po rozvodu. Největší částku pak manželé vynaloží v případném sporu o vypořádání společného jmění manželů. Zákon i soudy upřednostňují smírné vyřešení sporu a to mimosoudní dohodou tak, aby se obě strany vyhnuly stresujícím a finančně náročným soudním jednáním.

Pokud tedy k rozvodu dojde, pak by se měli manželé pokusit vyřešit celou záležitost s chladnou hlavou a bez zbytečných emocí. Nejlepším řešením je podat žalobu o rozvod manželství dle ustanovení § 24a zákona o rodině s tím, že k této žalobě budou připojeny i písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost a pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Takové řešení je dle mého názoru nejrozumnější, předpokládá se však, že manželé jsou ochotni spolu komunikovat a spolupracovat.

Ve své práci se zabývám i bydlením manželů po rozvodu. Manželé by měli otázku bydlení vyřešit ještě předtím, než k samotnému rozvodu dojde a to především v případě, kdy jejich vztahy jsou výrazně napjaté, a není možné, aby spolu dále žili pod jednou střechou. Pokud se manželé nedohodnou, je třeba, aby se obrátili na soud. To však považuji za krajní variantu, neboť takové řešení není rychlé ani levné.

Rozvodem a s ním spojenými dalšími řízeními však nejvíce trpí děti, na které manželé v rámci svých vzájemných sporů mnohdy zapomínají. Je třeba, aby manželé dopředu zvážili veškeré problémy, které jsou s rozvodem spojené tak, aby mohli zajistit svým nezletilým dětem relativně spokojený život bez stresů a hádek. Je třeba, aby si

dopředu rozmysleli, jakým způsobem si rozdělí majetek, kde budou žít a v čí péči budou jejich společné děti. Pokud toto manželé zváží a jsou schopni spolu komunikovat, pak i rozvod může být důstojným ukončením manželství se spokojeností na straně bývalých manželů a bez zanechání negativního vlivu na nezletilých dětech.

Snahou všech rozvádějících se rodičů by mělo být vytvoření vhodných podmínek pro klidný a nerušený život jejich dětí, kterým se rozvodem rozpadá jejich rodina a pro které je tato nová etapa jejich života mnohdy velice bolestivá.

V závěrečné kapitole rigorózní práce jsem se zaměřila na dva druhy vyživovací povinnosti přímo související s rozvodem manželství a zasahující do majetkové oblasti rozvedených manželů. Přímo souvislost s rozvodem manželství má vyživovací povinnost rozvedených manželů a vyživovací povinnost rodičů k dětem. Vyživovací povinnost rodičů k dětem je nejdůležitější a také nejvýznamnější vyživovací povinností, neboť tato zajišťuje budoucí vývoj dítěte a vztahuje se na všechny děti. Samozřejmě by mělo být, aby tato povinnost byla plněna dobrovolně bez jakéhokoli donucení. Často se však stává, že rodiče v době, kdy řeší své osobní spory rozvodem, zapomínají na to, že tímto nejvíce trpí samotné děti. Nejsmutnější pohled v soudní síni je na rozhádané rodiče, kteří při úpravě poměrů k nezletilým dětem a při stanovování výše výživného, se všemi prostředky snaží, aby výše výživného pro jejich společné dítě byla co nejmenší, a kteří nejsou schopni se přenést přes vlastní osobní neshody a rozumně se dohodnout na vyšší výživného tak, aby dítě, kterému se v tu chvíli rozpadá rodina, ve které vyrůstalo, nepocítilo anebo jen minimálně pocítilo to, že ztrácí jednoho z rodičů a že se mu mění život. Rodiče často řeší své problémy související s rozvodem manželství před dětmi nebo prostřednictvím dětí, výživné na děti považují za příspěvek na zvýšení životní úrovně toho, kdo bude mít dítě ve výchově, a nejsou schopni si uvědomit, že se jedná o jejich společné dítě, kterému ten druhý musí zajistit určitou životní úroveň.

SUMMARY

PROPERTY IMPACT RELATED TO DIVORCE

Divorce is becoming a natural part of our lives. If the marriage is going to get divorced, the married couple should try to solve all the concern calmly and with needless emotions. The best solution is to propose divorce according to § 24a Enactment about a family. There should be written contracts with notarially certified party signatures stating the mutual relation of property settlement as well as rights and obligations of common living and a potential maintenance obligation within the period of divorce process. There should also be a legally effective court decision on an approved agreement about family background and conditions adjustment for under age children for the period after the divorce. This kind of solution is the most reasonable in my opinion, supposing a married couple is willing to communicate and cooperate.

I also pursue the common living of a married couple after divorce. A married couple should solve this problem before the divorce alone, especially if their relationship is strongly tense and the common living is not possible any more. If the parties cannot come to an agreement, it is needed to turn to court. I find it an utmost option, as the solution is neither fast nor cheap.

Children suffer from divorce the most, parents oftentimes tend to forget about them pursuance their mutual disputes. It is necessary for parents to consider all the problems related to the divorce in order to arrange a relatively happy lives without stress and arguments to their under age children in advance. It is needed to plan the way they will divide their property in advance, to plan where they will live and who will care about their children. If parents consider all this and are able to communicate with each other, also the marriage can be terminated with dignity and contentment on sides of former partners without leaving negative influence on the under age children.

I focused on two kinds of maintenance duty directly related to the divorce and intervening into property sphere of a divorced couple in the final chapter of my thesis. A maintenance obligation of the divorced couple and a maintenance obligation to the children have the immediate connection divorce. A maintenance obligation of the parents to children is the most important and the most significant maintenance obligation since it provides future development of a child and is related to all the

children. It should be natural to fulfill this obligation voluntarily, without any coercion. Unfortunately, parents dealing with their personal disputes at the time they are getting divorced often tend to forget the children suffer from this the most. Parents frequently solve their problems related to divorce in front of the children or through the mediation of children. They consider the maintenance a contribution for increasing a life level of the partner who will be put in the custody of the child and are not able to realize that it is about their “common“ child, to whom the second partner must arrange certain life level.

SEZNAM LITERATURY

- 1) Dvořák, J. Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 2., rozšířené vydání, Praha: ASPI, a. s. , 2007, s. 264
- 2) Fiala, J. a kol., Občanské právo. Praha: ASPI, a. s.. 2006, s. 1000
- 3) Holub, M. Pokorný, M. Bičovský J. Společné jmění manželů, Linde Praha, a. s., 2000, dotisk 2003
- 4) Knappová, M. Švestka, J. Dvořák, J. a kol., Občanské právo hmotné 1, 4., aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI, a. s., 2005
- 5) Knappová, M. Švestka, J. Dvořák, J. a kol., Občanské právo hmotné 2, 4., aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI, a. s., 2006
- 6) Knappová, M. Švestka, J. Dvořák, J. a kol., Občanské právo hmotné 3, 4., aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI, a. s., 2007
- 7) Švestka, J. Spáčil, J. Škárová, M. Hulmák, M. a kol., Občanský zákoník I, komentář, § 1 - § 459, C. H. Beck, 2009, 2. vydání
- 8) Jehlička, O. Švestka, J. Škárová, M. a kol., Občanský zákoník. Komentář, C. H. Beck, 2006, 10. vydání
- 9) Selucká, M. Petrová, R. Vlastnictví bytu, Computer Press, a. s., Brno, 2006, 1. vydání
- 10) Štěpánová, S. Společné jmění manželů a podnikání, Computer Press, a. s., Brno, 2006, 1. vydání
- 11) Holub, M. Nová, H. Sladká Hyklová, J., Zákon o rodině, komentář a předpisy související, Linde Praha, a. s., 2007, 8. vydání
- 12) Fiala, J. Holub, M. Bičovský, J. Občanský zákoník, poznámkové vydání s judikaturou a literaturou, Linde Praha, a. s., 12. aktualizované a doplněné vydání k 1. 9. 2006, 2006
- 13) Francová, M. Dvořáková Záborská, J. Rozvody, rozchody a zánik partnerství, Praha: ASPI, a. s., 2008, s. 256
- 14) Plecítý, V. Zákon o rodině, Eurounion, 2007
- 15) Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek vydávaná Nejvyšším soudem ČSFR, Nejvyšším soudem ČR a Nejvyšším soudem SR (v době do 31. 12. 1992) a Nejvyšším soudem ČR (od 1. 1. 1993)

- 16) Hrušková, M. Králíčková, Z. České rodinné právo, Nakladatelství Doplněk, 3. přepracované a doplněné vydání, 2006
- 17) Nová, H. Těžká, O. Vyživovací povinnost, Praktická příručka s judikaturou a vzory, Linde Praha a. s., 1995
- 18) Důvodová zpráva k návrhu nového občanskému zákoníku
- 19) Švestka, J. Spáčil, J. Škárová, M. Hulmák, M. a kol., Občanský zákoník II, Komentář, § 460 - § 880, C. H. Beck, 2009, 2. Vydání

Poznámka: Jestliže je v textu rigorozní práce uvedeno číslo paragrafu bez dalšího údaje, jedná se o citaci občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.

Časopisy

- 20) Veselá, J. Červová, A. AD NOTAM, 2006, č. 1, Obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným a vypořádání SJM v rámci řízení o dědictví, str. 22
- 21) Rozhodnutí soudu ČR-část civilní, Soudní rozhledy, 2005, č.2, Nemožnost nařízení prodeje společné věci a rozdělení výtěžku v řízení o vypořádání SJM, str. 57
- 22) Rozhodnutí soudu ČR-část civilní, Soudní rozhledy, 2007, č. 9, Výše vypořádacího podílu na zaniklém SJM a nevěra jednoho z manželů. Vázanost soudu návrhem na vypořádání SJM co do určení jeho masy, str. 350
- 23) Cechlová, E. Trutnová, J. AD NOTAM, 2006, č. 2, Historie, současnost a budoucnost institutu společné jmění manželů, str. 45
- 24) Chalupa, L. Právní rádce, 2005, č. 3, Žaloba na vyklizení a vypořádání společného jmění manželů, str. 13
- 25) Růžič, D. Právní Forum 2010/5, ze dne 28. 5. 2010, Společné jmění manželů v českém právu
- 26) Králík, M. Právní rozhledy 6/2011, 19. Ročník, 28. 3. 2011, Zúžení SJM smlouvou manželů a možnost jeho rozšíření do předchozího rozsahu rozhodnutím soudu, str. 222
- 27) Pejšek, V. Právní rádce, 2005, č. 4, Lze nakládat s nevypořádaným majetkem ze společného jmění manželů?, str. 17

- 28) Prudilová Koníčková, Z, Oddlužení a společné jmění manželů, Wolters Kluwer ČR, a. s.
- 29) Klička, O. AD NOTAM, 2006, č. 6, Vypořádání společného jmění manželů po rozvodu manželství a dědické řízení, str. 176
- 30) Jurčák, R. Rodinné právo, č. 3, 1999, K institutu rozvodu manželství dohodou podle novely zákona o rodině
- 31) Winterová, A. Jurisprudence, 2010, č. 5, K překročení žalobního petitu, str. 89
- 32) Handlar, J. Právní rozhledy, 2007, č. 10, K právu bydlení manželů a jeho uplatnění při výpovědi z nájmu bytu podle § 711 odst. 2 písm. c) ObčZ, str. 354
- 33) Krejčovský, O. AD NOTAM, 2005, č. 4, Členský podíl v družstvu a společné jmění manželů, str. 137
- 34) Dvořák, J. Spáčil, J. Právní fórum, 2007, č. 7, Vypořádání společného jmění manželů v soudním řízení, str. 247
- 35) Pejšek, V. Právní rádce, 2005, č. 7, Vypořádání některých tzv. „ostatních majetkových práv“ ze společného jmění manželů, str. 12
- 36) Pejšek, V. Právní rádce, 2007, č. 3, Odpovědnost statutárního orgánu a společné jmění manželů, str. 18
- 37) Spáčil, J. Právní fórum 2010/7, ze dne 30. 7. 2010, Členský podíl v bytovém družstvu jako součást společného jmění manželů
- 38) Součková, K. Petrová, R. Bulletin advokacie, 2008, č. 12, Otázka aplikace nevyvratitelné právní domněnky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, resp. společného jmění manželů, str. 29
- 39) Dvořák, T., Obchodněprávní revue č. 1/2010, Společné jmění manželů a členský podíl v bytovém družstvu – některé otázky vzájemných vztahů
- 40) Chalupa, L. Právní rádce, 2005, č. 5, Vypořádání obchodních podílů v rámci společného jmění manželů, str. 12
- 41) Svoboda, K. Právní rozhledy, 2010, č. 10, K připravované rekonstrukci civilního procesu, str. 343
- 42) Frinta, O. Tégl, P. Právní rozhledy, 2009, č. 14, O návrhu nového občanského zákoníku a jeho kritice (a taky kontinuitě a diskontinuitě), str. 495
- 43) Soukup, M. Právní rádce, 2007, č. 2, Určení výživného na rozvedeného manžela, str. 19

- 44) Kříž, J. Právní rádce, 2008, č. 10, Navrhovaný občanský zákoník a změny v rodinném právu, str. 65
- 45) Řiháček, O. Bulletin advokacie, 2011, č. 7, Osobní bankrot manželů a jeho řešení v soudní judikatuře

Rozsudky

- 46) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 9. 2003, sp. zn. 22 Cdo 820/2003, www.nsoud.cz
- 47) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 12. 2003, sp. zn. 22 Cdo 980/2003, www.nsoud.cz
- 48) rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 12. 1999, sp. zn. 2 Cdon 2060/97, Soudní rozhledy, číslo vydání 2, ročník 2000, str. 47
- 49) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 4. 2002. sp. zn. 22 Cdo 1717/2000, www.nsoud.cz
- 50) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 7. 2004, sp. zn. 22 Cdo 700/2004, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek NS, číslo vydání 8, ročník 2005, str. 377
- 51) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 5. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1781/2004, www.nsoud.cz
- 52) Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 21. 9. 2010, sp. zn. KSPH 40 INS 5210/2010
- 53) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. 22 Cdo 180/2005, CODEXIS KONCIPIENTA
- 54) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 2. 2004, sp. zn. 22 Cdo 2345/2003, CODEXIS
- 55) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 9. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1980/97, Soudní judikatura (ASPI, a. s.), číslo vydání 4, ročník 2000, str. 127
- 56) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 9. 2000, sp. zn. 30 Cdo 1803/2000, Právní rozhledy, číslo vydání 6, ročník 2000
- 57) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 1. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/99, Soubor rozhodnutí NS č. C 45

- 58) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1054/2004, Soubor rozhodnutí č. C 2529
- 59) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 8. 2003, sp. zn. 22 Cdo 1057/2003, www.nsoud.cz
- 60) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 3. 2004, sp. zn. 22 Cdo 1731/2003, www.nsoud.cz
- 61) Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích, sp. zn. 5 Co 391/88, Bulletin NS, č. 2
- 62) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 4. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2296/2004, www.nsoud.cz
- 63) Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 10 Ca 196/99, CODEXIS
- 64) Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 19 Co 452/2003,
- 65) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 9. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2211/2004, www.nsoud.cz
- 66) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 2004, sp. zn. 22 Cdo 2565/2003, www.nsoud.cz
- 67) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 6. 2001, sp. zn. 21 Cdo 2088/2000, www.nsoud.cz
- 68) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 7. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2263/2004, www.nsoud.cz
- 69) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 4. 2001, sp. zn. 22 Cdo 366/1999, www.nsoud.cz
- 70) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 135/2004, www.nsoud.cz
- 71) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2006, sp. zn. 30 Cdo 694/2005, www.nsoud.cz
- 72) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 4. 1992, sp. zn. 5 Cz 11/92 (R 37/94)
- 73) Zhodnocení Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 2. 1972, sp. zn. Cpj 86/1971, CODEXIS KONCIPIENT
- 74) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 2199/2008, CODEXIS KONCIPIENT

- 75) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 8. 2005, čj. 29 Odo 162/2005, CODEXIS KONCIPIENT
- 76) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 9. 2007, sp. zn. 31 Odo 677/2005, CODEXIS KONCIPIENT
- 77) Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 15. prosince 2009, sp. zn. KSPL 54 INS 4966/2009, 1 VSPH, 669/2009
- 78) Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 15. prosince 2009, sp. zn. KSPL 54 INS 4966/2009, 1 VSPH, 660/2009
- 79) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 8. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2679/2004, CODEXIS KONCIPIENT
- 80) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 3. 2007, sp. zn. 20 Cdo 3297/2006 ze dne 15. 3. 2007, CODEXIS KONCIPIENT
- 81) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 20/2007 ze dne 26. 9. 2007, CODEXIS KONCIPIENT
- 82) Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1009/2006, ze dne 22. 4. 2008, CODEXIS KONCIPIENT
- 83) Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové, sp. zn. 26 Co 628/2005
- 84) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 11. 2009, sp. zn. 22 Cdo 1192/2007, CODEXIS KONCIPIENT
- 85) Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2000 , sp. zn. Cpjn 38/98, CODEXIS KONCIPIENT
- 86) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 2345/2000, CODEXIS KONCIPIENT
- 87) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 3. 2003, sp. zn. 7 Tdo 271/2003, CODEXIS KONCIPIENT
- 88) Zhodnocení Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 2. 1972, sp. zn. Cpj 86/7, CODEXIS KONCIPIENT
- 89) Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 11. 1965, sp. zn. Prz 51/65, CODEXIS KONCIPIENT
- 90) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 2. 2004, sp. zn. 22 Co 2345/2003, CODEXIS KONCIPIENT

- 91) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 7. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2193/2005, CODEXIS KONCIPIENT
- 92) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 3. 2011, sp. zn. 22 Cdo 2465/2010. Právní přehledy 12/2011
- 93) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 9. 2005, čj. sp. zn. 22 Cdo 2615/2004, CODEXIS KONCIPIENT
- 94) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. 22 Cdo 180/2005, CODEXIS KONCIPIENT
- 95) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 6. 2006, sp. zn. 26 Cdo 1851/2005, CODEXIS KONCIPIENT
- 96) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 7. 2008, sp. zn. 20 Cdo 1849/2006, CODEXIS KONCIPIENT
- 97) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 6. 1969, sp. zn. 5 Cz 45/68, CODEXIS KONCIPIENT
- 98) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 29 Odo 460/2005, CODEXIS KONCIPIENT
- 99) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 12. 2008, sp. zn. 21 Cdo 4994/2007, CODEXIS KONCIPIENT
- 100) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 11. 2002, sp. zn. 31 Cdo 2428/2000, CODEXIS KONCIPIENT
- 101) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 26 Cdo 423/2000, Sou R NS č. 214
- 102) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 22 Cdo 900/2004, CODEXIS KONCIPIENT
- 103) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 5. 2008, sp. zn. 22 Cdo 2380/2007, CODEXIS KONCIPIENT
- 104) Rozsudek Městského soudu ze dne 15. 12. 1998, sp. zn. 14 Co 523/98, CODEXIS KONCIPIENT
- 105) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 135/2004, CODEXIS KONCIPIENT
- 106) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2694/2005, CODEXIS KONCIPIENT
- 107) Rozsudek Ústavního soudu České republiky č. 606/04 ze dne 15. 9. 2005

- 108) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 3. 1966, sp. zn. 5 Cz 10/66, CODEXIS KONCIPIENT
- 109) Nález Ústavního soudu ČR č. 511/05 ze dne 16. 3. 2006
- 110) Nález Ústavního soudu ČR č. 257/05 ze dne 26. 1. 2006
- 111) Nález Ústavního soudu ČR č. 527/06 ze dne 7. 3. 2007
- 112) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2127/2008, CODEXIS KONCIPIENT
- 113) Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 23. 1. 1998, čj. 11 Co 507/97, CODEXIS KONCIPIENT

KLÍČOVÁ SLOVA

Rozvod

Divorce

Společné jmění manželů

Community property of spouses

Bydlení

Housing

Výživné

Maintenance